

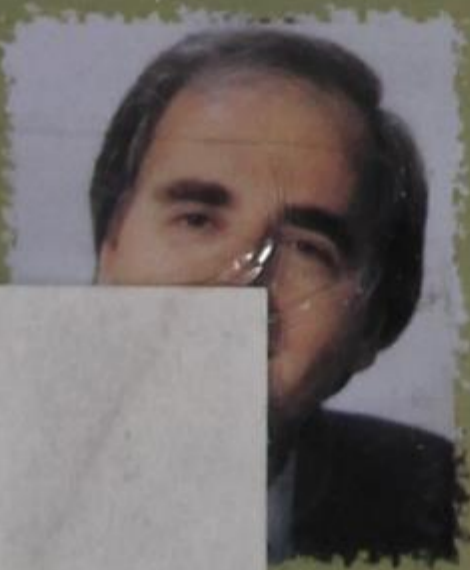
ΘΕΟΔΩΡΟΣ Ι. ΔΕΥΤΟΣ

Ο ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΟΣ ΓΑΜΟΣ

Αρίστη Ζαγορίου,
1923

ΠΕΡΙΕΧΕΤΑΙ CD ΜΕ ΤΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ

Α 2005

ΕΚΤΗ ΕΚΔΟΣΗ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Ο ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΟΣ ΓΑΜΟΣ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΘΕΟΔΩΡΟΣ Ι. ΔΕΥΤΟΣ

Εκπαιδευτικός

Ο ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΟΣ ΓΑΜΟΣ

ΔΗΜΟΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ	
ΚΟΝΙΤΣΑΣ	
ΑΡ. ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ	51793
ΗΜΕΡ. ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ	18-9-09
ΤΑΞΙΝ. ΑΡΙΘΜ.	392 Δευ

κωδ. εγχ. 5985

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Σειρά: ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ

Τίτλος: Ο ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΟΣ ΠΛΗΜΟΣ

Συγγραφέας: ΘΕΟΔΩΡΟΣ Ι. ΔΕΥΤΟΣ, εκπαιδευτικός

Copyright © Θεόδωρος Ι. Δεύτος

www.thdeftos.tk

e-mail: theodeftos@in.gr

Copyright © 2004

Κεντρική διάθεση:

«ΔΩΔΩΝΗ» ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΕΠΕ,

Ανδρέου Μεταξά 28, 106 81 Αθήνα

Πλατεία Εξαρχείων.

Τηλ.: 210 38.25.485, Τηλ.-Fax: 210 38.41.171

ISBN: 960-630-662-3

Απαγορεύεται η αναδημοσίευση, η αναπαραγωγή, ολική, μερική ή περιληπτική, ή η απόδοση κατά παράφραση ή διασκευή του περιεχομένου του βιβλίου με οποιονδήποτε τρόπο, μηχανικό, ηλεκτρονικό, φωτοτυπικό, ηχογράφησης ή άλλο, χωρίς προηγούμενη γραπτή άδεια του εκδότη. Νόμος 2121/1993 και κανόνες του Διεθνούς Δικαίου που ισχύουν στην Ελλάδα.

*Αφιερωμένο στη μικρή Λουίζα,
που, φεύγοντας νωρίς,
δεν πρόλαβε ούτε να πονέσει,
αλλά ούτε και να νιώσει
όλες τις ομορφιές της γλυκιάς τούτης ζωής.*

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Προλόγισμα.....	11
Πρόλογος.....	13
Εισαγωγή.....	15
Προξενιό.....	17
Αρραβώνας.....	20
Γάμος.....	31
Προικοσύμφωνο.....	36
Το μπαριάκι ή φλάμπουρο.....	42
Κυριακή του γάμου.....	60
Τραγούδια του γλεντιού.....	120
Μετά το γάμο.....	154
Βιβλιογραφία.....	165
Ευχαριστίες.....	167
Συντελεστές του cd.....	169
Κατάλογος τραγουδιών του cd.....	171

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΠΡΟΛΟΓΙΣΜΑ

Σε όσους ασχολούνται, έστω και στοιχειωδώς, με τα θέματα του λαϊκού πολιτισμού είναι γνωστό ότι τα στοιχεία που τον απαρτίζουν (έθιμα, τραγούδια, μουσική, χοροί, ενδυμασία, λαϊκή τέχνη κτλ.) ανευρίσκονται παραλλαγμένα, λίγο ή πολύ, από τόπο σε τόπο. Από δω προκύπτει και η ανάγκη της τοπικής καταγραφής τους, η οποία αφενός δείχνει τη γεωγραφική τους εξάπλωση και αφετέρου τις διάφορες παραλλαγές τους. Αυτό φαίνεται πολύ καθαρά στις καταγραφές των παραλλαγών των δημοτικών τραγουδιών. Ποιες είναι οι αιτίες που προκαλούν αυτές τις μεταβολές δεν είναι του παρόντος.

Εκείνο όμως που αξίζει να σημειώσουμε για την περιοχή της Ηπείρου είναι μια ιδιομορφία που αναζητάει την ερμηνεία της: Ο λαϊκός πολιτισμός της Ηπείρου χωρίζεται σε καθορισμένους κύκλους, που συμπεριλαμβάνουν όλες τις εκδηλώσεις του και είναι εξαπλωμένοι σε συγκεκριμένες περιοχές, περίπου οριοθετημένες: λ.χ. ο λαϊκός πολιτισμός του Παγγωνίου, του Ζαγορίου, της Δερόπολης κτλ. Ποιες είναι οι αιτίες της δημιουργίας αυτών των κύκλων, χωριστά, σε κάθε μία από τις περιοχές, δεν είναι εύκολο να προσδιοριστεί. Μια άποψη που είχε ο διακεκριμένος αρχαιολόγος Σωτήρης Δάκαρης απέδιδε τη βασική αιτία του φαινομένου στο διαχωρισμό των αρχαίων ηπειρωτικών φύλων (Χάονες, Μολοσσοί, Θεσπρωτοί, Ατιντάνες κτλ.). Αλλά η επαλήθευση μιας τέτοιας υπόθεσης θα απαιτούσε ασφαλή γνώση των ορίων της γεωγραφικής εξάπλωσης κάθε φύλου, πράγμα όχι και τόσο εύκολο. Πάντως το πρόβλημα παραμένει και ζητάει την ερμηνεία του – όχι βέβαια από ερασιτέχνες, αλλά από ειδικούς επιστήμονες, λαογράφους και ιστορικούς.

Για τους ερασιτέχνες –δηλαδή γι' αυτούς που αγαπάνε την Τέχνη και, στην περίπτωση μας, τη λαϊκή– απομένει ένα ευρύ πεδίο για να

διοχετεύσουν την αγάπη τους: Είναι η καταγραφή των τοπικών ιδιαιτεροτήτων του λαϊκού μας πολιτισμού, που δίνει το πρώτο υλικό στους επιστήμονες λαογράφους. Τέτοιες καταγραφές υπάρχουν ήδη αρκετές και είναι ανάγκη να πληθύνουν και να επιταχυνθεί η παραγωγή τους, όσο είναι ακόμη καιρός (απομένουν ίσως μερικά χρόνια ακόμη). Γιατί ο παραδοσιακός πολιτισμός εξαφανίζεται από την αστικοποίηση και την ισοπεδωτική εξάπλωση του μοντερνισμού, με τις γνωστές τάσεις της παγκοσμιοποίησης.

Ένας ερασιτέχνης, δηλαδή εραστής του πολιτισμού της γενέτειράς του, είναι και ο Θεόδωρος Δεύτος, μαθηματικός στο επάγγελμα, συγγραφέας του παρόντος βιβλίου. Με καταγωγή την Πολύτση της Βορείου Ηπείρου –από την πλευρά του πατέρα του– και το Περιστέρι (Μέγγουλη) –από την πλευρά της μητέρας του–, παρουσιάζει την εξής ιδιαιτερότητα: Πατάει στο έδαφος του αυθαίρετα μοιρασμένου Πωγωνίου με τα δυο του πόδια: το ένα στο Πωγωνί της Βορείου Ηπείρου και το άλλο στο ελληνικό. Από εδώ πρέπει να προέρχεται η βαθιά του επιθυμία να ιδεί μια μορφή του λαϊκού πολιτισμού (του γάμου συγκεκριμένα) στην ενότητά του, όχι μόνο στην περιοχή του Πωγωνίου, αλλά και, γενικότερα, στην περιοχή της Ηπείρου. Το αποτέλεσμα της έρευνάς του από την άποψη της επιστήμης της Λαογραφίας θα το κρίνουν βέβαια οι ειδικοί – και ο υπογραφόμενος δεν ανήκει σ' αυτούς. Σ' εμάς τους άλλους, που φλεγόμαστε από την αγάπη και τη νοσταλγία της γενέθλιας γης και της ηπειρωτικής παράδοσης, που είχαμε την καλή τύχη να τη γνωρίσουμε σχεδόν στην ακμή της και στην ολότητά της, μας αρκεί η γοητεία της, που την ξαναβρίσκουμε στις σελίδες του βιβλίου, και η ελπίδα πως οι σελίδες αυτές θ' αποτελέσουν ερέθισμα για να κινήσουν τον έρωτα και των συνομήλικων του συγγραφέα – και των ακόμα πιο νέων. Είναι ένας έρωτας που θα τους εφοδιάσει με γερό έρμα για τη ζωή τους.

Χριστόφορος Μηλιώνης
Λογοτέχνης

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Τούτη η ζωή κάνει μερικές φορές τέτοιες ανατροπές, που σ' αφήνουν άφωνο!

Σου δίνει χαρές, ανέλπιστες, απροσδόκητες, και λύπες αναπόφευκτες, που δεν έχεις τη δύναμη να τις ελέγξεις, να τις τιθασεύσεις ή να τις καθοδηγήσεις. Ίσως τελικά αυτή να είναι η ομορφιά της ζωής.

Γεννήθηκα σ' ένα χωριό του Πωγωνιού, αντίκρου απ' το σύνορο, αυτό το σύνορο που έμελλε να σημαδέψει τα επόμενα τριάντα χρόνια της ζωής μου πολύ δυνατά σε συγκινησιακό, συναισθηματικό επίπεδο.

Καταγωγή βέρος Πωγωνίσιος. Ο πατέρας δεκαπεντάχρονο παιδί κίνησε απ' την Πολύτσανη της Βορείου Ηπείρου να έρθει για σπουδές στο Ιεροδιδασκαλείο Βελλας, όμως το σύνορο έκλεισε κι έμεινε μόνος απ' εδώ, και η μάνα απ' τη Μέγγουλη (Περιστέρι).

Ζυμώθηκα, ψήθηκα και ανδρώθηκα σ' ένα οικογενειακό περιβάλλον που οι συζητήσεις, συγκινησιακά φορτισμένες, περιστρέφονταν γύρω απ' την τύχη των δικών μας ανθρώπων, της μοιρασμένης οικογένειας, για το χαμπέρι που δεν έφτανε, για τα γράμματα που γύριζαν πίσω και τα συγκεχυμένα νέα που σπάνια ακούγαμε.

Έτσι από παιδί μεγάλωσα μ' αυτόν τον τεράστιο πόθο της δικής μου κάθαρσης, το σεβντά της αντάμωσης, της γνωριμίας με τις ρίζες. Γι' αυτό απόλαυσα κυριολεκτικά τις ώρες της μεγάλης ανατροπής.

Βρέθηκα λοιπόν το καλοκαίρι του '86, μετά από πολλές προσπάθειες, στην Πολύτσανη, στο σπίτι μου, στις ρίζες μου, εκεί που η καρδιά μου χτυπάει πιο δυνατά. Ένας πόθος-στόχος ζωής είχε γίνει πραγματικότητα.

Δε χρειάζεται εδώ να περιγράψω εκείνες τις τρομερές, τις ανεπανώληπτες στιγμές της σμίξης, όπου το γέλιο και το κλάμα γίνονταν έ-

να και πότιζαν αυτή την τραχιά γη, όπου ο Βορειοηπειρώτης κράτησε γερά, διαφυλάσσοντας τα ήθη, τα έθιμα, τις παραδόσεις, αλλά κυρίως την ελληνικότητά του.

Εκείνο το βράδυ, το πρώτο βράδυ, στο χωριό γίνεται γάμος. Κατά σύμπτωση η πρώτη εξαδέλφη του πατέρα στεφανώνει το γιο της, ένα περήφανο λυγερόκορμο παλικάρι, ένα Ελληνόπουλο.

Το χωριό έχει τρικούβερτο γλέντι και είναι και δική μας χαρά να παρευρεθούμε.

Πρέπει να ομολογήσω ότι παρόλο που έζησα αρκετά χρόνια στο Πωγώνι, δεν είχε τύχει να παρευρεθώ σε παραδοσιακό γάμο.

Μας οδήγησαν σ' ένα μεγάλο αλώνι, όπου βρισκόταν όλο το χωριό και αρκετοί απ' τα διπλανά χωριά.

Τρεις δίπλες ο χορός και το κλαρίνο να παίζει αργά, βαριά, Πωγώνι στα δυο.

Καθίσαμε, οι μεζέδες και το τσίπουρο άφθονο, η συγκίνηση στο απόγειό της.

Εκεί, πριν με πάρει το τσίπουρο και μ' ανεβάσει στους επτά ουρανοί, έδωσα μια υπόσχεση στον παρακείμενο Αϊ-Θανάση της Πολύτσανης: Κάποια στιγμή να καταγράψω τούτα τα ανεπανάληπτα έθιμα του γάμου που έχουμε εμείς οι Ηπειρώτες.

Η ώρα έφτασε!

ΥΓ: Η Πολύτσανη είναι ένα από τα επτά χωριά της διχοτομημένης επαρχίας Πωγωνίου, ίσως το πιο ένδοξο, που μαζί με τη Σωπική, τους Σχωριάδες, το Χλωμό, την Τσιάτισσα, το Μαυρογέρι και την Οψάδα βρίσκονται ατυχώς στην αλβανική επικράτεια.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο γάμος τα παλαιότερα χρόνια για την κοινωνία του χωριού ήταν ένα πολύ ενδιαφέρον γεγονός, ήταν το «κοσμικό» γεγονός του χωριού και της γύρω περιοχής, δεδομένου ότι οι άνθρωποι στα χωριά πριν από εκατό, εκατόν πενήντα ή περισσότερα χρόνια δεν είχαν διεξόδους για διασκέδαση και ξεφάντωμα.

Ήταν, επίσης, σημαντικό γεγονός, γιατί θα έβαζε σε κίνηση όχι μόνο τους κοντινούς συγγενείς γαμπρού και νύφης, αλλά τους πάντες, γιατί όχι μόνο στο μικρό περιβάλλον του χωριού όλοι ήταν μεταξύ τους συγγενείς και φίλοι, αλλά και γιατί ήταν μια ευκαιρία για γλέντι, για χορό και για τραγούδι. Γιατί στην Ήπειρο το τραγούδι και ο χορός είναι συστατικό της ίδιας τους της ζωής, το έχουν στο γονίδιό τους.

Ειδικότερα ο γάμος αποτελούσε ευκαιρία για τις γυναίκες –η θέση των οποίων ήταν πολύ υποβαθμισμένη– να φύγουν απ' τα τετριμμένα της καθημερινότητάς τους, που ήταν σκληρή και επίπονη, για να ξεχλαυδάσουν¹ λίγο.

Όλοι περίμεναν το γάμο λοιπόν με ανυπομονησία. Οι λεύτεροι και οι λεύτερες, απ' τη μια, για να λάβουν μέρος στη διαδικασία του –που είχε αρκετές φάσεις– και στο τέλος να ξεφαντώσουν στο χορό.

Οι μεγαλύτεροι, απ' την άλλη, είτε λόγω συγγένειας, είτε από καθήκον χωριανικό, είτε γιατί είχαν υποχρέωση από δικές τους χαρές, συμμετείχαν ευχαρίστως στις προετοιμασίες.

Αυτές οι προετοιμασίες δεν ήταν και λίγες, όταν ήθελες να εξυπηρετήσεις και να ευχαριστήσεις τριακόσια, τετρακόσια ή και περισσότε-

1. Ξαχλυάζω: Ξεσκάω.

τερα άτομα, χωρίς βεβαίως να υπάρχουν οι σημερινές υποδομές στα νοικοκυριά της εποχής.

Έτσι, για να συμπληρωθεί η υποδομή που έλειπε απ' το νοικοκύρη και όλοι να μείνουν ευχαριστημένοι, συνεισέφεραν όλοι, άλλος έδινε τα χουλιάρια¹ του, άλλος τα μπάσια² του, άλλος τα γκιούμια³ του, άλλος πρόσφερε τις λάμπες φωτισμού του κτλ.

Ο γάμος όμως ήταν χαρά και για έναν ακόμη λόγο, γιατί μια καινούρια φύτρα θα γεννηθεί στο χωριό.

Όλοι λοιπόν ζούσαν το γεγονός έντονα, με το δικό τους τρόπο και τη δική τους συμμετοχή στις διάφορες φάσεις της προετοιμασίας του. Όμως, για να φτάσουμε στο γάμο, έχουν προηγηθεί δύο άλλες φάσεις, που είναι το προξενιό και ο αρραβώνας.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιας

1. χουλιάρια: κουτάλια.

2. μπάσια: στενόμακρα ξύλινα καθίσματα.

3. γκιούμια: μεταλλικά σκεύη μεταφοράς νερού.

ΠΡΟΞΕΝΙΟ

Θα πρέπει απ' την αρχή να τονιστεί ότι η διαδικασία απ' το προξενιό μέχρι και το γάμο διεπόταν από ένα αυστηρό τυπικό, το οποίο έπρεπε να τηρείται απαρεγκλίτως, με σεβασμό και από τους δύο μελλοντικούς νυμφους.

Είναι αξιοσημείωτο το γεγονός ότι παρά τη μακραίωνη σκλαβιά της η Ήπειρος κατάφερε να διατηρήσει αλώβητη την πολιτιστική της κληρονομιά, τα ήθη και τα έθιμά της.

Κατά την παράδοση, δεν επιτρεπόταν στον νέο, πολύ δε περισσότερο στη νέα, να διαλέξουν ή να έχουν λόγο στην επιλογή του μελλοντικού τους συντρόφου. Ακόμη και οι μανάδες των δύο υποψηφίων προς ένωση δεν είχαν λόγο στο συγκεκριμένο θέμα, κάτι που δείχνει έντονα τον υποβαθμισμένο ρόλο της Ηπειρώτισσας μάνας μέσα στην οικογένεια.

Η ένωση των δύο νέων ήταν καθαρά υπόθεση των πατεράδων τους. Αν αυτοί συμφωνούσαν και έλεγαν το ναι, έπρεπε όλοι να πειθαρχήσουν σ' αυτή τους την επιλογή.

Αναφερόμαστε δηλαδή σε μια καθαρά πατριαρχική οικογενειακή δομή, που είναι πιθανότατα επηρεασμένη απ' τη μακρόχρονη τουρκική σκλαβιά.

Εάν ο νέος αντιδρούσε στην επιλογή του πατέρα-αφέντη, πράγμα σπάνιο, και παντρευόταν μια κοπέλα της αρεσκείας του, τότε δεν είχε τις ευχές της οικογένειας και ήταν υποχρεωμένος να εγκαταλείψει το πατρικό του σπίτι και να εγκατασταθεί στο σπίτι της αγαπημένης του «εσώγαμπρος».

Στην περίπτωση που όλα πήγαιναν κατ' ευχήν το νέο ζευγάρι μετά το γάμο θα κατοικούσε στο πατρικό σπίτι του γαμπρού, όπου αρχη-

γός της οικογένειας ήταν ο παππούς ή ο πατέρας και στο οποίο μπορεί να διέμεναν είκοσι, τριάντα άτομα.

Μόνο στην περίπτωση που το πατρικό σπίτι του γαμπρού δε χωρούσε πλέον άλλα άτομα ή η νύφη ήταν μοναχοκόρη, τότε και μόνο τότε η οικογένεια του γαμπρού έδινε την ευχή της για την εγκατάστασή του ως «εσώγαμπρου» στο σπίτι της νύφης.

Σημαντικό επίσης είναι το γεγονός ότι η επιλογή της νύφης –γιατί οι γονείς του αγοριού συνήθως επέλεγαν– είχε ταξικά χαρακτηριστικά.

Δεν υπήρχε περίπτωση ο γιος ενός ταξιδεμένου ή ενός γραμματιζόμενου της εποχής εκείνης να ζητούσε σε γάμο την κόρη ενός αγωγιάτη ή ενός καλαντζή. Και επειδή οι γάμοι γίνονταν συνηθέστερα μέσα στο ίδιο το χωριό και σπανιότερα σε γειτονικά, ήταν εύκολη η επιλογή, γιατί όλοι γνωρίζονταν πολύ καλά μεταξύ τους.

Η επιλογή της μέλλουσας νύφης γινόταν με βάση μερικά χαρακτηριστικά, όπως ήταν η αξιάδα της στη δουλειά, η σεμνότητά της, η υπακοή της, η συμπεριφορά της, η ομορφιά της και η εντιμότητά της.

Έτσι, μ' αυτές τις παραδόσεις, οι οικογένειες των παιδιών που πλησίαζαν σε ηλικία γάμου (17-20 για τα αγόρια και 13-17 για τα κορίτσια) πρόσεχαν τα παιδιά που ταξικά τους ταίριαζαν, έτσι ώστε να επιλέξουν το καλύτερο από κάθε άποψη.

Όταν λοιπόν νόμιζαν ότι έχουν βρει το κατάλληλο πρόσωπο για να ζευγαρώσει με το παιδί τους, έπρεπε να επιλέξουν και τον άνθρωπο εκείνο που θα πάει στο σπίτι του μέλλοντος συμπέθερου για να ζητήσει τη νύφη – ή το γαμπρό σπανιότερα.

Το ρόλο αυτό αναλάμβανε ο προξενητής.

Ο προξενητής έπρεπε να είναι άνθρωπος της οικογένειας, σοβαρός, με κύρος στη μικρή κοινωνία του χωριού, και προπαντός εχέμυθος, έτσι ώστε, αν κάτι δεν πήγαινε καλά, το μυστικό να φυλαχτεί καλά, για να μη στιγματιστεί το αγόρι ή το κορίτσι απ' τη συγκεκριμένη απόρριψη.

Εφόσον βρισκόταν ο προξενητής και έπαιρνε την εντολή απ' τον πατέρα του παιδιού να επισκεφθεί το σπίτι του Τσιάβου¹ και να ζητήσει

1. Τσιάβος: Σταύρος.

τη Μαριγώ, εκείνος κανόνιζε μια επίσκεψη για να μεταφέρει την επιθυμία της οικογένειας.

Αν η πρόταση γινόταν δεκτή, τότε το επόμενο βήμα ήταν να συναντηθούν οι πατεράδες των μελλοντύμων, να δώσουν τα χέρια και να κανονίσουν τις λεπτομέρειες για τα επόμενα βήματα.

Απ' τη στιγμή που οι πατεράδες έδιναν τα χέρια αυτό αποτελούσε όρκο τιμής και ήταν πιο ισχυρό από γραπτό συμβόλαιο.

Μετά απ' αυτή τη συμφωνία των «αφεντάδων» άνοιγε ο δρόμος ώστε το μυστικό που γνώριζαν έως τώρα τρεις άνθρωποι να το κοινοποιήσουν και στις οικογένειές τους, για να το χαρούν και αυτοί, αλλά κυρίως να το γνωστοποιήσουν στους άμεσα ενδιαφερόμενους, που δεν είχαν πάρει μυρωδιά απ' ό,τι οργανωνόταν πίσω απ' την πλάτη τους και τους αφορούσε άμεσα.

Συνεννοημένοι οι δύο πατεράδες, ανακοίνωναν το ίδιο βράδυ το χαρούμενο μαντάτο στις οικογένειές τους. Η χαρά και η συγκίνηση μεγάλη, οι ευχές πολλές –να μας ζήσουν τα παιδιά, να μας προκόβουν– και το ρακί έρεε άφθονο.

Από την επομένη θα το μάθουν και οι άλλοι συγγενείς, οι γείτονες, και τελικά όλο το χωριό.

Ο επικείμενος αρραβώνας πλέον του Σπύρου και της Μαριγώς είναι το μοναδικό θέμα προς συζήτηση στη μικρή τοπική κοινωνία.

Το αξιοσημείωτο είναι ότι ο νέος ή η νέα, με την αναγγελία των αρραβώνων από τους πατεράδες τους, δεν είχαν περιθώρια αντίδρασης ή απόρριψης της συμφωνίας που είχε προηγηθεί.

Η αποδοχή της ήταν υποχρεωτική, ακόμη κι αν ο καθένας απ' τους μελλοντύμους είχε άλλη ή άλλον στην καρδιά του.

Έτσι αυτός ο λόγος που δόθηκε πρέπει να επισημοποιηθεί με τον αρραβώνα, που δε θ' αργήσει να έρθει (το πολύ σ' ένα μήνα).

ΑΡΡΑΒΩΝΑΣ

Το χαρμόσυνο νέο είναι πλέον κτήμα ολόκληρης της τοπικής κοινότητας και κυρίαρχο θέμα στις συζητήσεις μεταξύ των κατοίκων της.

Οι οικογένεις απ' την πλευρά τους είναι υποχρεωμένες να προετοιμαστούν με γρήγορους ρυθμούς για τον επικείμενο αρραβώνα.

Ο αρραβώνας γινόταν πάντοτε στο σπίτι της νύφης και σ' αυτόν η οικογένειά της έδινε πολύ μεγάλη σημασία—μεγαλύτερη πολλές φορές και απ' αυτή του γάμου—, γιατί σ' αυτή έπρεπε να κερδίσει τις πρώτες εντυπώσεις, για τα πλούτη, τους καλούς τρόπους, την καθαριότητα κ.ά.

Έπρεπε δηλαδή το σπίτι της να λάμπει από καθαριότητα, να είναι όμορφα στολισμένο και στο τραπέζι να υπάρχει αφθονία μεζέδων και ποτών. Αν ο πατέρας της νύφης ήταν άνθρωπος ταξιδεμένος—δηλαδή σχετικά ευπορός—ή με περιουσία, τότε στον αρραβώνα καλούσαν πολύ κόσμο και γινόταν μεγάλο γλέντι.

Αν όμως ήταν άνθρωπος με μικρές οικονομικές δυνατότητες, τότε ο αρραβώνας θα γινόταν σε στενό κύκλο και θα γλεντούσαν μεταξύ τους.

Το κάλεσμα για τον αρραβώνα ήταν γραπτό ή προφορικό και κάθε οικογένεια καλούσε τους δικούς της συγγενείς να πάνε μία συγκεκριμένη ώρα στο σπίτι τους.

Το σόι του γαμπρού συγκεντρωνόταν στο σπίτι του και κινούσε να πάει στο σπίτι της νύφης εν πομπή, με προπομπό τον παπά, το δάσκαλο, το νουνό, τον παππού, τον πατέρα, τον προξενητή, τ' αδέρφια και τους άλλους συγγενείς (άρρενες). Ακολουθούσαν οι γυναίκες, με προπομπό τη νουνά, τη μάνα, την προξενήτρα, το γαμπρό, τις αδελφές του και τις άλλες συγγένισσες.

Στο σπίτι της νύφης περιμένουν όλοι, παρατεταγμένοι με συγκεκριμένη σειρά, να υποδεχτούν τους συμπεθέρους.

Αφού φτάσει το σόι του γαμπρού και γίνει η σχετική ανταλλαγή των ευχών, κατευθύνονται όλοι στο εσωτερικό του σπιτιού, οι μεν άνδρες στον οντά, οι δε γυναίκες στο καθιστικό (και εδώ διαχωρισμός των δύο φύλων).

Στην υποδοχή των συγγενών του γαμπρού η νύφη δε συμμετείχε.

Μόλις τελείωνε η φάση της τακτοποίησης των παρευρισκόμενων, ο πατέρας και η μητέρα της νύφης ευχαριστούσαν τους προσκεκλημένους –ο καθένας στο χώρο του–, ανταλλάσσονταν οι σχετικές ευχές και ακολουθούσε ο αρραβώνας, το άλλαγμα των δαχτυλιδιών, που γινόταν πάντα στο δωμάτιο που βρισκόταν το εικόνισμα του σπιτιού.

Ο νούνος ή η νούνα άλλαζαν τρεις φορές σταυρωτά τα δαχτυλίδια, ακολουθούσαν οι ευχές προς τους μελλονύμφους και όλοι επέστρεφαν στις θέσεις τους, για ν' ακολουθήσει το κέρασμα του γλυκού από τη νύφη.

Η συγκίνηση σ' αυτές τις ανεπανάληπτες στιγμές είναι μεγάλη και η ατμόσφαιρα κατανυκτική. Τη στιγμή που η νύφη ξεκινάει το κέρασμα ακούγονται και τα πρώτα τραγούδια απ' το δωμάτιο των γυναικών.

*Αρραβωνιασμένη, νύφη και νιόπαντρη,
Κεράσοβο Πωγωνίου.*

Πολύτσανη Βορείου Ηπείρου

- Φίλοι, καλώς ορίσατε,
συμπέθεροι καινούργιοι.
Να μας προκόψουν τα παιδιά
και σ' άλλα να χαρούμε.
- Φίλοι, καλώς τον ήβραμε
τούτον το νοικοκύρη
με τα γλυκά του τα κρασιά
και τα καλά του λόγια.
Να μας προκόψουν τα παιδιά
και σ' άλλα να χαρούμε.
- Ποιος ήταν ο προξενητής
που να 'χε φάει κανέλα,
π' αντάμωσε τέτοιον αϊτό
με τέτοια περιστέρα.

*Τα χιόνια χιόνια περπατώ, μωρή Ρωμιά,
χιόνια και πάγους τσακίσα, μωρή Ρωμιά,
όσο να σ' ανταμώσω, Ρωμιά και Ρωμοπούλα,
και τώρα που σ' αντάμωσα, μωρή Ρωμιά,
δε θα σε κάνω πέρα, Ρωμιά και Ρωμοπούλα.
Δεν είσαι κάλπικος παράς, μωρή Ρωμιά,
να σε πετάξω πέρα, Ρωμιά και Ρωμοπούλα.
Εσύ είσαι για την τσέπη μου, μωρή Ρωμιά,
φλωρένια ταμπακέρα, Ρωμιά και Ρωμοπούλα.*

- Από-, μωρέ, ν' από-,
απόψε, μαυρομάτα μου,
απόψε, μαυρομάτα μου,
εδώ θα λα σου μείνω.
- Εδώ, μωρέ, αν εδώ
εδώ σαν μείνεις, ξένε μου,
έξω θα λα σου στρώσω.

– Έξω, μωρέ, ν' έξω
είναι βροχή και βρέχομαι
χιόνια είναι, μωρ', και κρυώνω,
κλάψτε με πουλιά κι αηδόνια.

Τούτο το, γεια σου, Γιαννάκη,
τούτο το καλοκαιράκι
κυνηγούσα ένα πουλάκι,
κυνηγούσα, λαχταρούσα,
να το πιάσω δεν μπορούσα.
Και μ' ορμήνεψε¹ μια θεια μου,
μια καλή γειτόνισσά μου.
Στο χορό που θα χορεύει
σύρε πιάσ' την απ' το χέρι,
κι αν τη δεις που πάρει πέτρα,
πάρ' την κάπα και σκαπέτα,²
κι αν τη δεις που κοκκινίσει,
σένα έχει αγαπήσει,
κι αν τη δεις που πιάσει χώμα,
σένα αγαπάει ακόμα.

Απ' εδώ κι ως την πόρτα σου,
κοπέλα..... (το επώνυμο της νύφης)
γεφύρι θα στεργιώσω,
γυαλένιο μου ζωνάρι,
για να έρχομαι,
για να έρχομαι του φεγγαριού
να σε φιλώ στα χείλη,
γυαλένιο μου ζωνάρι.

Και ακολουθεί ένα περιπαιχτικό τραγούδι για τη νύφη:

1. ορμηνεύω: συμβουλεύω.

2. σκαπετεύω: το βάζω στα πόδια.

Μάρω, μωρή Μάρω, σ' αρραβωνιάσαμε,
σου δώσαμε το Σπύρο, σε ξεγελάσαμε,
Μάρω, μωρή Μάρω, μη σεκλετίζεσαι,¹
πούδρα θα λα σου στείλω
να πουδραρίζεσαι.

Πωγώνι

Εμείς εδώ δεν ήρθαμε να φάμε και να πιούμε,
ήρθαμε να γλεντήσουμε και να σας ευχηθούμε.
Να σας προκόψουν τα παιδιά και σ' άλλα να χαρούμε.
Σ' τούτα τα σπίτια τα ψηλά πέτρα να μη ραγίσει
κι ο νοικοκύρης του σπιτιού χρόνια πολλά να τήσσει.

– Εγώ είμαι μαύρος κι άσχημος,
δεν αγαπώ κυράδες,
μόν' αγαπώ μελαχρινές
πόχουν τις νοστιμάδες.

– Πέρδικα, που είσαι στη φτέρη,
ποιον να στείλω να σε φέρει.

– Τον παπά με το δευτέρι.
Στέλνω το 'να, στέλνω τ' άλλο,
στέλνω το χελιδονάκι,
που είναι γρήγορο πουλάκι.

Βασιλικός θα γίνω
στο παραθύρι σου
κι ανύπαντρος θα μείνω
για το χατίρι σου.
Έβγα στο παραθύρι
κρυφά απ' τη μάνα σου

1. σεκλετίζεσαι: στενοχωριέσαι.

και κάνε πως ποτίζεις
 τη μαντζουράνα σου.
 Έβγα στο παραθύρι
 κι εγώ διαβαίνοντας
 ρίξε μου το μαντίλι
 για νά 'ρθω παίζοντας.
 Ο ήλιος βασιλεύει
 πάνω στα ρέματα,
 πως σ' αγαπώ, κυρά μου,
 δεν είναι ψέματα.
 Ο ήλιος βασιλεύει κι
 η μέρα σώνεται
 κι ο νους από τ' εσένα
 δε συμμαζώνεται.

– Το μαύρο το μαντίλι, κυρά μου,
 που δένεις στα μαλλιά,
 να μην το ξαναδέσεις, κυρά μου,
 τρελαίνεις τα παιδιά.
 Το μαύρο το μαντίλι, κυρά μου
 που δένεις στο λαιμό,
 να μην το ξαναδέσεις, Λενιώ μου,
 τρελαίνομαι κι εγώ.

– Τα μαύρα δεν τα βγάζω,
 γιατί μου πάνουνε,¹
 είμαι μικρούλα και νοστιμούλα
 και μου ταιριάζουνε.

Ζαλίζομαι, ζαλίζομαι
 όταν σε συλλογίζομαι,
 ζαλίζω το κεφάλι μου,
 τι θα γενεί το χάλι μου.

1. μου πάνουνε: μου ταιριάζουν.

Για σένα, μαυρομάτα μου,
αρνήθηκα τα νιάτα μου.
Για σένα, ρούσα και ξανθή,
με βάλανε στη φυλακή.

Στη σκάλα π' ανεβαίνεις, κυρά μου,
και στα σκαλώματα
όλο νάζια μου κάνεις, κυρά μου,
κι όλο καμώματα.
Στη σκάλα π' ανεβαίνεις, κυρά μου,
ν' ανέβαινα κι εγώ,
σε κάθε σκαλοπάτι, κυρά μου,
να σε γλυκοφιλώ.

Έτσι με τραγούδι, φαγητό, πιτό και χορό το γλέντι διαρκεί μέχρι πολύ αργά, οπότε σιγά σιγά οι συγγενείς του γαμπρού αποχωρούν, δίνοντας ευχές στους μελλοντούς και στους γονείς τους.

Μερικές φορές το γλέντι συνεχιζόταν και στο σπίτι του γαμπρού, για να μεταφέρουν έτσι τη χαρά και στο σπιτικό τους.

Μετά τον αρραβώνα οι υποψήφιοι σύζυγοι απαγορευόταν αυστηρά να συναντιούνται, γι' αυτό στο εξής και μέχρι την ημέρα του γάμου η νύφη δε βγαίνει πλέον να κάνει εξωτερικές εργασίες, αλλά ασχολείται με τις δουλειές του σπιτιού και τις προετοιμασίες του γάμου, που δε θ' αργήσει άλλωστε, παρά τρεις με τέσσερις εβδομάδες.

Αυτό το αυστηρό τυπικό, που έχει ήδη περιγραφεί, με τα πολλά πρέπει, ίσχυσε περίπου μέχρι την απελευθέρωση της Ηπείρου το 1913 και λιγότερο έως την έναρξη του Β' Παγκοσμίου πολέμου.

Η εξέλιξη αυτή οφείλεται κυρίως στο γεγονός ότι πολλοί Ηπειρώτες, άνθρωποι ταξιδευτές, άρχισαν μετά την απελευθέρωση να ταξιδεύουν μαζικά στην Πόλη, στη Βλαχιά (Ρουμανία), στην Οδυσσό κ.α., γνώρισαν νέους πολιτισμούς, νοοτροπίες, διεύρυναν τη γνώση τους και έγιναν κοινωνοί μιας άλλης, πιο ελεύθερης θεώρησης των πραγμάτων.

Εκεί στην ξενιτιά δούλεψαν σκληρά, καζάντησαν¹ χρήματα, και, όπως

1. καζαντώ: αποκτώ, βγάζω, εξοικονομώ.

είναι ο πόθος του κάθε Ηπειρώτη, γύριζαν πίσω, να βρουν μια όμορφη χωριατοπούλα να παντρευτούν, κουβαλώντας μαζί τους και όλη αυτή την πολιτιστική και οικονομική υποδομή που απέκτησαν στα ξένα.

Έτσι τα πράγματα πήραν μια πιο φυσιολογική πορεία, απεγκλωβίστηκαν απ' τον άκρατο πατριαρχικό χαρακτήρα της οικογένειας, η θέση της γυναίκας σταδιακά βελτιωνόταν, αλλά και οι ίδιοι οι νέοι μπορούσαν πλέον να έχουν ένα λόγο (αλίμονο!) σ' αυτά που τους αφορούσαν άμεσα.

Πολλές φορές αυτοί που έφυγαν από μικρά παιδιά, των 17 ή 18 χρόνων, για την ξενιτιά, προκειμένου να βελτιώσουν την οικονομική τους κατάσταση, αλλά να βοηθήσουν και την οικογένειά τους, όταν πετύχαιναν τους στόχους τους και νόμιζαν ότι έχουν εκπληρώσει την αποστολή τους, έπαιρναν τη μεγάλη απόφαση της επιστροφής, γιατί εκεί στα ξένα ποτέ δεν ξέχασαν τη μάνα, τον πατέρα, τ' αδέρφια τους, αλλά και τα ήθη και τα έθιμά τους, τις γιορτές, τα πανηγύρια, τις χαρές του χωριού τους.

Επέστρεφαν λοιπόν να βρουν μια κοπέλα να παντρευτούν, να νοικοκυρευτούν, όμως βρίσκονταν ήδη σε μια ηλικία των 40 ή 45 χρόνων, που για τα δεδομένα εκείνης της εποχής εθεωρείτο μεγάλη, αν λάβουμε υπόψη ότι ο μέσος όρος ζωής της εποχής δεν ξεπερνούσε τα 55-60 χρόνια.

Όμως ο γαμπρός είχε πολλά πλεονεκτήματα, είχε καταρχήν οικονομική επιφάνεια, ήταν ταξιδεμένος, άρα είχε ανοιχτούς ορίζοντες, με βάση τις εμπειρίες του, και βέβαια υποσχόταν στην υποψήφια νύφη μια άνετη ζωή.

Συνήθως γονείς που είχαν πολλά κορίτσια δεν έλεγαν όχι σε τέτοιες προτάσεις, παρά τη μεγάλη διαφορά ηλικίας που υπήρχε, γιατί σκέφτονταν ότι και το κορίτσι τους θα πέρναγε καλά, αλλά και η οικογένειά τους θα έπαιρνε μια ανάσα, γιατί ο γαμπρός δεν πρόβαλε οικονομικές απαιτήσεις.

Πολλά σκωπτικά τραγούδια έχουν γραφτεί γι' αυτή τη μεγάλη διαφορά ηλικίας γαμπρού και νύφης, αλλά και για τις περιπτώσεις που ο γαμπρός μετά το γάμο παίρνει μαζί του στα ξένα τη σύντροφό του, όπως επίσης –το συνηθέστερο– για τις περιπτώσεις όπου ο γαμπρός με-

τά το γάμο ξαναφεύγει για τα ξένα, αφήνοντας πίσω την αγαπημένη του σύζυγο και την υπόλοιπη οικογένεια.

Παραθέτω μερικά χαρακτηριστικά τραγούδια που σχετίζονται με όσα παραπάνω έχω αναφέρει.

Τ' ακούτε σεις οι ανύπαντρες,

τ' ακούτε σεις οι ανύπαντρες

κι οι αρραβωνιασμένες.

Φλωριά να μη ζηλέψετε,

φλωριά να μη ζηλέψετε

μπροστά στα παλικάρια.

Έτσι τα ζήλεψα κι εγώ,

έτσι τα ζήλεψα κι εγώ

και πήρα γέρον άντρα.

Του στρώνω πέντε στρώματα, (δισ)

πέντ' έξι μαξιλάρια.

- Σήκου, μαράζι, πλάγιασε, (δισ)

σήκω, γιαρένη μ', πέσε

κι άπλωσε το χεράκι σου

στον αργυρό μου κόρφο¹,

να βρεις τ' Απρίλη τις δροσιές, (δισ)

την Μάη τα λουλούδια.

- Τι να σου κάνω, Χάιδω μου, (δισ)

τι να σου κάνω, γιε μου,

εγώ (ν) ο μαύρος δεν μπορώ,

εγώ (ν) ο μαύρος δεν μπορώ

ούτε να περπατήσω,

ούτε να περπατήσω.

Εγώ (ν) ο μαύρος γέρασα,

εγώ (ν) ο μαύρος γέρασα

κι εσύ θέλεις παιχνίδια,

κι εσύ θέλεις παιχνίδια.

1. κόρφος: στήθος.

Θέλεις στην κούνια βάλε με,
 θέλεις στην κούνια βάλε με,
 θέλεις στη σαρμανίτσα,¹
 θέλεις στη σαρμανίτσα.

Με το 'να πόδι, Χάιδω μ', κούνα με,
 με το 'να πόδι κούνα με
 και με τα χέρια γνέσε,
 και με τα χέρια γνέσε.

Και με το στόμα σ', Χάιδω μ', το γλυκό,
 και με το στόμα σ' το γλυκό
 πες μου γλυκά τραγούδια,
 πες μου γλυκά τραγούδια.

- Σου είπα, μάνα, καλέ μάνα,
 σου είπα, μάνα, πάντρεψέ με,
 σου είπα, μάνα, πάντρεψέ με,
 σπιτονοικοκύρεψέ με.

Κι άντρα γέρο, καλέ μάνα,
 κι άντρα γέρο μη μου δώκεις,
 κι άντρα γέρο μη μου δώκεις
 γιατί θα το μετανιώσεις.

- Να σου δώκω, καλέ κόρη,
 να σου δώκω ένα ραφτάκι,
 να σου δώκω ένα ραφτάκι,
 όμορφο παλικαράκι.

- Δεν το θέλω, καλέ μάνα,
 δεν το θέλω το ραφτάκι,
 δεν το θέλω το ραφτάκι,
 τ' όμορφο παλικαράκι.

Την ημέρα, καλέ μάνα,
 την ημέρα ράφτει, ράφτει,
 την ημέρα ράφτει, ράφτει,
 και τη νύχτα μύγες χάφτει.

1. σαρμανίτσα: μικρή αυτοσχέδια ξύλινη κούνια.

ΧΑΡΙΤΩΜΕΝΗ ΣΥΝΤΡΟΦΙΑ

Χαριτωμένη συντροφιά μου λέει να τραγουδήσω
 κι εγώ τους λέω δεν μπορώ, τους λέω 'γώ δεν ξέρω.
 Βαστάξτε με να σηκωθώ και βάλτε με να κάτσω,
 τα ποδαράκια με πονούν, τα γόνατα με σφάζουν,
 με πήραν τα γεράματα, ασπρίσαν τα μαλλιά μου.
 Και τώρα για τους φίλους μου, για τους αγαπημένους,
 θα πω τραγούδια θλιβερά και παραπονεμένα.
 Η ξενιτιά κι η ορφανιά, η πίκρα κι η αγάπη,
 τα τέσσερα τα ζύγισαν, βαρύτερα είν' τα ξένα.

Πάνουν¹ ανύπαντρα παιδιά, κι έρχονται γερασμένα.
 Παρηγοριά έχει ο θάνατος και λησμοσύνη ο χαρμός,
 κι ο ζωντανός ο χωρισμός παρηγοριά δεν έχει.
 Χωρίζει η μάνα το παιδί και το παιδί τη μάνα,
 χωρίζονται τ' αντρόενα,² τα πολυαγαπημένα.
 Να 'χουν ανάθεμα οι γονιοί και οι προξενητάδες,
 όπου παντρεύουν τα παιδιά, χωρίζουν τις νυφάδες.
 Αυτό είναι κρίμα κι άδικο και ο Θεός ας κρίνει.

Τα πολύ παλιά χρόνια υπήρχε ένα έθιμο, που τα τελευταία εξήντα, εβδομήντα χρόνια τουλάχιστον έπαψε να τηρείται. Κατά τη διάρκεια του αρραβώνα, την ώρα που η νύφη κερνούσε τους καλεσμένους γλυκό του κουταλιού, κάποιοι απ' το σόι του γαμπρού προσπαθούσαν να κλέψουν ένα αντικείμενο, κουτάλι, πιρούνι ή οτιδήποτε άλλο, γιατί πίστευαν ότι έτσι μεταφέρουν την τύχη της νύφης, απ' το σπίτι της, στο σπίτι του γαμπρού.

Αυτό ήταν ένα έθιμο που δεν το παρεξηγούσε κανείς, αλλά οι συμπεθέροι είχαν το νου τους να τους πιάσουν την ώρα της κλοπής και ν' ακυρώσουν την πράξη, έτσι η τύχη θα παρέμενε στο σπιτικό τους.

1. πάνουν: πηγαίνουν.

2. αντρόενα: αντρόγυνα.

ΓΑΜΟΣ

Από την τέλεση του αρραβώνα και μέχρι την ημέρα του γάμου μεσολαβούσαν τέσσερις έως πέντε εβδομάδες, ανάλογα με το επίπεδο ετοιμότητας της οικογένειας της νύφης, που είχε να κάνει με την οικονομική κυρίως κατάσταση της.

Σ' αυτό το διάστημα τα έθιμα είναι πολλά και τηρούνται με κάθε ευλάβεια και επισημότητα. Το πρώτο και βασικό μέλημα της οικογένειας της νύφης ήταν η ετοιμασία της προίικας.

– Πού πας, μωρ' Μάρω, μοναχή
τώρα το βράδυ βράδυ;

– Πάνω στη θεια μου τη Λενιώ,
πάνω να ξενυχτήσω,
να πλέξω τα βαρπιάκια μου,
να φτιάξω τα προικιά μου,
να φτιάξω ρούχα του γαμπρού,
της πεθεράς ομπόλια,
να φτιάξω και τ' αντράδερφου
μεταξωτό μαντίλι.

– Να σε προκόβει ο Θεός
κι η Παναγιά η Παρθένα.
Καλά σου στεφανώματα
και να καλοκαρδίσεις.

Έτσι γινόταν η αγορά των κατάλληλων υφασμάτων, απ' τα Γιάννενα κυρίως –που την εποχή εκείνη ήταν ένα απ' τα μεγαλύτερα εμπορικά και βιοτεχνικά κέντρα στην Ευρώπη και δεύτερο σε πλούτο με-

τά τη Μασσαλία— και δευτερευόντως απ' την Πόλη (Κωνσταντινούπολη), ανάλογα και με την κοινωνική και οικονομική θέση του πατέρα της νύφης.

Μετά την αγορά των υφασμάτων στο σπίτι της νύφης εγκαθίστατο ο ράφτης με το βοηθό του (το τσιράκι). Αυτός μπορεί να ήταν χωρικός ή ξενοχωρίτης και θα έμενε εκεί μέχρις ότου τελειώσει όλη η προετοιμασία των προικιών.

Με το τελείωμα του ραφίματος όλα έπρεπε να σιδερωθούν (μ' εκείνα τα καταπληκτικά σίδερα που μέσα έβαζαν κάρβουνα), και στη συνέχεια τα τακτοποιούσαν στα σεντούκια που θα έπαιρνε η νύφη μαζί της.

Η βασική προετοιμασία ξεκίναγε απ' την Τετάρτη προ του γάμου.

Οι αυλόπορτες άνοιγαν, οι αυλές και τα σοκάκια ασβεστώνονταν, η γειτονιά έπαιρνε χαρούμενη όψη, όλοι ήταν επί ποδός, με το τραγούδι στο στόμα.

Πωγώνι

Σήμερα η μάνα του γαμπρού
και πεθερά της νύφης
όλο δρόμους καθαρίζει,
όλο δρόμους καθαρίζει
και λουλούδια τους γιομίζει,
και λουλούδια τους γιομίζει,
να διαβεί η νύφη του Σπύρου,
να διαβεί η νύφη του Σπύρου,
για να σκύψει να τα μάσει,¹
για να σκύψει να τα μάσει,
να τα πάει στον πεθερό της.

Στο σπίτι της νύφης το παραπάνω τραγούδι ακούγεται με την εξής παραλλαγή:

1. να μάσει: να μαζέψει.

Της νυφούλας μας η μάνα
 όλη τούτην εβδομάδα
 τίποτα δουλειά δεν κάνει,
 όλο δρόμους καθαρίζει,
 όλο δρόμους καθαρίζει,
 να διαβεί ο γαμπρός κι η νύφη,
 να διαβεί κι όλο το ψίκι.¹

Επίσης την Τετάρτη η οικογένεια του γαμπρού πήγαινε στο μύλο ν' αλέσει το σιτάρι και το μεσημέρι έπιαναν² προζύμι, για τα ψωμιά του γάμου, και τραγουδούσαν:

Αργυρή κρησάρα
 και μαλαματένια.

Την Πέμπτη πρωί πρωί οι φιλενάδες της νύφης πήγαιναν στην πλησιέστερη βρύση να φέρουν το «αμίλητο νερό», με γκιούμια, μαστραπάδες,³ και πρόσεχαν ιδιαίτερα να μην ανταμώσουν με την αντίστοιχη ομάδα που θα πήγαινε να πάρει το «αμίλητο νερό» του γαμπρού.

Αυτό το «αμίλητο νερό» το χρησιμοποιούσαν για το λούσιμο της νύφης και του γαμπρού.

Στη συνέχεια οι φιλενάδες της νύφης έγραιναν⁴ το μαλλί με τα χέρια και γέμιζαν το στρώμα και τα μαξιλάρια.

Επίσης πολύ πρωί την Πέμπτη γυναίκες απ' το σόι του γαμπρού περνούσαν απ' τα σπίτια του χωριού και καλούσαν τον κόσμο, να πάνε στο λόγγο να κόψουν ξύλα. Ξύλα που θα χρησίμευαν για την προετοιμασία του τραπεζιού (φούρνο, ψητά κτλ.).

Στο τέλος πέρναγαν και από το σπίτι της νύφης και της τραγουδούσαν:

1. το ψίκι: η γαμήλια πομπή.

2. έπιαναν (αναπαίνω): ανακατεύω τη ζύμη με αλεύρι.

3. μαστραπάδες (μαστραπάς): μεταλλικό σκεύος μεταφοράς νερού, κανάτα.

4. έγραιναν: αραίωναν.

*Εψές δεν κοιμήθηκα,
ρηγο-, ρηγοπούλα μου,
και σήμερα νυστάζω.
Γιατί κουβέντιασα πολύ,
ρηγο-, ρηγοπούλα μου,
με μια γειτόνισσά μου,
κάμε ύπνο, περδικά μου.*

Η διαδικασία της κοπής των ξύλων ήταν σίγουρα μια επίπονη, κοπιαστική δουλειά, παρ' όλα αυτά οι γυναίκες την έκαναν αγόγγυστα, με κέφι και τραγούδι. Τραγουδώντας πήγαιναν, τραγουδώντας γύριζαν, και στην αυλή του γαμπρού, όπου ξεφόρτωναν τα ξύλα, ο χορός και το τραγούδι συνεχίζονταν αμείωτα.

Μεταφορά ξύλων, Βροσίνα.

Πολύτσανη Βορείου Ηπείρου

Τα σανίδια, -νίδια, -νίδια,
 τα λεπτοπελεκημένα
 και τ' ασημοκαρφωμένα.
 Να ριχτώ να παίξω πάνω
 με του Τσιάβου την κοπέλα,
 την ασπράτη, τη γουλάτη,
 τη γερα-, γερακομάτα.

Το απόγευμα της Πέμπτης ο γαμπρός θα έστελνε στη νύφη τα δώρα –τα φτιασίδια–, όλα εκείνα δηλαδή τα υλικά που θα χρησίμευαν στο φτιασίδωμα της νύφης, έτσι ώστε να γίνει πιο όμορφη, πιο ευπαρουσίαστη, να γίνει εντυπωσιακή αν μπορούσε. Επίσης έστελνε ένα σουγιά και διάφορα γλυκά.

Τα φτιασίδια αποτελούνταν από μπογιές (μη φανταστείτε τη σημερινή ποικιλία), γυαλί (καθρέφτη) και οπωσδήποτε χτένι για να χτενιστεί.

Σου 'φερα γυαλί και χτένι
 και χρυσή σουγιά.¹

Το χτένι να χτενίζεις
 τα σγουρά μαλλιά,
 το γυαλί για να γυαλίζεις
 τον άσπρο σου λαιμό,
 τη σουγιά να καθαρίζεις
 το γλυκόμηλο.

Την Πέμπτη επίσης ο δάσκαλος ή κάποιος άλλος γραμματιζούμενος θα συνέτασσε μαζί με τον πατέρα της νύφης το προικοσύμφωνο, για να είναι έτοιμο να το διαβάσουν στους συγγενείς του γαμπρού το Σάββατο, που θα έρχονταν για τα προικιά. Το προικοσύμφωνο περιέχει αναλυτικά όλα τα προικιά, γράφεται σε δύο αντίτυπα, για να πάρουν από ένα οι δύο οικογένειες.

1. σουγιά: αναδιπλούμενο μαχαίρι.

Παίρνουν απ' το πηγάδι αμίλητο νερό, Βροσίνα.

ΠΡΟΙΚΟΣΥΜΦΩΝΟ

Εν ονόματι της Αγίας και αδιαιρέτου και Ομοουσίου Τριάδος και του Αγίου μεγαλομάρτυρος Προκοπίου δηλοποιώ ο υποφαινόμενος ότι μέλλω να δώσω την θυγατέρα μου ... σύζυγον εις τον κ. Δημήτριον εις γάμον, πρώτον, εύχομαι εις αυτούς όλα τα της συζυγίας αγαθά, δηλαδή ειρήνην, ευτυχίαν, ευδαιμονίαν, ευτεκνίαν κτλ., και, δεύτερον, δίδω εις αυτούς εις προίκα τα ακόλουθα:

I (μίαν) καρσέλα

I (εν) στρώμα

- 3 (τρεις) βελέντζες (δύο μεγάλοι, μία μικρά)
 20 (είκοσι) σεγκούνια (10 κατωφόρια, 9 επανωφόρια και 1 σιαγιάκι)
 2 (δύο) προσκέφαλα μάλλινα και 3 μαξιλάρες
 2 (δύο) πισλιά ρούχια και 4 (τέσσερα) ρετσινένια
 1 (εν) γιλέκι και 1 (μία) ποδιά κατηφένια
 1 (εν) γιλέκι και 1 (μία) ποδιά χαρένια
 2 (δύο) γιλέκια μισομέταξα και 6 (έξι) αραδιακά
 15 (δεκαπέντε) υποκάμισα και 1 (εν) φτηνό (υποκ.) και 6 ψιλά
 3 (τρία) φουστάνια καλά και 3 (τρία) ρετσινένια (μεσοφούστανα)
 5 (πέντε) ποδιές σπαργανίστικες, 1 (μίαν) σιαγιακένια κεντημένη
 μαύρη, 4 (τέσσερις) ρετσινένιες και 1 (μίαν) κατηφένια κατώτερη
 6 (έξι) οργιές ζώνες, 2 (δύο) με κορέλια και 2 (δύο) έτεροι
 30 ζεύγη τσιουρέπια και 1 σακούλι
 3 (τρία) μανούλια καλά και 4 (τέσσερα) αραδιακά και 5 χειρομάν-
 δηλα
 1 (ένα) καθρέπτην, 1 (μία) πετσέτα, 1 (μία) βούρτσα, 2 (δύο) χτένια
 2 (δύο) ζεύγη θλικοτούργια, το 1 (ένα) συρματερό
 2 (δύο) ζυγούς, τον 1 (ένα) συρματερό
 1 (έναν) σταυρό ασημένιον
 5 (πέντε) δακτυλίδια
 2 (δύο) μπόγια κομπιά ασημένια και φλωροκαπνισμένα
 5 (πέντε) οκάδες χάλκωμα
 1 (μίαν) τσιλοκόπα, 1 δρεπάνι, 1 τσαπί και 1 δικέλι
 3 (τρία) γίδια και δύο πρόβατα.

Ταύτα πάντα επέδωκα τη θυγατρί μου και τω συζύγω αυτής, τα ο-
 ποία ανήκουν εις αυτούς και εις τους κληρονόμους αυτών, να τα έχουν
 εις την εξουσίαν των, χωρίς να ενοχληθώσι παρ' ουδενός. Διό γίνεται
 το παρόν διπλούν εις ένδειξιν και υποφαινόμεθα.

Εν Λιγοψά τη 15 Μαρτίου 1917

Τα πολύ παλαιά χρόνια, μετά το 1840-1850, ο γαμπρός δε ζήτηγε
 προίκα.

Έτσι ο πατέρας της νύφης έδινε για προίκα ό,τι μπορούσε, ανάλο-
 γα βέβαια πάντοτε με την οικονομική του κατάσταση.

Ταύτα πάντα δίδωμι τῷ Πρωτοπρεσβυτέρῳ Ἰωάννῃ καὶ τῷ ἑγγυ-
στῆν ὁ δὲ Παναγιώτης διὰ τοῦτο διακρίθη ἐν αὐτῷ
Ἀπὸ τῶν ἑξῆς ἐν αὐτοῖς μαρτυροῦναι καὶ ἔχοντες καὶ τὴν ἐπι-
στάτην τοῦ ἑκτετακτοῦ Ἰσραήλ τοῦ Ἁγίου Μεγαλο-
δυνάτου Προνοητοῦ καὶ πάντων τῶν Ἁγίων.

Διὸ ἔγινον δύο παρόμοια ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ αὐτῇ
ἐν τῷ ἑξῆς καὶ ἀποδείξαντες καὶ ὑπογραφήσαντες
Μαζαράκιον τῆς 17. Ιανουαρίου 1898.

Γεώργιος Δ. Παῦλος
Χρῆστος Δ. Μελοχάνης
Πατριάρχης Ἰεροσολύμων
Ἰωάννης Βασιλείου Παναγιώτης
ὁ Πρωτοπρεσβύτερος Ἰωάννης καὶ ἄλλοι Μεγαίοι.

Δημόσια Κεντρικὴ Βιβλιοθήκη Κοινοῦ

Προικοσύμφωνο στο Μαζαράκι, 17/01/1898.

Λαμβάνοντας δε υπόψη ότι την εποχή αυτή δεν είχαν αρχίσει οι Ηπειρώτες να ταξιδεύουν μαζικά, γίνεται αυτόματα αντιληπτό ότι τα οικονομικά τους οπωσδήποτε δεν μπορούσαν να είναι ανθηρά, ζώντας σ' εκείνα τα κακοτράχαλα μέρη. Έτσι η προίκα περιείχε τα απολύτως απαραίτητα.

Όμως σταδιακά τα πράγματα άλλαξαν και πήραν μια πολύ άγρια και προσβλητική πολλές φορές για την υποψήφια νύφη και την οικογένειά της μορφή. Γιατί οι απαιτήσεις των γαμπρών άρχισαν να είναι πολύ μεγάλες και οι οικογένειες των κοριτσιών να μην μπορούν ν' ανταποκριθούν σ' αυτές.

Γι' αυτό το λόγο γονείς –κυρίως πολυμελών οικογενειών– προσέφευγαν για βοήθεια στην Εκκλησία, της οποίας η θέση ήταν την εποχή εκείνη πολύ ισχυρή, και ο λόγος και οι αποφάσεις της σεβαστές.

Αφορμή παίρνοντας μερικοί μητροπολίτες, που αντιλήφθηκαν το πρόβλημα, απ' αυτή τη διαμαρτυρία, ξεκίνησαν αγώνα κατά της προικοθηρίας.

Υπήρξαν αποτελέσματα απ' αυτή τους την προσπάθεια για ένα χρονικό διάστημα, αλλά σταδιακά, αφότου κυρίως οι Ηπειρώτες άρχισαν να ταξιδεύουν όλο και περισσότεροι, το πράγμα επανήλθε στην προηγούμενη, ίσως και σε χειρότερη μορφή.

Γίνεται εύκολα αντιληπτό λοιπόν πόσο μεγάλο πρόβλημα αντιμετώπιζαν οι οικογένειες που είχαν πολλά κορίτσια.

Αυτός ήταν και ο βασικός λόγος που η επιθυμία των γονιών ήταν ν' αποκτήσουν αγόρια, προκειμένου ν' αποφύγουν την οικονομική αιμορραγία απ' την προίκα.

Έτσι έφτασε και ως τις μέρες μας, όταν δίνουμε ευχή σ' ένα νιόγαμπρο ζευγάρι, το πρώτο που θα ευχηθούμε είναι: «Μ' ένα γιο».

Ενδεικτικό το παρακάτω τραγούδι:

*Στου καλού γαμπρού την πόρτα
κόκκινη μηλιά φυτρώνει,
κι αν ανθίσει κι αν καρπίσει,
πέντε γιους θα λ' αποχτήσει
και μια κριβοθυγατέρα*

για το σύρε,¹ για το έλα
και για μια κρυφή κουβέντα.

Επίσης την Πέμπτη έφερναν από την εκκλησία το «μπαριάκι» ή «φλάμπουρο». Αυτό αποτελούσε ένδειξη ότι επίκειται χαρά στο σπίτι.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

1. σύρε: πήγαινε.

ΤΟ ΜΠΑΡΙΑΚΙ Ή ΦΛΑΜΠΟΥΡΟ

Ο ηπειρώτικος παραδοσιακός γάμος είναι πλουσιότατος σε συμβολικές και μαγικές πράξεις.

Η πιο συμβολική θεωρώ ότι είναι το γαμήλιο έθιμο της σημαίας, που στα διάφορα μέρη της Ελλάδας έχει διάφορες ονομασίες· στην Ήπειρο την ονομάζουμε μπαριάκι ή φλάμπουρο.

Το έθιμο αυτό τελείται ακόμη και σήμερα και καθιστά ιδιαίτερα γραφική την τελετή του γάμου.

Πρόκειται για ένα είδος λάβαρου, που κατασκευάζουν οι συγγενείς του γαμπρού και οι καλεσμένοι πριν από την έναρξη της τελετής.

Η έναρξη κατασκευής του φλάμπουρου ξεκινάει απ' την Πέμπτη ή την Παρασκευή.

Απαραίτητο στοιχείο του λάβαρου είναι το κοντάρι.

Πρόκειται για ένα μακρύ ξύλο δύο ή τριών μέτρων, το οποίο στην κορυφή σχηματίζει σταυρό με μυτερές άκρες. Ο σταυρός είναι ή απλός με τρεις άκρες ή διπλός με πέντε άκρες.

Το κοντάρι συνήθως το έκοβαν τα παλαιά χρόνια οι γυναίκες που πήγαιναν την Πέμπτη να κόψουν τα ξύλα του γάμου. Τα νεότερα χρόνια το κοντάρι είναι βιομηχανοποιημένο.

Οι Αρβανιτόβλαχοι του Πωγωνίου αντί για κοντάρι χρησιμοποιούν ένα μακρύ κλαδί με φύλλωμα στην κορυφή του.

Δεύτερο σημαντικό στέλεχος της σημαίας είναι το πανί, ένα μεγάλο τετράγωνο ύφασμα μάλλινο, βαμβακερό ή μεταξωτό, ανάλογα με την περιοχή.

Μερικές φορές παίρνουν το πανί απ' το εικονοστάσι της εκκλησίας, πράξη που δείχνει την ιερότητα της τελετουργίας, και σχηματίζουν ένα σταυρό.

Σε μερικά λάβαρα κεντούν τα ονόματα των μελλονύμφων και όταν τελειώνει η κλωστή δεν την κόβουν, αλλά καρφώνουν τη βελόνα πάνω στο πανί.

Φαίνεται ότι φοβούνται να κόψουν την κλωστή, μήπως ομοιοπαθητικά κοπεί και η ζωή των νεονύμφων ή τους συμβεί κάτι άσχημο.

Όταν τελειώσει το ράψιμο του πανιού στο κοντάρι, αρχίζει το στόλισμά του με άνθη και φρούτα της εποχής. Τα άνθη είναι συνήθως βασιλικός, γαρίφαλα, τριαντάφυλλα κ.ά.

Χρησιμοποιούνται ακόμη και κλαδιά από ελιά και δάφνη, κάτι που συνδέεται με τη δόξα και την τιμή της οικογένειας.

Μετά στολίζουν το λάβαρο με καρπούς της εποχής, όπως μήλα, πορτοκάλια, λεμόνια, νεράντζια, που τα καρφώνουν στις μυτερές ακρες του σταυρού.

Οι καρποί συνδέονται με τη γονιμότητα, την καρποφορία και την ευζωία του ζευγαριού.

Τα τραγούδια που τραγουδούν στο στόλισμα του λάβαρου στις διάφορες περιοχές της Ηπείρου είναι τα ακόλουθα:

Το στόλισμα του Μπαριακιού, Κούγκι.

Πωγώνι

Ποιος αρματώνει φλάμπουρο,
με την ευχή, με την ευχή.
Ο πατέρας του τ' αρματώνει,
με την ευχή με την ευχή,
μανούλα του τ' αρματώνει,
με την ευχή, με την ευχή.

Σαρακατσάνοι Ηπείρου

Τίνος είν' το φλάμπουρο
τ' άσπρο και το κόκκινο;
Του γαμπρού είν' το φλάμπουρο
τ' άσπρο και το κόκκινο.
Ποιος το ράφτει, ποιος το ψκιάνει,
ποιος το κατακοκκινίζει;
Ποιος το ράφτει, ποιος το ψκιάνει;

Δέλβινο Βορείου Ηπείρου

Φλάμπουρο αρμάτωναν,
φλάμπουρο αρμάτωναν,
φλάμπουρο αρμάτωναν,
χρυσό μαντίλι,
όπου το γνέθαν καλά κορίτσια
και το γυφαίνουν παλικαράκια.

Κεραμίτσα Φιλιατών

Καλώς τον μπαϊρακτάρη,
που σέρνει το μπαριάκι,

με γεια του, με χαρά του,
γρήγορα και στα δικά του.

Δεμάτισσα Ιωαννίνων

Στήσε, βλάμη, τη σημαία,
να μας χαρεί ο κόσμος,
στήσε, βλάμη, τη σημαία,
να πάμε να πάρουμε τη νύφη.

Σαρακατσαναίοι Ηπείρου

Έβγα, μανούλα του γαμπρού
και πέθερά της νύφης.
Έβγα να δεις τα ξύλα που 'ρχονται,
να δεις τον άσπρου φλάμπουρο
να δεις το φλαμπουράκο.

Στα χωριά του Ποντίου κρεμούν στο λάβαρο ένα μαντίλι, στο οποίο έχουν δέσει ένα νομισμα. Όταν τελειώσει ο γάμος, το μαντίλι το παίρνει ως αμοιβή το παιδί που εκτελεί χρέη σημαιοφόρου.

Είναι φανερό ότι το λάβαρο πρέπει να είναι εντυπωσιακό, για να δείχνει την αρχοντιά και την ανωτερότητα της οικογένειας που το κατασκευάζει.

Όταν τελειώσει το στόλισμα του λάβαρου, τότε το παίρνουν και χορεύουν με τη σειρά, πρώτα ο νούνος και στη συνέχεια ο βλάμης¹ του γαμπρού, και ακολουθούν όλοι οι άλλοι.

Στο τέλος το στερεώνουν στο δεξί άκρο της πόρτας ή σ' ένα δέντρο για να κυματίζει. Ρίχνουν τρεις ντουφεκιές κι έτσι τελειώνει η πρώτη φάση της γιορτής του λάβαρου.

Το φλάμπουρο θα μείνει εκεί μέχρι την Κυριακή, που θα ξεκινή-

1. βλάμης: αδελφοποιημένος με το γαμπρό, με παπά.

σει το ψίκι για να πάει να πάρει τη νύφη. Συνήθως στην πομπή της Κυριακής το φλάμπουρο το κρατάει ο αδελφός του πατέρα του γαμπρού (Κόνιτσα, Ζαγόρι), ο πρωτοσυμπέθερος.

Ο σημαιοφόρος (ή μπαϊρακτάρης) προπορεύεται της πομπής και μόλις τον δουν οι συμπέθεροι ρίχνουν πυροβολισμούς στον αέρα ή προσπαθούν να χτυπήσουν τα μήλα που βρίσκονται πάνω στο λάβαρο.

Σε μερικά χωριά των Ιωαννίνων και της Άρτας τους καρπούς που έχει πάνω του το λάβαρο οι συγγενείς της νύφης τους αντικαθιστούν με άλλους.

Συνήθως με το τέλος της γαμήλιας τελετής τελειώνει και η αποστολή του λάβαρου. Έτσι όταν η πομπή γυρίσει στο σπίτι του γαμπρού, το λάβαρο ξεστολίζεται.

Σε μερικά χωριά της Κόνιτσας το αφήνουν με υπερηφάνεια στημένο ένα μήνα έξω στην αυλή, για να δείξουν ότι έγινε στο σπίτι τους γάμος.

Προέλευση

Το λάβαρο στο γάμο είναι άμεσα συνδεδεμένο με τους νομάδες και ημινομάδες κτηνοτρόφους, με πληθυσμούς δηλαδή λατινογενείς ή ελληνικούς, που έχουν δεχτεί κάποια ρωμαϊκή επίδραση.

Παρατηρώντας σε ποιες περιοχές το έθιμο εξαπλώθηκε βλέπουμε ότι το χρησιμοποιούν οι Σαρακατσάνοι, οι Κουτσόβλαχοι, οι Μεγλενόβλαχοι και οι Αρβανιτόβλαχοι, είτε είναι μόνιμα εγκατεστημένοι είτε μετακινούμενοι.

Ένας λοιπόν τρόπος διάδοσης του εθίμου στην Ήπειρο είναι με τους Σαρακατσάνους. Άλλος τρόπος εξάπλωσής του είναι με τους ημινομάδες Κουτσόβλαχους. Τρίτος τρόπος εξάπλωσης είναι με τους Αρβανιτόβλαχους.

Το πότε το έθιμο διαδόθηκε στις διάφορες ελληνικές περιοχές είναι δύσκολο να προσδιοριστεί με ακρίβεια, αλλά συσχετίζεται με τις μετακινήσεις των παραπάνω πληθυσμών απ' τη βυζαντινή εποχή.

Είναι πιθανόν το έθιμο να έφτασε ως τις νότιες περιοχές νωρίτερα απ' το 14ο αιώνα, που άρχισαν να κατέρχονται οι Αλβανοί και οι Ηπειρώτες.

Η αρχική καταγωγή του εθίμου προέρχεται απ' την πρωτοβυζαντινή περίοδο, όπου κάθε στρατιωτική μονάδα είχε τη σημαία της, το λάβαρό της.

Αυτό είχε σχέση με την πολιτικοστρατιωτική οργάνωση στα μεθόρια της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας.

Η σημαία-λάβαρο την εποχή εκείνη ονομαζόταν φλάμμουλο. Το φλάμμουλο ήταν το σύμβολο της ενότητας της στρατιωτικής μονάδας.

Στο πρωτοβυζαντινό και στο βυζαντινό αργότερα φλάμμουλο απεικονίζονταν το χριστόγραμμα, η Παναγία, ο Χριστός κ.ά.

Συνεπώς εκτιμώ ότι το έθιμο του λάβαρου πήρε τη μορφή του στο βαλκανικό χώρο κατά την υστερορωμαϊκή ή βυζαντινή περίοδο.

Την Πέμπτη γινόταν και το κάλεσμα για το γάμο. Οι οικογένειες ανέθεταν σε συγγενικά τους πρόσωπα, κυρίως σε παιδιά, να πάνε να κάνουν τα καλέσματα.

Για τον νούνο, τη νούνα και το βλάμη τα καλέσματα ήταν ιδιαίτερα.

Σούλι Θεσπρωτίας

Στα χωριά του Σουλίου την Πέμπτη το πρωί η μάνα του γαμπρού αναθέτει σ' ένα κορίτσι με μάνα και πατέρα, για καλό τυχερό των μελλονύμφων, να θυμώσει και να πλάσει τα καλέσματα από καθάριο σταρένιο αλεύρι. Όση ώρα διαρκεί αυτή η διαδικασία, οι γυναίκες τριγύρω τραγουδούν:

*Ψιλόλιχνο τ' αλεύρι
και μέλι το προζύμι,
κορίτσια το ζυμώνουν
με μάνα και πατέρα,
μ' αδέρφια, με ξαδέρφια.*

Όταν τα καλέσματα ψηθούν, ένας συγγενής του γαμπρού μ' ένα δισάκι στον ώμο γυρίζει όλο το χωριό, μοιράζοντας τα καλέσματα, δηλαδή μικρές κουλουρίτσες.

Επίσης η μάνα του γαμπρού στέλνει συνήθως το μεγαλύτερο παιδί της ή κάποιο στενό συγγενή στην πόλη –συνήθως στα Γιάννενα– να φέρει την καρσέλα,¹ για να βάλει η νύφη τα προικιά της.

Το βράδυ της Πέμπτης ο πατέρας του γαμπρού πηγαίνει την καρσέλα και τα άλλα δώρα στο σπίτι της νύφης.

Ζίτσα

Στα κρασοχώρια της Ζίτσας το απόγευμα της Πέμπτης συγκεντρώνονται στα σπίτια του γαμπρού και της νύφης γυναίκες, οι οποίες, αφού δειπνήσουν, τοποθετούν τη σκάφη στη μέση του μαγειριού, και μια κοπέλα, που ζουν οι γονείς της, κοσκινίζει το αλεύρι από το οποίο θα προέλθουν τα ψωμιά του γάμου.

Ζυμώνουν τα ψωμιά, Βροσίνα.

¹ καρσέλα: μπουλού.

Εν τω μεταξύ οι γυναίκες που την περιτριγυρίζουν τραγουδούν:

Ψηλά λυχνούν τ' αλεύρι,
χαμ'λά το κοσκινίζουν,
χαμ'λά το κοσκινίζουν,
κορίτσια το ζυμώνουν,
κορίτσια το ζυμώνουν,
με μάνα, με πατέρα,
με μάνα, με πατέρα,
μ' αδέρφια, μ' αξαδέρφια,
μ' αδέρφια, μ' αξαδέρφια
κι όλους τους συγγενείς τους.

Τώρα ανθίζει ο γάμος
και τώρα λουλουδίζει,
τώρα λουλουδίζει
και πιάνουν τα προζύμια.

Και πιάνουν τα προζύμια,
πλαστάρια να ζυμώσουν,
πλαστάρια να ζυμώσουν,
τον κόσμο να καλέσουν.

Άλλο

Τώρα πιάνουν τα προζύμια,
κοράσια τ' αναπιάνουν,
με μάνα, με πατέρα,
μ' αδέρφια, μ' αξαδέρφια.

– Ευχήσου με, μανούλα μου,
τώρα που κοσκινίζω.

– Την ευχή μου να 'χεις,
Θεός να σε προκόψει.

– Ευχήσου με, πατέρα μου,
τώρα που κοσκινίζω.

– Την ευχή μου να 'χεις,
Θεός να σε προκόψει.

Κόνιτσα

Μια παραλλαγή των παραπάνω τραγουδιών τραγουδιέται στα μαστοροχώρια της Κόνιτσας:

Ψιλόλιγνο είν' τ' αλεύρι
κι αφράτο είν' το προζύμι,
κοράσιου το ζυμώνει,
με μάνα, με πατέρα,
μ' αδέρφια, μ' αξαδέρφια,
με το πολύ το σόι.

Ζίτσα

Αφού τελειώσαν με τα προζύμια, το επόμενο βήμα ήταν όλες οι γυναίκες να χάνουν τα μαλλιά τους πυρρόξανθα, με μια βαφή που την ονόμαζαν «όκνα».

Αυτή η βαφή θα έφευγε το Σάββατο που θα έλουζαν τα μαλλιά τους και θα έμενε μια γυαλάδα αξιοπρόσεκτη.

Και στη Ζίτσα, όπως και σε άλλες περιοχές της Ηπείρου, την Πέμπτη θα καλούσαν τον νούνο.

Ο βλάμης έβαζε μέσα σ' έναν κεντημένο ντρουβά ένα πλαστήρι κι ένα μπουκάλι κρασί και συνοδευόμενος από λίγους συγγενείς του γαμπρού τα πήγαινε σαν κάλεσμα στον νούνο.

Η Παρασκευή είναι η μέρα που ρυθμίζονται οι τελευταίες λεπτομέρειες.

Τακτοποιούνται τα προικιά της νύφης, ετοιμάζονται τα ρούχα των παράνυμφων, πλένονται όλα τα οικιακά σκεύη και ό,τι άλλο χρειαστεί.

Σούλι

Το πρωί της Παρασκευής συγκεντρώνονται οι φιλενάδες της νύφης και τακτοποιούν τα προικιά στην καρσέλα και στη συνέχεια φτιάχνουν το γιούκο πάνω σ' αυτήν.

Όταν στήνεται ο γιούκος, οι κοπέλες τραγουδούν:

Δε σου 'λεγα, μωρ' μάνα,
 όλη την εβδομάδα
 προζύμι μη αναπιάσεις,
 κουλούρες μη ζυμώσεις,
 κουλούρες μη μοιράσεις,
 ξένους μη καρτερέσεις,
 γιατί θα μετανιώσεις.
 Ο ξένος θέλει νύφη
 κι εσύ νύφη δεν έχεις
 κι εμένα θα λα δώκεις.
 Εγώ τώρα θα φύγω,
 ράχες θα σκαπετήσω,¹
 θ' αργήσω να γυρίσω.
 Με πούλησες, πατέρα,
 με δυο ζυγίες τσαρούχια,
 για δώσ' τα πίσω, δώσ' τα,
 για να με ξαγοράσεις.
 Κι εγώ τα δίνω, τσούπρα,²
 ξαγορασμό δεν έχεις.

Το Σάββατο ήταν μια δύσκολη ημέρα για όλους. Είχε πολλές ετοιμασίες, άγχος και κούραση, αλλά αυτή ήταν μια γλυκιά κούραση, γιατί δεν υπάρχει μεγαλύτερη ευχαρίστηση για το γονιό να βλέπει το βλαστάρι του ν' ανοίγει τα φτερά του, τα φτερά της δημιουργίας και της αγάπης.

1. σκαπετάω: φεύγω πίσω απ' το βουνό.

2. τσούπρα: κορίτσι.

Πρωί πρωί λοιπόν άνοιγε η αυλόπορτα του γαμπρού, για να δεχτεί τα δώρα του νούνου, του βλάμη, των συγγενών και των συγχωριανών.

Πρώτο έφτανε το δώρο του νούνου, που ήταν ένα κριάρι σφαγμένο κι ένα ψωμί, βαλμένα μέσα σε καλάθι πλατύ και ρηχό, που το έλεγαν κανίσκι.

Ακολουθούσαν τα κανίσκια του βλάμη και όλων των άλλων προσκεκλημένων. Η οικογένεια του γαμπρού τούς επέστρεφε ένα κομμάτι κρέας και ένα κομμάτι απ' το ψωμί που τους έφερναν.

Αυτά τα δώρα αποτελούσαν για την οικογένεια που έκανε το γάμο μια σημαντική βοήθεια, προκειμένου ν' αντεπεξέλθει στα έξοδα του γάμου, και δείχνει την αλληλεγγύη των ανθρώπων της εποχής.

Ακόμη το Σάββατο οι συγγενείς και οι φίλοι δάνειζαν τα χαλκώματά τους, τα πιάτα τους, τα μαχαιροπίρουνά τους και ό,τι άλλο χρειαζόταν για να εξυπηρετηθούν οι καλεσμένοι, γιατί, όπως προείπαμε, τα νοικοκυριά της εποχής εκείνης δεν είχαν την υποδομή να εξυπηρετήσουν μεγάλο αριθμό ανθρώπων, κι έτσι η αλληλοβοήθεια ήταν εκ των πραγμάτων επιβεβλημένη.

Επίσης δάνειζαν τις μεγάλες λάμπες του πετρελαίου, για να βλέπουν καλύτερα το βράδυ, που έπεφτε το σκοτάδι.

Πωγόνι

Ακόμη το Σάββατο τα κορίτσια επαναλάμβαναν τη διαδικασία του «αμίλητου νερού», για να λούσουν το γαμπρό και τη νύφη.

*Λούζεται το ρηγόπουλο
μ' ένα χρυσό λαένι,
η πάπια φέρνει το νερό
κι η χήνα το σαπουνί,
κι η αδερφή η γρήγορη
φέρνει χρυσό μαντίλι.*

Η ίδια διαδικασία τηρείται και στο σπίτι της νύφης.

Το λούσιμο θα γίνει παρουσία της νούνας, που ήρθε νωρίτερα, φέρνοντας τηγανίτες.

Καθώς η νύφη λούζεται, της τραγουδούν:

*Τρέχουν τα νερά, τρέχουν οι βρύσες,
τρέχ' η αρχοντιά να δει τη νύφη,
νύφη όμορφη, νύφη λουσιμένη,
οι γειτόνισσες να την παινέψουν
κι οι αρχόντισσες να τη ζηλέψουν.*

*Φέρτε νερό ροδόσταμο
και φιλντισένιο χτένι,
να πλέξουμε τη νύφη μας
την καλοκαρδισμένη.*

– *Με πούλησες, μανούλα μου,
για ένα δαχτυλίδι,
δώσ' το, μανούλα μου, ξανά
κι αγόρασέ με πάλι.*

– *Σήκω, νυφούλα μου γλυκιά,
και λούσου και χτενίσου,
κι ο νιος οπού θα ζήσεις
να χαίρεται μαζί σου.*

Πολίτσα της Βορείου Ηπείρου

Μετά το λούσιμο οι φιλενάδες της τη χτενίζουν και στη συνέχεια της φόραγαν μια παραδοσιακή φορεσιά (ή νυφικό αργότερα), τραγουδώντας:

*Ντύνουμε τη Μαριγούλα νύφη
και ταραζούνται οι τοίχοι,
βάζουμε της Μαριγούλας βέλα
και ταραζούνται θεμέλια.*

Ωραία είν' η νύφη μας,
 ωραία τα προικιά της,
 ωραία κι η παρέα της
 που κάνει τη χαρά της.
 Τι έχεις, μωρ' Μαριγώ μου;
 Τι έχεις, κυρά μου;
 Τι έχεις και θλίβεσαι
 κι αναστενάξεις;
 Τώρα είν' ο γάμος σου,
 τώρα η χαρά σου,
 τώρα ο πατέρας σου
 χαρά σου κάνει,
 προικιά σου φκιάνει,
 τώρα η μανούλα σου
 χαρά σου κάνει,
 τώρα κι οι θείοι σου
 χαρά σου κάνουν,
 προικιά σου φκιάνουν.

Μάνα μου, μάνα μου, τα,
 μάνα μου, τα λουλούδια μου
 σιγνά να τα ποτίζεις,
 μανούλα μου γλυκιά.

Εγώ φεύγω, εγώ φεύγω,
 εγώ πάω στο σπίτι μου,
 πάω στο ριζικό μου,
 μανούλα μου γλυκιά,
 πάω στο ριζικό μου,
 φεύγω, σ' αφήνω γεια.

Γεια σου, κόρη Μαριγώ,
 ποιος σου κάνει τη χαρά σου,
 η μαμά σου κι ο μπαμπάς σου,
 Κύριέ μ', να τους προκόψει.

Το απόγευμα του Σαββάτου ο πατέρας του γαμπρού μαζί με λίγους πρωτοσυγγενείς επισκέπτονται το σπίτι της νύφης. Εκεί τους δείχνουν τα προικιά και υπογράφεται το προικοσύμφωνο εις διπλούν, ώστε να πάρει ο κάθε συμβαλλόμενος από ένα αντίγραφο.

Νωρίς το απόγευμα στο σπίτι του γαμπρού σφάζουν τ' αρνιά, τα κρεμάνε στις τσιγκέλες και αρχίζει το γδάριμο. Το μυστικό είναι αυτός που θα φυσήξει για να φουσκώσει το δέρμα να έχει μυρωδάτη αναπνοή, για να είναι το κρέας πιο γευστικό. Εν τω μεταξύ οι σούβλες περιμένουν και τα ξύλα σιγοκαίνε, για να γίνουν τα κάρβουνα και ν' αρχίσει η ιεροτελεστία της γαστρονομίας.

Το βράδυ οι συγγενείς και οι πιο στενοί φίλοι της οικογένειας του γαμπρού θα παρακαθίσουν σε δείπνο.

Εκεί κυριαρχεί η χαρά και το συναίσθημα και δε θα χρειαστούν παρά λίγο κρασί και ο μαγικός ήχος του κλαρίνου για ν' ανάψει το κέφι.

Το τραγούδι έχει τον πρώτο λόγο, και τα τραγούδια της χαράς, του έρωτα και της αγάπης είναι πάρα πολλά.

Δεν υπήρξε άλλωστε ποιητής που να μην ύμνησε τον έρωτα και την αγάπη σαν ένα απαραίτητο και αναπόφευκτο συστατικό στη ζωή του ανθρώπου.

Το τραγούδι λοιπόν έχει τον πρώτο λόγο:

Πρωτόν

- Πες μου, κόρη, πού κοιμάσαι
κι από μένα μη φοβάσαι.
- Δε σου λέω πού κοιμούμαι,
είμαι κόρη και φοβούμαι.
- Πες μου, κόρη, ποια έχεις μάνα
κι έχεις τέτοια ομορφάδα;
- Έχω μάνα σαν τον ήλιο
και πατέρα σαν ψεγγάρι,
αδερφή μαργαριτάρι
κι αδερφό σαν το λιοντάρι.

Το απόγευμα του Σαββάτου ο πατέρας του γαμπρού μαζί με λίγους πρωτοσυγγενείς επισκέπτονται το σπίτι της νύφης. Εκεί τους δείχνουν τα προικιά και υπογράφεται το προικοσύμφωνο εις διπλούν, ώστε να πάρει ο κάθε συμβαλλόμενος από ένα αντίγραφο.

Νωρίς το απόγευμα στο σπίτι του γαμπρού σφάζουν τ' αρνιά, τα κρεμάνε στις τσιγκέλες και αρχίζει το γδάρισμα. Το μυστικό είναι αυτός που θα φουσήξει για να φουσκώσει το δέρμα να έχει μυρωδάτη αναπνοή, για να είναι το κρέας πιο γευστικό. Εν τω μεταξύ οι σούβλες περιμένουν και τα ξύλα σιγοκαίνε, για να γίνουν τα κάρβουνα και ν' αρχίσει η ιεροτελεστία της γαστρονομίας.

Το βράδυ οι συγγενείς και οι πιο στενοί φίλοι της οικογένειας του γαμπρού θα παρακαθίσουν σε δείπνο.

Εκεί κυριαρχεί η χαρά και το συναίσθημα και δε θα χρειαστούν παρά λίγο κρασί και ο μαγικός ήχος του κλαρίνου για ν' ανάψει το κέφι.

Το τραγούδι έχει τον πρώτο λόγο, και τα τραγούδια της χαράς, του έρωτα και της αγάπης είναι πάρα πολλά.

Δεν υπήρξε άλλωστε ποιητής που να μην ύμνησε τον έρωτα και την αγάπη σαν ένα απαραίτητο και αναπόφευκτο συστατικό στη ζωή του ανθρώπου.

Το τραγούδι λοιπόν έχει τον πρώτο λόγο:

Πρωτόνια

- Πες μου, κόρη, πού κοιμάσαι
κι από μένα μη φοβάσαι.
- Δε σου λέω πού κοιμούμαι,
είμαι κόρη και φοβούμαι.
- Πες μου, κόρη, ποια έχεις μάνα
κι έχεις τέτοια ομορφάδα;
- Έχω μάνα σαν τον ήλιο
και πατέρα σαν φεγγάρι,
αδερφή μαργαριτάρι
κι αδερφό σαν το λιοντάρι.

Σ' τούτα τα καινούρια σπίτια
 και στα έμορφα σαράγια
 γίνεται καινούριος γάμος.
 Κύριέ μ', και ποιος τον κάνει
 τούτο τον καινούριο γάμο;
 Με γεια του, με χαρά του,
 να προκόβουν τα παιδιά του.
 Ο πατέρας του τον κάνει
 τούτον τον καινούριο γάμο,
 με γειά του, με χαρά του,
 να προκόβουν τα παιδιά του.
 Είν' η μάνα που τον κάνει
 τούτον τον καινούριο γάμο,
 με γειά της, με χαρά της,
 να προκόβουν τα παιδιά της.

Και ακολουθεί ο καημός του ξενιτεμένου:

Τον καιρό που σ' αγαπούσα
 και στα ξένα περπατούσα
 κι αν τις θμορφες κοιτούσα,
 ποια είν' η άσπρη,
 ποια είν' η ρούσα,
 ποια είν' η γαϊτανοφρυδούσα,
 όλο εσένα λαχταρούσα,
 σε θυμόμουν κι αγρυπνούσα.

Για τε σένα, για τε σένα
 πάνω κι έρχομαι στα ξένα,
 για τε σένα, μαυρομάτα,
 πίνω τα γυαλιά γιομάτα.
 Για τε σένα, κι όχι άλλο,
 έβαλα σεβντά μεγάλο.

Για σένα, ρούσα μ' και ξανθή,
με βάλανε στη φυλακή.

Τρώτε για να πίνουμε, μωρέ παιδιά,
τρώτε για να πίνουμε, ντουλμπέρια μου,
κι αύριο στρατές έχουμε, μωρέ παιδιά,
κι αύριο στρατές έχουμε, ντουλμπέρια μου.
Στρατές και στρατέματα, μωρέ παιδιά,
στράτες και στρατέματα, ντουλμπέρια μου.
Νύφη για να πάρουμε, μωρέ παιδιά,
νύφη για να πάρουμε, ντουλμπέρια μου.
Κι αν δε μας τη δώσουνε, μωρέ παιδιά,
κι αν δε μας τη δώσουνε, ντουλμπέρια μου,
πόλεμο θα στήσουμε, μωρέ παιδιά,
πόλεμο θα στήσουμε, ντουλμπέρια μου.

Μαύρα μά-, μωρή κοντούλω,
μαύρα μάτια στο ποτήρι,
μαύρα μάτια στο ποτήρι,
γαλανά στο παραθύρι.

– Δώσ' μου τα, μωρή κοντούλω,
δώσ' μου τα να τ' αγοράσω,
δώσ' μου τα να τ' αγοράσω
κι ό,τι έχω ας το χάσω.

– Δεν πουλιού-, καλέ λεβέντη,
δεν πουλιούντ' αυτά με γρόσια,
δεν πουλιούντ' αυτά με γρόσια,
μ' εκατό και με διακόσια.

Θα τα δώ-, καλέ λεβέντη,
θα τα δώσω στον καλό μου,
θα τα δώσω στον καλό μου
και στον αγαπητικό μου.

Την άμμο άμμο πήγαινα
 κι αγνάντενα τη θάλασσα.
 Θάλασσα, πικροθάλασσα,
 τι μόκανες τον άντρα μου;
 Τι μόκανες τον άντρα μου,
 το φως μου και τα μάτια μου;
 Τον άντρα σου τον έπνιξα
 και στα βαθιά τον έριξα.
 Πού νά βρω γω κολυμπητή
 να κολυμπάει σαν το παπί;

Τούτο το καλοκαίρι, Μαρία Μαριγώ,
 τούτο το καλοκαίρι κακά τα πέρασα.
 Δεν είδα τη Μαρία, δεν την κουβέντιασα.
 Έβγα, Μαρία μ', έβγα στον πέρα τον οντά,
 για να σου πω δυο λόγια, γλυκά και νόστιμα.
 Αφησ' αυτό το γέρο και πάρ' εμε το νιο.
 Πώς να τον παρατήσω, να πάρ' εσέ το νιο,
 αυτός μικρή με πήρε και με μεγάλωσε.

Αφού το κέφι έχει ανάψει για τα καλά, ήρθε η ώρα να πειράξουν
 λίγο το γαμπρό:

Μέρα νύχτα μεθυσμένος
 και με πόνο στην καρδιά
 ξενυχτούσα ο καημένος
 για της Μάρως το σεβντά.
 Δε μου λες, καλή μου κόρη,
 μ' αγαπάς ή με γελάς;
 Ή μ' εμένα κοροϊδεύεις
 τον καιρό σου να περνάς;

1. οντάς: καθιστικό.

*Με παιδεύεις ένα χρόνο,
μου ζαλίζεις τα μυαλά,
πες το λόγο τον καλόνε
κι άψσε τα καμώματα.*

Παρά το μεγάλο κέφι και τη διάθεση να συνεχίσουν το γλέντι, η ώρα πέρασε κι αύριο έχουν γάμο.

Έτσι σιγά σιγά αρχίζουν ν' αποχωρούν, δίνοντας τις ευχές τους στο γαμπρό και στους γονείς του.

Η διαδικασία που περιέγραψα έως εδώ αντιπροσωπεύει όλη την Ήπειρο, με μικρές παραλλαγές.

Εκεί που παρατηρούνται αλλαγές είναι στα έθιμα και στα τραγούδια την ημέρα του γάμου, και αυτές θα προσπαθήσω να σας παρουσιάσω παρακάτω.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΚΥΡΙΑΚΗ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ

Φτάσαμε λοιπόν στην Κυριακή, την πιο σημαντική ημέρα, και από την τελετουργική άποψη αλλά και από την ουσιαστική. Γιατί ο γάμος –την εποχή εκείνη ήταν ο μοναδικός– αναπόφευκτα είναι ο πιο σημαντικός και καθοριστικός σταθμός στη μετέπειτα ζωή των δύο νέων.

Εάν ο γάμος επιτύχει και οι νέοι ταιριάζουν μεταξύ τους, τότε τα προβλήματα που θα συναντήσουν στο μέλλον θα τ' αντιμετωπίσουν με μεγαλύτερη επιτυχία. Εάν ο γάμος δεν πάει καλά, τότε και η ζωή που θα περάσουν θα είναι μια ζωή μίζερη.

Το μυστήριο του γάμου ετελείτο συνήθως μετά τη θεία λειτουργία, έτσι ώστε να δοθεί ο απαιτούμενος χρόνος και στους συγγενείς και φίλους που κατοικούν στα γύρω χωριά να προλάβουν τη στέψη – τη χαρά.

Πρωί πρωί την Κυριακή καταφθάνει στο σπίτι του γαμπρού ο μπαρμπέρης, για να κουρέψει και να ξυρίσει το γαμπρό. Και ενώ το κούρεμα και το ξύρισμα αρχίζει, οι φίλοι του γαμπρού τραγουδούν:

Πωγώνι

*Ξυράφισε, μπαρμπέρη,
με τ' άγιο σου το χέρι,
αργυρό ξυράφι
και μαλαματένιο
σέρνε αγάλι αγάλι
στον Σπύρου το κεφάλι,
τρίχα μην αφήσεις*

και τον ασχημίσει,
και τον ασχημίσει
προς τον πεθερό του,
προς τον πεθερό του,
προς την πεθερά του,
προς την πεθερά του,
προς το γυναικοσόνι.

Εύρισμα γαμπρού στο Μαζαράκι.

Το αντίστοιχο τραγούδι στα καμποχώρια της Θεσπρωτίας τραγουδιέται με την εξής παραλλαγή:

Θεσπρωτία

Λούζεται ο γιος του βασιλιά
και πάει να στεφανώσει.
Ευράφι μου ελεφάντινο

κι ακόνι απ' την Πόλη,
ανέσια¹ ανέσια να διαβείς,
τρίχα να μην του κόψεις.

Στα Τζουμερκοχώρια, όταν ξύριζαν το γαμπρό, έβαζαν μπροστά του ένα μεγάλο ταψί, τον κερνούσαν νομίσματα και του τραγουδούσαν:

Τζουμέρκα

Ασπροσυγγένιασ' ο ουρανός,
γιατί ξυρίζουν το γαμπρό.
Ευράφια από τα Γιάννινα
κι ακόνια από την Πρέβεζα.

– Για σπούδασε, μπαρμπέρη μου,
για σπούδασε το χέρι σου
κι έχουμε σπάτες μακρινές,
ποτάμια να περάσουμε,
την πέρδικα να πιάσουμε.

– Πριν κατεβάσουν τα νερά,
πριν κλείσουν τα ποτάμια,
ευχήσου με, πατέρα μου,
τώρα στο ξύρισμά μου.

– Με την ευχή μ', παιδάκι μου,
και σύρε στο καλό σου.

– Ευχήσου με, μανούλα μου,
τώρα στο στόλισμά μου.

– Με την ευχή μ', παιδάκι μου,
και σύρε στο καλό σου.

1. ανέσια: σιγά.

Πρέβεζα

Στα χωριά της Πρέβεζας, την ώρα που ξυρίζουν το γαμπρό, τραγουδούν:

*Ξιούρα με, φίλε, ξιούρα με,
τρίχα να μη μ' αφήσεις,
θέλω να γίνω μορφογιός
και ταιριαστός της νύφης.*

Αφού τελειώσει το κούρεμα-ξύρισμα, ο γαμπρός θα πλυθεί με το «αμίλητο νερό», που έφεραν τα κορίτσια το πρωί απ' το πηγάδι, και θα αποσυρθεί για να φορέσει τα γαμπριάτικα.

Αυτή η φάση της προετοιμασίας τελείωσε, εξ ου και η γνωστή φράση «στον πάτο ξιουρίζουν το γαμπρό».

Η γαμπριάτικη φορεσιά τα παλαιότερα χρόνια ήταν η φουστανέλα και τα εξαρτήματά της, ενώ τα τελευταία χρόνια και κυρίως μετά τον πόλεμο έχει αντικατασταθεί με μαύρο κοστούμι.

Όση ώρα ο γαμπρός γύνηται, οι φίλοι του απέξω τραγουδούν:

- Γαμπρέ μου, ποιος σ' αρμάτωνα,
με την ευχή, με την ευχή.
- Ο αφέντης μου μ' αρμάτωνα,
με την ευχή, με την ευχή.
- Γαμπρέ μου, ποιος σ' αρμάτωνα,
με την ευχή, με την ευχή.
- Η μάνα μου μ' αρμάτωνα,
με την ευχή, με την ευχή.

Ζίτσα

Στα κρασοχώρια της Ζίτσας μετά τη θεία λειτουργία άρχιζε η προε-

τοιμασία των μελλονύμφων και όσο διαρκούσε αυτή η διαδικασία το τραγούδι δεν έλειπε από τα χείλη των παρισταμένων.

Στο σπίτι του γαμπρού η αρχή γινόταν με το ξύρισμα και το κούρεμα.

Αργυρό ξυράφι και μαλαματένιο,
παίρνε αγάλι αγάλι σε γαμπρού κεφάλι.
Παίρνε αγάλι αγάλι σε γαμπρού κεφάλι,
τρίχα μην αφήσεις και τον ασχημίσεις.
Τρίχα μην αφήσεις και την πάρει ο ξένος,
και την πάρει ο ξένος και μου κάνει μάγια,
μάγια του κορμιού μου, μάγια του σπιτιού μου.

Παραλλαγή

Μπρε καλέ μπαρμπέρη, κι αργυρό ξυράφι,
παίρνε γάλ' αγάλι τις κυκνές του τρήκες,
τρίχα μην αφήσεις και τον ασχημίσεις,
τ' είναι χαϊδεμένο, ζαχαροθρεμμένο,
ζαχαροθρεμμένο και θεοφκημένο.

Όταν τελείωνε το ξύρισμα, του τραγουδούσαν:

Πόσο σου πρέπ' το ξύρισμα,
με γεια σου, με χαρά σου,
και στα γενσούρια σου με γιο
να χαίρει' η καρδιά σου.

Ενώ όταν ο γαμπρός ντυνόταν, τραγουδούσαν:

Βάλτε του γαμπρού χρυσήν αρμάτα.
Μαϊολούλουδο και κεντημένο,
καλορίζικο και προκομμένο.

Σούλι

Στα χωριά του Σουλίου την ώρα που ο μπαρμπέρης ξυρίζει το γαμπρό τού τραγουδούν:

- Ξουράφι, ξουραφάκι,
διάβα πούθε διαβαίνεις
και τρίχα μην του παίρνεις.
- Την έχω αγορασμένη (νύφη)
'πό μάνα, από πατέρα,
'π' αδέρφια, 'πό ξαδέρφια,
μπαρμπάδες κι από θειούς της.

Ενώ την ώρα που ο γαμπρός ντύνεται οι γυναίκες απέξω του τραγουδούν:

- Βάλτε του γαμπρού χρυσή αρμάτα,
απ' τα Γιάννενα να 'ναι φερμένη
κι απ' τη Βενετιά ξαγορασμένη.
- Ποιος σου τα 'φερε, μαρέ λεβέντη;
- Ο πατέρας μου τα 'χει φερμένα,
η μανούλα μου τα 'χει φερμένα.
- Βάλτε του γαμπρού χρυσό καπέλο,
απ' τα Γιάννενα να 'ναι φερμένο
κι απ' τη Βενετιά ξαγορασμένο.

Όταν ο γαμπρός τελειώνει το ντύσιμό του, έβγαινε στην κρεβάτα¹ του σπιτιού, να τον δουν, να τον καμαρώσουν και να του τραγουδήσουν διάφορα τραγούδια.

Στο σπίτι της νύφης συμβαίνουν τα ίδια περίπου πράγματα. Από πολύ νωρίς το πρωί έχουν καταφθάσει οι φίλες της, για να τη χτενίσουν και να τη στολίσουν, μαζί με πιο έμπειρες σ' αυτή τη διαδικασία γυναίκες.

1. κρεβάτα: βεράντα υπερυψωμένη ανωγείου.

Στόλισμα της νύφης, Βροσίνα.

Ενώ οι κοπέλες στόλιζαν τη νύφη με την παραδοσιακή φορεσιά, τα παλιά χρόνια, και με το νυφικό, τα μεταπολεμικά χρόνια, της τραγουδούσαν αυτά τα υπέροχα τραγούδια, που δημιουργούσαν εύλογα έντονη συγκινησιακή φόρτιση:

Πωγώνι

Ντύσου, στολίσου, λυγερή,
σιάσου, στολίσου, κόρη,
σιάσου, στολίσου, κόρη.
Για να φανείς εις το γαμπρό
κήπος και περιβόλι,
κήπος και περιβόλι.

Όλα τ' αηδόνια ζήλεψαν
 και πέταξαν μπροστά σου,
 και πέταξαν μπροστά σου.
 Κι όλα λαλούσαν κι έλεγαν
 χαρά στην εμορφιά σου,
 χαρά στην εμορφιά σου.
 Έχεις μαλλιά τετράξανθα
 στις πλάτες σου ριγμένα,
 στις πλάτες σου ριγμένα.
 Άγγελοι σου τα χτένιζαν
 με τα χρυσά τα χτένια,
 με τα χρυσά τα χτένια.
 Αξίζ' η μέρα η σημερινή
 φλωριά με το καντάρι,
 φλωριά με το καντάρι,
 που θ' ανταμώσει τέτοια για
 με τέτοιο παλικάρι.

Τζουμέρκα

Στολίζεται μια λυγερή,
 στο γάμο της να πάει,
 βάζει τον ήλιο πρόσωπο
 και το φεγγάρι χάρη.

Άλλο

Για φέριτε χτένια διαλεχτά
 μέσα απ' την Ολλάνδα,
 να χτενιστούν χρυσά μαλλιά
 με τόσην εμορφάδα,
 χτένι μου, χτενάκι μου,
 σέρνου γάλ' αγάλι,

τρίχα μην της κόψεις,
τρίχα μην της κόψεις
και την ασχημίσεις.

Θεσπρωτία

Στην καινούρια τη γωνιά
φύτρωσε μια λεμονιά,
τώρα μου την παίρνουν άλλοι,
πώς να κάνω 'γώ καμάρι.

Άλλο

Ντύσου, στολίσου, λυγερή,
ντύσου, στολίσου, κόρη,
τι θά 'ρθουν οι συμπεθεροι
νύφη για να σε πάρουν.

Σούλι

Κάτου στο γιαλό, στο περιγιάλι
νύφη στόλιζαν, νύφη στολίζουν.
Φέρτε της νύφης χρυσήν αρμάτα,
'πό τα Γιάννενα να 'ναι φερμένη
κι από την ξενιτιά ξαγορασμένη,
να 'ναι ρούχινη, γουργουΰφασμένη.

Κόνιτσα

Δες αυτόν τον δέντρο
πώς τον κρούει αγέρας
και τον κερματίζει!

Έτσι δέρν' κι ο νους της
 πώς να πάει στα ξένα
 και στην ξένη χώρα
 ούτ' έναν δε γνωρίζει.

Πρέβεζα

Στολίζεται μια λυγερή
 απ' το πρωί ως το βράδυ
 και περιμένει τον αϊτό
 για νά 'ρθει να την πάρει.
 Βάνει τον ήλιο πρόσωπο
 και το φεγγάρι φρύδια.

Όπως ανέφερα νωρίτερα, πριν από το Β' Παγκόσμιο πόλεμο οι νυφάδες συνήθιζαν να φορούν την παραδοσιακή τους φορεσιά, η οποία φυσικά διέφερε από τόπο σε τόπο.

Η πωγωνίσια φορεσιά ήταν πολύ πλούσια και αποτελείτο από:

- α) Το ρουτί.
- β) Τη λαιμαριά.
- γ) Τη φουσιά.
- δ) Το σιεγιάκι.
- ε) Το ζωνάρι.
- στ) Τη ζώνα.

Στη Θεσπρωτία η νυφική φορεσιά αποτελείτο από:

- α) Από φουστάνι μεταξωτό, με πιέτες και διάφορες ρίγες μέχρι τον αστράγαλο.
- β) Από γιλέκο με κουμπιά μπρισημένα¹ (Σαρταμάκα).
- γ) Από μια ποδιά γκιζένια,² στολισμένη, όπως το γιλέκο.

1. μπρισημένα: από μεταξωτή λεπτή κλωστή.

2. γκιζένια: μεταξωτή.

δ) Από ένα μαύρο μαντίλι, κεντημένο γύρω γύρω, με μπιρμπίλες, ανθάκια διαφόρων χρωμάτων.

ε) Στο στήθος κρεμούσαν δύο ή τρεις αρμαθιές¹ φλουριά κωσταντινάτα.

Τα υπόλοιπα μέρη της φορεσιάς της θα τα φέρει ο γαμπρός, όταν θα έρθει να την πάρει, και θα της τα φορέσουν εκείνη την ώρα.

Μόλις τελειώνει το στόλισμα, η νύφη βγαίνει έξω απ' το δωμάτιό της, να την καμαρώσουν συγγενείς και φίλοι και να της δώσουν τις ευχές τους: Καλά στεφανώματα, Καλορίζικη, Καλότυχη κ.ά.

Ενώ οι φίλες της τραγουδούν:

*Σ' όσες χαρές κι αν επήγα
τέτοια νύφη δε ματαείδα,
έχει μπάλα² σαν φεγγάρι
και τα φρύδια σαν γαϊτάνι.
Έχει μάτια σαν φλιτζάνι,
που ζωγράφος δεν τα φτιάνει,
έχει φρύδι σαν γαϊτάνι,
ματοτσίνερο δοξάρι.*

Και συνεχίζουν να εξαίρουν τις χάρες της νύφης.

Στα σπίτια, εν τω μεταξύ, των μελλονύμφων συγκεντρώνεται απ' το πρωί κόσμος, οι αυλές είναι γεμάτες και η ατμόσφαιρα είναι χαρούμενη, γιορταστική.

Στο σπίτι του γαμπρού έρχονται και οι οργανοπαίχτες, το κλαρίνο, το βιολί, το λαούτο και το ντέφι.

Όλα είναι έτοιμα να ξεκινήσει το ψίκι απ' το σπίτι του γαμπρού, να πάει να πάρει τη νύφη.

Στην πομπή αυτή προηγείται το φλάμπουρο (ή μπαριάκι) και ακολουθούν οι πρωτοσυμπέθεροι, ο παπάς, ο δάσκαλος, οι συγγενείς, με τους

1. αρμαθιές: σειρές.

2. μπάλα: μέτωπο.

πρωτοτραγουδιστάδες, που είναι απαραίτητοι, προκειμένου να τηρηθεί το έθιμο. Οι πρωτοτραγουδιστάδες με τις μελωδικές τους φωνές θα τραγουδήσουν σε όλη τη διάρκεια αυτού του οδοιπορικού, μέχρι το σπίτι της νύφης, και από κει στην εκκλησία και στο σπίτι του γαμπρού.

Ξεκινώντας λοιπόν απ' το σπίτι του γαμπρού ακούγεται το τραγούδι:

Πωγώνι

Κίνα, δέντρο μ', κίνα,
κίνα, κυπαρίσσι,
για να βρεις τη λεύκα,
να την κάνεις ταίρι.

Την ξανθομαλλούσα,
τη γαϊτανοφρυδούσα,
τη λιανοκαμωμένη
και τη χαιδεμένη.

Κίνα, δέντρο μ', κίνα,
κίνα, κυπαρίσσι,
για να βρεις το φεγγάρι
και να το πυρώσεις
για να λάμψει ο τόπος,
να διαβεί το ψίκι,
να διαβεί το ψίκι.

Τούτην άσπρη μέρα.

Καλότυχη είν' η μάνα
που προβοδάει τον ήλιο,
που προβοδάει τον ήλιο,
να πάρει το φεγγάρι,
να πάρει το φεγγάρι,
να λάμπει του σπιτιού της,
να λάμπει του σπιτιού της
κι όλης της γειτονιάς της.

ΠΑΡΑΛΛΑΓΗ

Πωγώνι

Άι, καλέ γαμπρέ του μόσχου,¹
κίνα κι αρματώσου
και γελικοζώσου,
να πάμε για να πάρουμε
τη Μαριγώ μας νύφη,
με την ευχή της μάνας,
της μάνας, του πατέρα.

Θεσπρωτία

Για κίνα, κίνα, δέντρε,
με ρίζες, με κλωνάρια,
με ρίζες, με κλωνάρια,
μ' όλα τα παλικάρια.

– Άι, καλέ γαμπρέ,
κλωνί του μόσχου,
για πού κίνησες,
για πού πηγαίνεις;

– Πάνω στην καλή μου,
στην καλύτερή μου.

– Δρόμοι μου στενοί,
στενοκλεισμένοι, για πλατύνετε,
για ομορφύνετε,
για να διαβεί ο γαμπρός
με το σόι του, με το ψίκι του.

1. μόσχος: φυτό.

Κόνιτσα

Όταν η γαμήλια πομπή –το ψίκι– ξεκινούσε απ' το σπίτι του γαμπρού, αυτός επιζητούσε την ευχή της μάνας:

- Ευχήσου με, μανούλα μου,
τώρα στο κίνημά μου,
στο ξεπροβόδισμά μου.
- Ν' ευχή μου να 'χεις, γιόκα μου,
Θεός να σε προκόψει
κι η Παναγιά η Παρθένα.

Συναισθανόμενη όμως την κρισιμότητα της στιγμής τον ρωτάει:

Πού πάνεις, γιε μου, μοναχός;

Κι ο γιος τής απαντά:

*Δεν πάω, μάνα, μοναχός,
έχω το νούνο μ' ομπροσιά,
τον μπράτ' μου παρά κοντά,
τη νούνα, την μπρατίμισσα.²*

Κόνιτσα

Ένα απ' τα τραγούδια που τραγουδάει η γαμήλια πομπή είναι το ακόλουθο:

- Κόρη μ', με τα ξανθά μαλλιά
και με τα μαύρα μάτια,

1. μπράτιμος: βλάμης (ο αδελφοποιητός με παπά).

2. μπρατίμισσα: σύζυγος του βλάμη.

κατέβα κάτω κι άνοιξε
 την πόρτα την καρ(υδ)ένια,
 έχω δυο λόγια να σου πω
 γλυκά και ζαχαρένια!
 Κόρη μ', για δώσ' μας φίλημα,
 για δώσ' μας μαύρα μάτια.
 – Ξένε μ', σαν θέλεις φίλημα,
 σαν θέλεις μαύρα μάτια,
 για βάλ' αράδες τα φλουριά
 και κάντα πεντακόσια,
 και πάρ' τα κι έλα μια βραδιά,
 κι ένα Σαββάτο βράδυ,
 θα πάν' η μάνα μ' σ' εκκλησιά
 κι αφέντης στο παζάρι.

Τζουμέρκα

Όταν ξεκινάει το ψίκι απ' το σπίτι του γαμπρού, για να πάει να πάρει τη νύφη, οι πρωτοτραγουδιστάδες, που προηγούνται της πομπής, αρχίζουν το τραγούδι και αυτό σιγά σιγά μεταφέρεται από στόμα σε στόμα σε όλη την πομπή.

Ας πάν' να δουν τα μάτια μου
 πώς τα περνάει η αγάπη μου,
 μην ήβρ' αλλού κι αγάπησε
 και μένα με παράτησε.

Ποιος το 'πε, δέ-, ποιος το 'πε, δέντρου,
 δεντρολάκι μου.

Αν το 'πε ο ή-, αν το 'πε ο ήλιος,
 να μη βγει, τ' αστρί μην ξημερώσει,
 κι αν το 'πε το ρηγόπουλο,
 της Μπαρμπαριάς σκλαβόπουλο.

Άλλο

Βιολέτα μ' ανθισμένη, με φύλλα πράσινα,
 τραβώ τον έρωτά σου με χίλια βάσανα.
 Ψηλό μου κυπαρίσσι, λυγάει η κορφάδα σου
 και ποιος θα τη γλεντήσει την ομορφάδα σου.

Πωγώνι

Πήγαινα του δρόμου δρόμου,
 Κόντω - Χάιδω, χαϊδεμένη μου,
 το στρατί, το μονοπάτι
 Κόντω - Χάιδω, χαϊδεμένη μου.
 Βρίσκω μια μηλιά στο δρόμο,
 Κόντω - Χάιδω, χαϊδεμένη μου,
 με τα μήλα φορτωμένη,
 Κόντω - Χάιδω, χαϊδεμένη μου.
 Τα 'χει ο αφέντης μετρημένα,
 Κόντω - Χάιδω, χαϊδεμένη μου,
 κι η κυρά λογαριασμένα,
 Κόντω - Χάιδω, χαϊδεμένη μου.

Κινήστε παλικάρια,
 κινήστε λεβεντάδες,
 να πάρουμε τη νύφη,
 μόσχος και κανέλα.

Πολύτσανη Βορείου Ηπείρου

Γεια χαρά σε σε, πατέρα,
 που σου γίνηκε ο Σπύρος
 μέγας και γραμματισμένος

και στον κόσμο ξακουσμένος,
και πάει να φέρει νύφη,
νύφη και κρεβατοστρώση.

Στα παλαιότερα χρόνια ο γαμπρός πήγαινε καβάλα στο άλογό του, το οποίο ήταν στολισμένο με κόκκινες βελόντζες κι άλλα πολύχρωμα μαντίλια. Ακολουθούσαν την πομπή και δυο τρία μουλάρια, για να φορτώσουν τα προικιά.

Σούλι

Ενώ όλα είναι έτοιμα να ξεκινήσει το ψίκι, τραγουδούν:

Έβγα, πατέρα, έβγα
και σέλωσε το γρίβα,
βάλ' του ασημένια σέλα,
μαλαματένιες σκάλες,
μετάξι μαξιλάρι,
να μπει ο γαμπρός καβάλα.

Στη μέση της αυλής ο βλάμης, με το άλογο στολισμένο με κόκκινη χασιά¹ πάνωσάμαρα, περιμένει το γαμπρό να καβαλικέψει, ενώ οι γυναίκες τραγουδούν:

Κίνα, δέντρε μ', κίνα,
όλο με τα κλωνάρια
και με τα παλικάρια.
Άιντε, γιε μου, άιντε
και την ευχή μου να 'χεις,
κι ο Θεός να σε προκόψει
κι η Παναγιά η γραμμένη.

1. χασιά: υφαντό ύφασμα.

Πολύτσανη Βορείου Ηπείρου

Εκίνησε ο Σπύρος μας
 με μόσχο, με μόσχο,
 να πάει να φέρει νύφη
 με μόσχο, με κανέλα.
 Ήλιος έλαμψε, αϊτός εβγήκε,
 πέρδικα γύρευε και την εβρήκε.

Όταν το ψίκι πλησιάζει στο σπίτι της νύφης, ρίχνεται μια προειδοποιητική βολή, ένδειξη ότι πλησιάζει η πομπή.

Το τραγούδι συνεχίζεται ακατάπαυστα:

Πωγώνι

Ξύπνα, περδικοπούλα μου,
 κι ήρθα στη γειτονιά σου,
 χρυσές πλεξούδες σου 'φερα
 να πλέξεις στα μαλλιά σου.
 Έβγα στον οβροό σου
 να δεις το σύζυγό σου.

Λάμπει ο ήλιος, λάμπει
 στα παραθύρια σου,
 στολίσου, μωρή νύφη,
 βάλ' τα στολίδια σου.

Ο ήλιος βασιλεύει
 κι η μέρα σώνεται
 κι ο νους από τε σένα
 δε συμμαζώνεται.

1. οβροός: εξωτερική μάντρα του σπιτιού.

Εν τω μεταξύ οι γονείς του γαμπρού έχουν παραμείνει στο σπίτι του, για να υποδεχτούν τη νύφη μετά τη στέψη.

Στα χωριά της Θεσπρωτίας την πομπή ακολουθεί και ένα νέο παιδί 17-18 χρόνων –ο συχαρικιάρης–, ο οποίος, όταν το ψίκι πλησιάζει στο σπίτι της νύφης, τρέχει να φτάσει πρώτος και, πριν μπει μέσα στην αυλή του σπιτιού της νύφης, ρίχνει μερικές ντουφεκιές (παίρνει τα συχαρίκια).

Μπαίνει μέσα στο σπίτι, ανταλλάσσουν ευχές, τον κερνούν στα όρθια, του κρεμούν ένα άσπρο μαντίλι και επιστρέφει γρήγορα, να ενσωματωθεί στην πομπή, που εν τω μεταξύ έχει φτάσει έξω απ' το σπίτι της νύφης.

Εάν η νύφη είναι συγχωριανή, θα την πάρουν πεζή, διαφορετικά θα την πάρουν καβάλα σε στολισμένα άλογα, με δισάκια κρεμασμένα και πλόσκες¹ ξύλινες.

Όση ώρα η πομπή κατευθυνόταν στο σπίτι της νύφης, εκεί επικρατούσε χαρά, αλλά και μια περίεργη νευρικότητα και συγκίνηση.

Χαρά γιατί ένα σπλάχνο, ένα τζιέρι² των γονιών βρίσκει το δρόμο του, αλλά και συγκίνηση γιατί η ώρα του αποχωρισμού είναι μια ώρα δύσκολη.

Ενώ το ψίκι μπαίνει στην αυλή της νύφης, τραγουδούν:

*Έβγα μιάφ' νύφη, στο παραθύρι,
να δεις τον ήλιο και το φεγγάρι,
να δεις το Σπύρο,
που 'ρθε για να σε πάρει.*

Απ' το σπίτι απαντούν επίσης τραγουδώντας:

*Έρθαν οι συμπέθεροι
γαλανή, γαλατιανή,
έρθαν για να σε πάρουν,
με μάρανες, καημένη.*

1. πλόσκες: ξύλινα σκαλιστά παγούρια.

2. τζιέρι: σπλάχνο.

Οι γυναίκες που ακολουθούσαν το ψίκι:

- Καλημέρα, συμπεθέρα,
πώς μας έχεις την κοπέλα;
- Με τη ζάχαρη τη θρέψω,
με το μέλι, με το γάλα.

Η συγκίνηση είναι μεγάλη, πολλά μάτια έχουν υγρανθεί, αλλά το τραγούδι, τραγούδι:

Μια λεμονίτσα φουντωτή
την είχα στην αυλή μου,
την είχα στην αυλή μου.
Τη σκάλιζα, την πότιζα,
την πάντεχα δική μου,
την πάντεχα δική μου.
Κι ένας ξένος, παντάξενος,
έρθε και μου την πήρε,
έρθε και μου την πήρε.
Μπουμπούκι, μη μαραίνεσαι,
μπουμπούκι, μη λυπάσαι,
μπουμπούκι, μη λυπάσαι.
Εκεί που πας, μπουμπούκι μου,
χαρούμενη θε να 'σαι,
χαρούμενη θε να 'σαι.
Αν κλαις για τον πατέρα σου,
βρίσκεις τον πεθερό σου.
Αν κλαις για τη μανούλα σου,
βρίσκεις την πεθερά σου.
Αν κλαις για τ' αδερφάκια σου,
βρίσκεις τα αντραδέρψια.

Πωγώνι

- Πού πας, αγγελικό κορμί;
Πού πας, καμαρωμένο;
Πού πας, καμαρωμένο;
– Πάω γι' αθάνατο νερό,
γι' αθάνατο βοτάνι,
γι' αθάνατο βοτάνι.
Να δώκω της αγάπης μου
να πει να μην πεθάνει,
να πει να μην πεθάνει.
- Έβγα, μάνα, δες τον ήλιο,
ήρθε η ώρα για να φύγῶ.
Έβγα δες και το φεγγάρι,
ήρθ' ο νιος για να με πάρει.
Μάνα μου, στον οβορό σου

Το στόλισμα της νύφης, Κούγκι.

κλέβουν το βασιλικό σου.
 Μάνα μου, στην πλοκαριά¹ σου
 κλέβουν την τριανταφυλλιά σου.
 Έβγα, μάνα, έξω στην πόρτα,
 ήρθ' ο αϊτός παίρνει την κότα,
 την επήρε στα φτερά του
 και στα νυχοπόδαρά του.

– Έβγα, θύγω² μ', έβγα,
 έβγα απ' τις αυλές μου,
 έβγα απ' τις αυλές μου,
 σύρε στις δικές σου,
 σύρε στις δικές σου,
 στις καλύτερές σου.
 Ήρθαν να σε πάρουν
 όλο παλικάρια,
 όλο παλικάρια
 με σπαθιά ζωσμένα,
 με σπαθιά ζωσμένα,
 όλ' αρματωμένα.

– Σ' αφήνω γεια, μανούλα μου,
 σ' αφήνω γεια, πατέρα,
 σ' αφήνω γεια, πατέρα.
 Αφήνω γεια σι' αδέρφια μου
 και σ' όλα τα ξαδέρφια,
 και σ' όλα τα ξαδέρφια.
 Αφήνω και στη μάνα μου
 τρία γυαλιά φαρμάκι.
 Ένα να πίνει το πρωί,
 τ' άλλο το μεσημέρι.

1. πλοκαριά: ξύλινη πλεκτή περίφραξη.

2. θύγω: θυγατέρα, το κορίτσι.

Το τρίτο το φαρμακερό
το πίνει βράδυ βράδυ,
το πίνει βράδυ βράδυ.
Αφήνω γεια στα μάτια σας
και πόνο στην καρδιά σας,
και πόνο στην καρδιά σας.

Τζουμέρκα

Όταν ο γαμπρός μπαίνει στην αυλή της νύφης, οι παρενοχλούμενες γυναίκες τραγουδούν:

- Καλώς τον τον Αυγερινό
και τ' ουρανού τ' αστέρια,
Αυγερινός είν' ο γαμπρός,
τ' αστέρια οι συμπεθέροι
Γαμπρέ μ', γιατί 'σαι ρόδινος
κι ο γρίβας σ' ιδρωμένος,
και τα παλικαράκια σου
πολύ γιάν κουρασμένα;
Ο γρίβας μ' ήρθε για ταί¹
κι εγώ ήρθα για την κόρη,
και τα παλικαράκια μου
να ψάνε και να πιούνε.
- Δεν το 'ξερα, μωρ' κυρ γαμπρέ,
πως θά 'ρθεις τούτην ώρα,
για να σου στρώσω την αυλή,
με ρόδα να τη σπείρω.
Ξεπέλεψε, μωρ' κυρ γαμπρέ,
στον πεθερού την πόρτα,
πεζού, γαμπρέ μ', δεν ξεπεζώ,
θέλω το τάμα τ' πεθερού.

1. ταί: φαγητό.

Κόνιτσα

Όταν σίμωνε¹ η ώρα του αποχωρισμού, η κόρη, απευθυνόμενη προς τη μάνα, της λέει:

- Έβγα, μάνα μ', να ιδείς τον ήλιο
κι ήρθ' η ώρα για να φύγω.
Έβγα να ιδείς και το φεγγάρι,
ήρθ' ο νιος για να με πάρει.
Κρύψε με, μάνα μ', κρύψε με
στη ρίζα στο βασιλικό,
στην άκρη στον αϊμάραντο.
- Πού να σε κρύψω, κόρη μου,
βασιλικό δεν έχουμε
κι ο αμάραντος είναι κοντός.

Και ακολουθούν τα τραγούδια, που φορτίζουν το χώρο και τις ψυχές των ανθρώπων με μεγάλη συγκίνηση:

- Αφήνω γεια, πατέρα μου!
- Τσούπρα μ', σύρε στο καλό
και στην καλή την ώρα,
και να προκόψετε τα δυο!
- Αφήνω γεια, μανούλα μου!
- Τσούπρα μ', σύρε στο καλό
και στην καλή την ώρα,
και να προκόψετε τα δυο!
- Αφήνω γεια, γειτόνισσες,
και σεις γειτονοπούλες!
- Τώρα που βγήκα στην αυλή,
γονείς μου, δώστε μ' την ευχή
κι εγώ πάνω στο σπίτι μου,

1. σιμώνω: πλησιάζω.

μαζί με τ' αϊτεράκι μου!
– Τσούπρα μας, σύρε στο καλό
και στην καλή την ώρα.
Σιαδιά¹ να βρίσκεις ομπροστά,
λιβάδια και βρυσούλες,
και να προκόψετε τα δυο.

Πωγωνί

Τρέχουν τα νερά,
τρέχουν οι βρύσες,
τρέχ' η γειτονιά
να δει το Ρήγα.
Οι αρχόντισσες
να τον παινέψουν,
τ' αρχοντόπουλα
να τον ζηλέψουν.

Γάμος στο Κεράσοβο Πωγωνίου (1948).

1. σιαδιά: ίσιωμα.

Θεσπρωτία

Στα χωριά της Θεσπρωτίας, μόλις έμπαινε το ψίκι στην αυλή της νύφης, παρέδιδε έναν μπόγο με ρούχα (τα δώρα του γαμπρού), τα οποία άρχιζαν να της τα φορούν και να τραγουδούν:

*Βάλτε της νύφης καλά τσερέπια,¹
όπου τις έπλεκαν τα κοριτσάκια.
Βάλτε της νύφης καλές κοντούρες,²
όπου τις έφτιαναν τα παλικάρια.
Σου 'φερε ο γαμπρός καλό το βέλο³
.....*

Στην αυλή υποδέχονται το γαμπρό και τους συγγενείς του, οι άντρες με πρώτο τον πατέρα της νύφης και τους άλλους συγγενείς της, ενώ η μάνα της νύφης στέκεται στο κεφαλόσκαλο και εκεί υποδέχεται και φιλάει το γαμπρό.

Τα συμπεθερικά αντάλλασαν τις καθιερωμένες ευχές και κατευθύνονταν στον οντά.

Εκεί υποδέχεται τους συγγενείς του γαμπρού και το γαμπρό η νύφη –που έχει να τον δει από τον αρραβώνα– και όση ώρα αυτοί παραμένουν στο σπιτικό της αυτή στέκει ακίνητη και καμαρωτή – εξ ου και η φράση «καμαρώνει σαν νύφη».

Ένα παιδί απ' το σόι του γαμπρού, με μάνα και πατέρα, φορούσε στη νύφη τα νυφικά παπούτσια κι εκείνη κερνούσε τον μικρό, για να τον ευχαριστήσει.

Ο πατέρας της νύφης καλωσόριζε όλους και ευχόταν: Να μας προκόψουν τα παιδιά, Και σ' άλλα να χαρούμε κτλ.

Στη συνέχεια έπιανε τη νύφη απ' το χέρι και έφερνε τρεις φορές γύρω γύρω το τραπέζι τραγουδώντας:

1. τσερέπια: κεντημένες κάλτσες.

2. κοντούρες: γόβες.

3. βέλο: κάλυμμα του κεφαλιού, φτιαγμένο από τούλι.

Στάσου, ήλιε μ', στάσου,
 στάσου κομματάκι
 ν' αποχαιρετήσω
 τους καλούς γονείς μου,
 ν' αποχαιρετήσω
 τα καλά μ' αδέρφια,
 ν' αποχαιρετήσω
 τους καλούς μου θείους,
 την καλή παρέα.

Καλαμάς

- Έβγα, μάνα, δεσ τον ήλιο,
 αν ενύχτωσε, να φύγω,
 κι αν είν' γρήγορα, να κάτσω.
- Βγήκα, κόρη, και τον είδα,
 είναι γρήγορα ακόμη.

Πωγώνι

- Έρχονται οι συμπέθεροι,
 έρχονται να σε πάρουν.
- Αν έρθαν, καλώς όρισαν
 και καλώς να μας κοπιάσουν,
 και βάλτε τους να φαν, να πιουν,
 να πιουν και να μεθύσουν.
 Τι 'ναι τούτοι που 'ρθαν έξω, μωρή νύφη,
 τι 'ναι τούτοι που 'ρθαν έξω, τζικονύφη;
 Οι ατζάτοι¹ και ματζάτοι,² μωρή νύφη,
 οι ατζάτοι και ματζάτοι, τζικονύφη.

1. ατζάτοι: οι έχοντες δυνατούς μηρούς.

2. ματζάτοι: εύσωμοι.

*Σιδηρολουστό βαστούνε, μωρή νύφη,
σιδηρολουστό βαστούνε, τζικονύφη.
Κι ασημότρυπα τρυπούνε, μωρή νύφη,
κι ασημότρυπα τρυπούνε, τζικονύφη.*

Στη συνέχεια οι γονείς συμβουλεύουν τη νύφη σε σχέση με τη συμπεριφορά της απέναντι στα πεθερικά της:

- Νύφη, τι έχεις στο ζωνάρι;*
- Έχω τις τιμές δεμένες,
την τιμή του πεθερού μου,
την τιμή της πεθεράς μου.*

- Να τιμάς την πεθερά σου,
να τιμάς τον πεθερό σου,
για να σε φωνάζουν νύφη.*

Οι συμβουλές ήταν απαραίτητες, γιατί, όπως περιέγραψα νωρίτερα, η νύφη έμπαινε σε μια πατριαρχική οικογένεια των είκοσι, τριάντα ατόμων, και σαν καινούρια, είτε γιατί ήθελε απ' την αρχή να δείξει την αξιάδα της, είτε γιατί οι συνθήκες για ένα καινούριο μέλος ήταν σκληρές, έπρεπε να προσαρμοστεί στα νέα δεδομένα. Αυτά τα δεδομένα της δημιουργούσαν άγχος και καταπίεση.

Γάμος στο Περιστέρι Πωγωνίου (1953).

Αν η οικογένεια που την υποδεχόταν δεν είχε την ωριμότητα να την υποδεχτεί με τρυφερότητα και καλοσύνη, αλλά την έστρωνε αμέσως στη σκληρή δουλειά, τότε ήταν πολύ πιθανό ν' αρχίσουν σιγά σιγά να παρουσιάζονται προβλήματα στις σχέσεις, τα οποία θα έβγαιναν στην επιφάνεια με το χρόνο.

Η πρώτη ένδειξη ότι κάτι δεν πήγαινε καλά στις σχέσεις της νύφης με την υπόλοιπη οικογένεια φαίνεται απ' τον τρόπο που την αποκαλούν τα υπόλοιπα μέλη της οικογένειας, Κώσταινα, Γιώργαινα, Ήλιαινα κτλ.

Αν η νύφη έδειχνε σεβασμό, ήταν υπάκουη, ήταν άξια στη δουλειά και στην οικογένεια, τότε όλοι της έδειχναν σεβασμό και την αποκαλούσαν «νύφη».

Γενικά όμως η θέση της νύφης –τα πρώτα τουλάχιστον χρόνια– δεν ήταν καλή, ήταν μια σχέση τυφλής υποταγής, εξ ου και το σκωπτικό, αλλά όχι μακριά απ' την πραγματικότητα, τρίστιχο:

*Καλά φάγαμε,
καλά ήπιαμε.
Σήκωσε, νύφη, το τραπέζι.*

Μετά τις συμβουλές των γονιών άρχιζε πάλι το τραγούδι:

*– Μήλο μου κόκκινο,
ρόιδο βαμμένο,
τι μου μαράθηκες
και μου σταψίδιασες;
– Εγώ μαράθηκα κι εγώ
σταψίδιασα, όπου
χωρίζομαι απ' τους γονείς μου,
από τ' αδέρφια μου,
από τους θείους μου,
απ' τα ξαδέρφια μου
κι από το σόι μου.*

Σ' τούτες τις αυλές,
σ' τούτες τις πόρτες
ήλιος έλαμψε
κι αϊτός εμπήκε,
πέρδικα άρπαξε
και πίσω βγήκε.

Γαμπρέ, μια χάρη σου ζητώ,
θέλω να μου την κάνεις,
τη νύφη που σου δίνουμε
να μη μας τη μαράνεις.

Απ' το στίχο του τελευταίου τραγουδιού είναι προφανής η αγωνία της οικογένειας της νύφης για το μέλλον της στο καινούριο σπιτικό που θα πάει.

Θεσπρωτία

Μετά το καθιερωμένο κέρασμα αρχίζουν τα πειράγματα. Ο πρωτοσυμπέθερος ή ένας σεβάσμιος συγγενής του γαμπρού σηκώνεται όρθιος και με διάθεση να πειράξει τους συμπέθερους τους λέει:

– Άιντε, συμπέθεροι, ετοιμάστε μας τη νύφη (κάντε μας τη νύφη χαζήρι), βιαζόμαστε να φύγουμε, έχουμε δρόμο να κάνουμε και θα πεινάσουμε.

– Καστήτε¹ να φάμε... τους απαντούν απ' τό σοί της νύφης κι αρχίζουν το τραγούδι:

Συμπέθεροι, καστήτε
κι άλλο ρακί να πείτε.
Μήπως τα ρακιά μας
δε σας άρεσαν;

1. καστήτε: καθίστε.

Έχουμε γειτόνους και
τ' αλλάζουμε.

Απ' το σόι του γαμπρού απαντούν με τραγούδι:

Δεν έρθαμαν για φαΐ, για πει,
ροδιά μου, ροδιά μου,
κι ούτε κρασί να πιούμε,
ροδιά μου, λουλουδιά μου.
Μόν' έρθαμαν για λόγιασμα,¹
ροδιά μου, ροδιά μου,
τη νύφη για να δούμε,
ροδιά μου, λουλουδιά μου.
Μας είπαν που είν' όμορφη,
ροδιά μου, ροδιά μου,
ξανθιά, γαλανομάτα,
ροδιά μου, λουλουδιά μου.

Στη συνέχεια οι συγγενείς του γαμπρού σηκώνονται, χαιρετούν, ανταλλάσσουν ευχές με τους συμπεθέρους και κατεβαίνουν στην αυλή περιμένοντας να κατέβει η νύφη.

Πωγώνι

Στο Πωγώνι το έθιμο είναι ελαφρώς παραλλαγμένο. Το σόι του γαμπρού μετά το κέρασμα τραγουδάει, περιμένοντας τη νύφη:

Δεν ήρθε τ' αρχοντόπουλο
στην πόρτα σάς να στέκει,
κι ούτε να φάει κι ούτε να πει,
κι ούτε να τραγουδήσει.

1. λογιάζω: κοιτάζω, θαυμάζω.

*Την κόρη που του τάξατε
ήρθε για να την πάρει.*

Μέσα απ' το σπίτι οι συγγενείς της νύφης ανταπαντούν:

*Ας κάτσ' να φάει,
ας κάτσ' να πει
κι ας καλοτραγουδήσει,
κι η κόρη τώρα είν' έτοιμη
κι αυτή και τα προικιά της.*

Συγχρόνως μέσα γίνονται οι τελικές λεπτομέρειες στο στολισμα της νύφης, έτσι ώστε να την παρουσιάσουν όσο το δυνατόν πιο όμορφη, λαμπερή και χαρούμενη, γιατί οι στιγμές είναι δύσκολες για κείνη, που σ' αυτή την τρυφερή ηλικία θ' αποχωριστεί τους δικούς της ανθρώπους και το χώρο που μεγάλωσε.

Τώρα έχουν σειρά τα τραγούδια του ξεκινήματος της νύφης:

*– Για ευχήσου με, πατέρα,
τώρα στο ξεκίνημά μου,
τώρα στο ξεκίνημα μου
και στο συναπάντημά μου.*

Γάμος στη Στρατίνιτσα (1954).

– Με την ευχή μου, κόρη μου,
Θεός να σε προκόψει.

– Για ευχήσου με, μωρ' μάνα,
τώρα στο ξεκίνημά μου,
τώρα στο ξεκίνημά μου
και στο συναπάντημά μου.

– Με την ευχή μου, κόρη μου,
Θεός να σε προκόψει.

Πέντε γιους να αποκτήσεις
και στον πάτο θυγατέρα,
όμορφη σαν περιστέρα.

– Φεύγω, σας αφήνω γεια,
μωρ' καλά μου πατρικά.

Για κοντοκαρτέρει, μωρέ χρυσό μου ταιρι,
να γλυκοφιλήσω, ν' αποχαιρετήσω
τους γλυκούς γονείς μου,
τα γλυκά μου αδέρφια,
τα γλυκά ξαδέρφια.

Απ' την αυλή τούς πειράζουν μ' ένα τραγούδι:

Και μη σας κακοφάίνεται
που 'ρθαμαν στον οντά σας.
Εμείς τη νύφη θέλουμε
και ο νοντάς δικός σας.

Σε λίγο βγαίνει η νύφη, συνοδευόμενη απ' τους γονείς και τους άλλους συγγενείς· είναι η κορυφαία στιγμή αυτής της διαδικασίας, η στιγμή που σπάει ο κρίκος που δένει την κοπέλα με την πατρογονική της εστία.

Αυτό σε καμιά περίπτωση όμως δε σημαίνει ότι σπάει και ο συναισθηματικός κρίκος ανάμεσα στο παιδί και στους γονείς του.

Αυτή η σχέση είναι καλά υφασμένη και σφυρηλατημένη μέσα στο χρόνο και δεν κινδυνεύει σε καμιά περίπτωση.

Το τραγούδι εν τω μεταξύ δε σταματά καθόλου:

*Για ιδέστε την, για ιδέστε την,
ήλιο, φεγγάρι πέστε την,
για ιδέστε την πώς περπατεί
σαν άγγελος με το σπαθί,
για ιδέστε την την πέρδικα
πώς περπατεί λεβέντικα.*

*Έλα, έλα, πέρδικά μου,
στα χεράκια τα δικά μου,
έλα το γρηγορότερο,
να σ' αγαπήσω πλιότερο.¹
Έλα, έλα, σαν σου λέγω,
μη με τυραννάς και κλαίγω.
Στο καλό, συμπεθεροί μας,
και μεγάλοι και μικροί μας,
στο καλό και τιμημένοι
και στον κόσμο ξακουσμένοι.*

Τη νύφη την παραδίδει στο γαμπρό ο πατέρας της, αφού περπατήσουν λίγα μέτρα μαζί. Συγχρόνως φορτώνονται και τα προικιά σε ζώα, μαννά τα μεταφέρουν στο σπίτι του γαμπρού.

Αν οι μελλοντοίμοφοι είναι συγχωριανοί, οι συγγενείς του γαμπρού τους πειράζουν τραγουδώντας:

*Πήραμε την πέρδικά σας
και ασχήμυνε η γωνιά σας.*

Απ' το σόι της νύφης απαντούν:

*Σας εδώσαμε τη νύφη,
σας στολίσουμε το σπίτι.*

1. πλιότερο: περισσότερο.

Γάμος στη Λίμνη Πωγωνίου (1950).

Σας edώσαμε νυφούλα,
όμορφη περδικοπούλα.

Αν ο γαμπρός είναι ξενοφορτίης, οι συγγενείς του τραγουδούν:

Για μη σας κακοφαιίνεται
που ῥθαμαν στο χωριό σας.
Εμείς τη νύφη θέλουμε
και το χωριό δικό σας.

Στο Πωγώνι η πομπή πήγαινε κατευθείαν στην εκκλησία για τη στέψη. Τη νύφη την ακολουθεί φεύγοντας απ' το σπίτι της μια γυναίκα, που την ονομάζουν «ντάντα» ή «φυλάχτρα».

Η ντάντα είναι επιφορτισμένη να συμπαραστέκεται στη νύφη σε ό,τι χρειαστεί μέχρι το βράδυ της Δευτέρας, οπότε και θα επιστρέψει στο σπίτι της.

Τα παλαιότερα χρόνια η «ντάντα» το πρώτο βράδυ του γάμου κοιμόταν με τη νύφη, κάτι που τα τελευταία εβδομήντα, ογδόντα χρόνια έχει εγκαταλειφθεί.

Το ψίκι κατευθύνεται στην εκκλησία, Μέτσοβο (1965)

Ζαγόρι

Στο Ζαγόρι, όταν η νύφη έβγαινε απ' το σπίτι για να πάει στην εκκλησία, τη συνόδευε μια συντροφιά από γυναίκες, οι οποίες έπρεπε να έχουν τα μάτια τους τέσσερα, γιατί οι συγγενείς του γαμπρού έκαναν του κόσμου τα τεχνάσματα να τις μεθύσουν και να τους πάρουν (κλέψουν) τη νύφη. Η νύφη θα ακολουθούσε παθητικά όποιον θα την έπαιρνε.

Αν κατάφεραν να τους πάρουν τη νύφη, το θεωρούσαν μεγάλη ντροπή.

Προφανώς το έθιμο αυτό συμβόλιζε παλαιότερες εποχές, που τις γυναίκες που ήθελαν να παντρευτούν τις έκλεβαν.

Πωγώνι

Αφού η πομπή ξεκινούσε για την εκκλησία, απ' το σόι του γαμπρού τραγουδούσαν:

*– Ήλιε, ανέβαινε, παρά κατέβα,
κάτσε στο θρονί, δώσ' μας τη νύφη.*

- Όλοι την έδιναν κι όλοι τη δίνουν,
ο πατέρας της δε μας τη δίνει.
- Τάξτε του φλουριά, να μας τη δώκει.
- Όλοι την έδιναν κι όλοι τη δίνουν,
μόν' η μάνα της δε μας τη δίνει.
- Τάξτε της φλουριά, να μας τη δώκει.

Τζουμέρκα

Στα Τζουμερκοχώρια, την ώρα που στολίζουν τη νύφη, της τραγουδούν:

Μη με μαλώνεις, μάνα μου,
και μη με παραπαίρνεις,
ακόμα απόψε που 'μαι 'δώ,
γιατί ταχιά θα φύγω,
θα πάω μακριά στην ξενιτιά,
θα πάω μακριά στα ξένα,
θα κάνεις χρόνους να με δεις,
μήνες να με ανταμώσεις.

Σούλι

Στο Σούλι, λίγο πριν ξεκινήσει η νύφη για την εκκλησία, της τραγουδούν:

Μες στην Αγια-Παρασκευή
κοιμάται κόρη μοναχή.
Κοιμάται κι ονειρεύεται
και βλέπει πως παντρεύεται
και πως αρραβωνίζεται.
Και το πρωί που σκώνεται
παίρει νερό και νίβεται,
μαντίλι και σφουγγίζεται,

το χτένι και χτενίζεται
 και το γυαλί γυαλίζεται.
 Περιστέρα μου γραμμένη,
 τ' όμορφα είσαι στολισμένη.
 Τρέμει ο ήλιος, βασιλεύει
 κι όλοι θέλουν να σε δώκουν,
 κι ο πατέρας σου δε θέλει,
 κάθεται και συχνοκλαίει.

Καθώς φορτώνουν τα προικιά στις πέντε μούλες,¹ οι γυναίκες τραγουδούν:

Φορτώνω, ξεφορτώνω,
 χρυσό προικιό γραμμένο,
 χρυσά παπλωματάκια,
 χρυσά κι αγιογραμμένα
 και χρυσοκεντημένα,
 βελέντζες μου γραμμένες,
 φορτώνω, ξεφορτώνω.

Σούλι

- Τώρα στον αποχωρισμό,
 μαινούλα, μη δακρύσεις,
 όλο με γέλια και χαρές
 να μ' αποχαιρετήσεις.
- Γύρε, πατέρα, πίσω,
 σύρε στο πατρικό μας
 και μέτρα τα παιδιά σου
 και δες το ποιο σου λείπει,
 σου λείπει η Μαριγούλα,
 η πρώτη θυγατέρα.

1. μούλες: θηλυκά μουλάρια.

Και ενώ η πομπή βγαίνει απ' την αυλή της νύφης, οι γυναίκες τραγουδούν:

- Τι κακό σας έκανα,
μωρ' γειτονοπούλες μου,
κι αδερφοποιτούλες μου,
και συντροφισσούλες μου,
που με κυνηγήσαταν
και με παραδιώξαταν
από τη μανούλα μου,
που με παραδιώξαταν
από τον πατέρα μου,
που με παραδιώξαταν
από τ' αδερφάκια μου.
Έξω του χωριού με δώκαταν
και τον κόσμο δε γνωρίζω
και τον τόπο δεν τον ξέρω.
– Και τον κόσμο θα γνωρίσεις
και τον τόπο θα τον μάθεις.

Σοφία

Στα μισά του δρόμου μοιράζεται σε όλους λίγη απ' την μπογάτσια¹ της νύφης. Οι γυναίκες τραγουδούν:

Για βεργολύγα, νύφη,
βγάλ' την ασημοσογιά,
να κόψουν την μπογάτσια¹,
να μοιραστεί τ' αψίκι,
για ν' ευχηθούν τη νύφη.

1. μπογάτσια: μπουγάτσα.

Ενώ όταν η πομπή πλησιάζει το σπίτι του γαμπρού, τραγουδούν:

– Μονάχο τον εστείλαμαν,
ζευγαράκι έρχεται.

Στείλαμαν τον ήλιο
και φέρει το φεγγάρι
σαν πρώτο παλικάρι.

– Τα βουνά τριύριζα,
ρούσα πέρδικ' ήφερα,
στο κλουβί την έβαλα,
ζάχαρη την έθρεψα
και κρασί την πότιζα.

Γάμος στην Πολύτσανη Βορείου Ηπείρου (1942).

Στη Θεσπρωτία ακολουθείται άλλο τυπικό:

Ενώ η πομπή ξεκίνησε απ' το σπίτι της νύφης, φτάνοντας στο μέσον του χωριού γίνεται η παράδοση της νύφης, με διάφορα ευτράπελα και εικονικές δοσοληψίες.

Απ' το σόι της νύφης ζητούν χρήματα για τον προξενητή (βερέτικα), τραγουδώντας:

*Δώστε μας τα βερέτικα,
να πάρετε τη νύφη.*

Ο πρωτοσυμπέθερος, που είναι επιφορτισμένος για να παραλάβει τη νύφη, προσπαθεί να τους ξεγελάσει, δίνοντάς τους νομίσματα ασήμαντης αξίας ή κάλπικα.

Το σόι της νύφης απαντά, πάντα με τραγούδι:

*Για κοιτάξτε τα καλά
μην είν' κάλπικος παράς
και γελάνε με τ' εμάς.*

Το τραγούδι επαναλαμβάνεται κάθε φορά που ο πρωτοσυμπέθερος προσπαθεί να τους ξεγελάσει. Απ' το σόι του γαμπρού προσποιούνται τους αγανακτισμένους και τους τραγουδούν:

*Τάξτε τους φλουριά,
να μας τη δώκουν.*

Οπότε ο πρωτοσυμπέθερος δίνει στους συμπέθερους αληθινά χρήματα κάποιας αξίας, ανταλλάσσουν ευχές, παίρνουν τη νύφη και κατευθύνονται στην εκκλησία. Οι συγγενείς της νύφης επιστρέφουν στο σπίτι, δε θα παρακολουθήσουν το μυστήριο του γάμου, εκτός από πολύ λίγους εκπρόσωπους της οικογένειας (τρία, πέντε άτομα).

Μόλις οι μελλόνυμφοι έφταναν έξω απ' την εκκλησία, και στο Πωγώνι και στη Θεσπρωτία, αλλά και σε ολόκληρη την Ήπειρο, έλεγαν το παρακάτω τραγούδι:

*Εκκλησιά μου κουκλωτή,
κουκλωτή, καμαρωτή,
όπως δέχεσαι κεριά*

τη μεγάλη Πασχαλιά,
δέξον τούτα νιόγαμπρα
και τα πρωτοσιέψανα.
Βλόγησέ τα να προκόψουν,
χάρη δώσε και ευχή
για ν' ανθίσουν, να καρπίσουν,
πέντε γιους να αποκτήσουν,
πέντε γιους, μια θυγατέρα,
που να ομοιάζει τον πατέρα.

Πρωτόνι

Η νύφη κι ο γαμπρός έμπαιναν στην εκκλησία και υπήρχε το έθιμο η νύφη να σέρνει το πόδι της στο πάτωμα, για να σέρει κι άλλα ανύπαντρα κορίτσια στο γάμο.

Μετά την τέλεση του μυστηρίου πηγαίνουν στο προαύλιο. Εκεί υποδέχονταν τους νεόνυμφους με τραγούδια:

Τ' άκουσες, κηρύττει η νύφη,
πὶ λέγει το Βαγγέλιο;
Τὶ λέγει το Βαγγέλιο,
πὶ λογαίει το γράμμα;
Να τιμάς τον πεθερό σου,
να τιμάς την πεθερά σου.
Να τιμάς τ' αντραδέρφια
κι ἄλο σου το αντροσοί.
Να σε φωνάζουν νύφη,
νύφη και κηρά νύφη.
Ἐτσι θα 'σαι τιμημένη
και στον κόσμο ζηλεμένη (ἢ λακουσμένη).

Στη συνέχεια ἄλοι ξεκινούν για το σπίτι του γαμπρού, πάντα με το τραγούδι στα χείλη και τη χαρά ζωγραφισμένη στα πρόσωπά τους.

Η πομπή κατευθύνεται στην εκκλησία, Κεράσοβο (1953).

Για ιδέστε την, για ιδέστε την,
ήλιος, ψεγγάρι πέστε την,
για ιδέστε την πώς περπατεί
σαν άγγελος με το σπαθί.
Για ιδέστε την την πέρδικα
πώς περπατεί λεβέντικα.

Γα όργανα¹ προπορεύονται της πομπής, παίζοντας τα παραδοσιακά τραγούδια του γάμου και δίνοντας τον τόνο στο τραγούδι που ακολουθεί.

Και ενώ το ψίκι φτάνει στο σπίτι του γαμπρού, εδώ εκτυλίσσεται μία απ' τις πιο συγκινητικές και συνάμα όμορφες στιγμές αυτής της τελετής.

Η νύφη, καβάλα στ' άλογό της, θα μπει στην αυλή του σπιτιού. Εκεί, στο κεφαλόσκαλο, την περιμένει η πεθερά, να την υποδεχτεί και να την καλωσορίσει στο νέο σπιτικό της, εκεί που θα περάσει το υπόλοιπο της ζωής της, εκεί που θα κάνει τα παιδιά της, εκεί που θα περάσει καλές

1. όργανα: ορχήστρα.

και κακές (αναπόφευκτα) στιγμές. Έτσι ήρθε η ώρα να καλέσουν τη μάνα του γαμπρού:

Έβγα, κυρά και πεθερά,
για να δεχτείς την πέρδικα.
Έβγα, πεθερά, στη σκάλα
με το μέλι, με το γάλα,
με τη ζάχαρη στα χέρια.
Ρίξε, πεθερά, το ρύζι
για να σου ριζώσει η νύφη.
Ρίξε, νύφη, την κουλούρα,
ρίξε και την κολλιαντίνα,¹
τι μας έπιασε λιγούρα.
Πέξε, νύφη, δεν πεζεύω,
θέλω τάμα να πεζέψω.
Τάμα από τον πεθερό μου,
τάμα από την πεθερά μου.
Πέξε, νύφη, δεν πεζεύω,
θέλω τάμα από τη νούνα.

Επειδή πολλές φορές τα ταξίματα έμεναν στα λόγια και δεν εκτελούνταν, απ' το σόι της νύφης τραγουδούσαν:

Κάλλιο πέντε και στο χέρι
παρά δέκα και καρτέρει.

Η νύφη πετάει μια καθάρια κουλούρα και όποιος την πιάσει θα την κομματιάσει και θα τη μοιράσει στους παρευρισκόμενους.

Η πεθερά ρίχνει στη νύφη ρύζι, για να ριζώσει στο σπιτικό της, κουφέτα, που συμβολίζουν τη γλυκιά ζωή που θα περάσουν τα νιόγαμπα, και γάλα, για να είναι η τύχη της άσπρη σαν το γάλα.

Η νύφη κατεβαίνει από το άλογο κι ανεβαίνει τα σκαλοπάτια, εκεί

1. κολλιαντίνα: μικρή κουλούρα.

την περιμένει η πεθερά της, θα κάνει τρεις μετάνοιες και θα φιλήσει το χέρι της πεθεράς της και του πεθερού της.

Η πεθερά της αλείφει το χέρι με μέλι κι εκείνη σχηματίζει στην πόρτα το σχήμα του σταυρού. Μετά θα μπουν στον οντά, αφού πρώτα πατήσει ένα σιδερένιο αντικείμενο (για να είναι σιδερένια), θα δεχτούν ευχές και θα κεράσουν όλο τον κόσμο με τα παραδοσιακά γλυκά, συνήθως του κουταλιού ή δίπλες.

Αφού τελειώσει αυτή η διαδικασία, ο κόσμος θα βγει στην αυλή και η πεθερά αναλαμβάνει να ξεναγήσει τη νύφη της πλέον στα διάφορα σημεία του σπιτιού, στο μαγειριό, στο φούρνο, εκεί που θα ζυμώνει το ψωμί κτλ.

Της έδιναν την κρησάρα –σήτα¹– με λίγο αλεύρι για να κοσκινίσει, της έφερναν και το πλαστήρι και το καλαμίδι² για ν' ανοίξει φύλλο για πίτα –αυτά όλα εικονικά– και συγχρόνως της τραγουδούσαν:

Φέρε, πεθερά, κρησάρα
για να κρησαρίσει η νύφη.
Φέρε, πεθερά, πλαστήρι
για ν' ανοίξει το ζυμάρι.

.....

Έξω στην αυλή τα όργανα αρχίζουν σιγά σιγά να παίζουν τους ανεπανάληπτους ηπειρώτικους σκοπούς.

Δωδώνη

Στην περιοχή της Δωδώνης, όταν προτρέπουν τη νύφη να κατέβει από το άλογο και να μπει στο καινούριο της σπιτικό, της τραγουδούν (παραλλαγή):

1. σήτα: κόσκινο.

2. καλαμίδι: λεπτό ξύλο μήκους ενός μέτρου.

- Πέζα, νύφη, πέζα, πέζα και ξαναπέζα,
σου τάζ' ο πεθερός σου φλωρένιο δαχτυλίδι.
Πέζα, νύφη, πέζα, πέζα και ξαναπέζα,
σου τάζ' η πεθερά σου φλωρένιο δαχτυλίδι.
Πέζα, νύφη, πέζα, πέζα και ξαναπέζα,
σου τάζει κι ο καλός σου ολόχρυσο μαντίλι.
– Εγώ δεν ξαπεζεύω χωρίς χρυσό κεμέρι,¹
χωρίς χρυσό κεμέρι, χωρίς φλωριά στην τσέπη.

Θέλω να αναφέρω ένα χαρακτηριστικό στιγμιότυπο, που δείχνει την καταπίεση αλλά και την περιφρόνηση που υφίσταντο οι νέοι εκείνης της εποχής, που αποφάσιζαν άλλοι για τη ζωή τους.

Όταν λοιπόν η νύφη έφτανε μετά την τελετή του γάμου στο σπίτι του γαμπρού πεζή, έπρεπε να μπει με το δεξί πόδι, και για να μην ξεχαστεί άκουγες τους παρευρισκόμενους, που της το υπενθύμιζαν, προτρέποντάς την: «Με το δεξί, νύφη».

Πάνω σ' αυτό το σημείο συνέβη κάποτε κάτι χαριτωμένο, με μια νύφη που της φόρτωσαν ένα γαμπρό που δεν ήθελε.

Ενώ ο κόσμος την προέτρεπε να μπει με το δεξί, αυτή απάντησε: «Το δεξί για το ζερβί² σάμπως θα κάτσω το πολύ».

Τζαμπέκα

Όταν η νύφη φτάσει στο σπίτι του γαμπρού, οι γυναίκες τραγουδούν το τραγούδι της πεθεράς:

*Έβγα, κυρά και πεθερά,
έβγα, κυρά κι αρχόντισσα,
για να δεχτείς την πέρδικα,
την όμορφη περιστέρα.*

1. κεμέρι: ζώνη.

2. ζερβί: αριστερό.

Έβγα να καμαρώσεις ομορφιά,
να ιδείς περίσσια χάρη.
Για να τη δεις πώς περπατεί
και πώς σε προσκυνάει.

Απ' το σόι της πεθεράς απαντούν:

Καλώς μας ήρθες, νιόνυφη,
στο φτωχικό μας σπίτι.
Έλα να δώσεις τη χαρά
και τη γενιά ν' αυξήσεις.
Και πάλι καλώς κόπιασες
κι ας έκανες και κόπο.

Θεσπρωτία

Στη Θεσπρωτία, όταν η νύφη πλησίαζε στο σπίτι του γαμπρού, της τραγουδούσαν:

Έρθες, νύφη, σαν κυρά
σ' τούτη μοσχοπεθερά.
Έρθες, νύφη, σαν αϊτός
σ' τούτο μοσχοπεθερό.
Έρθες, νύφη, σαν αί ταίρι
σ' τούτο μοσχοπεριστέρι.
Έρθες, νύφη, σιάδια σιάδια
σ' τούτα μοσχοσυγγενάδια.
Έρθες, νύφη πέρδικα,
πέρδικες ήβρες κι εδώ.

Μόλις η νύφη πατήσει το πόδι της στο πρώτο σκαλοπάτι της εξώ-
πορτας, της τραγουδούν:

Νιόγαμπροι, Δερόπολη Βορείου Ηπείρου (1926).

Το δεξί σου το ποδάρι
για να λάμπει το πελιάβρι.¹

Πωγώνι

Έξω στην αυλή αρχίζει το τραγούδι κι ο χορός:

- Νύφη μου και πέρδικά μου,
πού ήσουν ψες και πού 'ρθες τώρα.
- Ψες ήμουν στα πατρικά μου,
'πόψε στα πεθερικά μου.
- Τι έφερες της πεθεράς σου;
- Έφερα τιμή και έρζη²
και μαντίλι μεταξένιο.

Σε λίγο θα κατέβουν στην αυλή και τα νιόγαμπρα, να χορέψουν με τους συγγενείς και τους φίλους.

Το χορό άνοιγε πάντα κάποιος σεβάσμιος γέροντας απ' το σόι του γαμπρού –ο παππούς, αν ζούσε– και στη συνέχεια η σειρά για χορό δινόταν στο σόι της νύφης, οπότε οι συγγενείς του γαμπρού θα πήγαιναν να πιαστούν στο τέλος, και μετά απ' αυτούς θα πιάνονταν οι γυναίκες:

- Για πες μας, νύφη έμορφη,
γιατί έχεις τόσες χάρες,
τι σε ταΐζει η μάνα σου
και τι καλά σου δίνει;
- Μη σε ταΐζει ζάχαρη;
- Μη σε ποτίζει γάλα;
- Μη σε κερνάει ροδόνερο
για να πολυμορφύνεις;
- Εμένα η μανούλα μου

1. πελιάβρι: η αυλή του σπιτιού.

2. έρζη: τιμή, αξιοπρέπεια.

κι η ακριβή μου μάνα
 δε με ποτίζει ζάχαρη,
 δε με ποτίζει γάλα,
 δε με κερνάει ροδόνερο
 για να πολυμορφύνω.
 Με την καλή της την ευχή
 αξένω¹ κι ομορφαίνω.

– Από τα πόδια άρχισα
 να βγω στην κεφαλή σου,
 για να σου πω παινέματα
 που έχει το κορμί σου.
 Έχεις τα μαλλιά ξανθά,
 τρέλανες τη γειτονιά.
 Έχεις μάτι σαν φλιτζάνι
 και το φρύδι σαν γαιτάνι.
 Έχεις μύτη κοντυλένια,
 μάγουλα τριανταφυλένια.
 Έχεις στόμα δαχτυλίδι,
 δε χωράει σπυρί σταφύλι.
 Έχεις στήθος για φλωράκια
 που 'χουν το παλικαράκια.
 Έχεις τη μέση σου λιανή,²
 ζεσμένη με ζώνα χρυσή.
 Έχεις μπόι κυπαρίσσι,
 ο Θεός να το χαρίσει.

1. αξένω : γίνομαι άξια, μεγαλώνω.

2. λιανή: αδύνατη.

Θεσπρωτία

Αφού η νύφη κι ο γαμπρός βγουν απ' το σπίτι, τους τραγουδούν:

*Εδώ είν' αλώνι για χορό,
αλώνι για τραγούδια,
εδώ περιμαζώνεται
όλο τ' αρχοντολόι.*

*Για ταπεινώστε το χορό,
ματάκια, ματάκια,
και σύρτε αγάλια αγάλια¹
και σύρτε απ' αγάλια,
να μπει ο νούνος στο χορό
μαζί με τα παιδιά του.
Για να δούμε το γαμπρό
πώς τον σέρνει το χορό
με το νούνο στο πλευρό.*

Στο σημείο αυτό μπαίνει ο νούνος στο χορό και κρατάει από δεξιά του το γαμπρό και αριστερά του τη νύφη. Ο χορός συνεχίζεται, μέχρι ν' ακουστεί:

*Για ταπεινώστε το χορό
και σύρτε αγάλια αγάλια,
να μπει ο πατέρας του γαμπρού
και πεθερός της νύφης.*

Μπαίνει ο πατέρας του γαμπρού, και σταδιακά μπαίνουν η μάνα του, τα πεθερικά του, και τελικά ακούγεται:

*Για ταπεινώστε το χορό
και σύρτε αγάλια αγάλια,*

1. αγάλια αγάλια: σιγά σιγά.

να μπει το σόι της νύφης μας
όλο με την αράδα,
να μπουν και οι συμπέθεροι,
να ξεθαρρέψει η νύφη.

Ο χορός εν τω μεταξύ μεγαλώνει και όλο μεγαλώνει, κι έχει γίνει ήδη τρεις και τέσσερις δίπλες, οπότε ακούγεται το τραγούδι:

Όξω πλάταινε, χορέ,
και στρογγυλογύριζε,
για να δω τα νιόγαμπρα
πώς χορεύουν στο χορό
με νουνό και πεθερό,
με νουνό και πεθερό
και με βλάμη αδερφό.

Το κέφι και η συγκίνηση έχουν φτάσει στο απόγειό τους και το τραγούδι δεν έχει τελειωμό:

Σπαράξου,¹ νούνε απ' αυτού
και σύρε παρακάτω,
κι ανταμώσε τα νιόγαμπρα
έτσι να σου προκόψουν.

Ο νούνος φιλά τα νιόγαμπρα και πηγαίνει στο τέλος του χορού. Έρθε η ώρα να χορέψει πρώτος ο γαμπρός. Είναι η πρώτη φορά που θα κρατήσει τη γυναίκα του απ' το χέρι.

Αυτό το χέρι που κρατάς,
ματάκια, ματάκια,
για μη το παρασφίγγεις,
ματάκια λιγωμένα.

1. σπαράξου: κουνήσου, φύγε.

Τι το πονούν τα δάχτυλα,
ματάκια, ματάκια,
από τα δαχτυλίδια,
ματάκια λιγωμένα.

Φεγγαρά-, μωρ' φεγγαρά-,
φεγγαράκι μου λαμπρό,
φέγγε και χαμήλωνε
και στρογγυλογύριζε,
να φανούν τα νιόγαμπρα
πώς χορεύουν στην κορφή
με το νούνο στην κορφή
και τη νούνια από κοντά.

Σ' όσους γάμους κι αν επήγα,
κι αν σεργιάνισα,
τέτοια νιόγαμπρα δεν είδα,
δεν απάντησα.
Που 'χουν τα μαλλιά σκουλίδα,¹
μπιρμπίλι καρυοφύλλι,
με το χτένι χτενισμένα
και το γκιούτσι² ραντισμένα.

Όσα χορτάρια έχει η γη
και φύλλα έχουν τα δέντρα
τόσα φλωριά καζάντησα
και τα έχω για τ' εσένα.

– Ξύπνα, περδικομάτα μου,
κι ήρθα στη γειτονιά σου.
Χρυσές πλεξούδες σου 'φερα
να πλέξεις τα μαλλιά σου.

1. σκουλίδα: μούσκεμα.

2. γκιούτσι: άρωμα από τριαντάφυλλο.

– Δεν το 'ξερα, λεβέντη μου,
 πως είν' η αφεντιά σου,
 να πεταχτώ σαν πέρδικα
 να 'ρθω στην αγκαλιά σου.
 Να γένω γης να με πατείς,
 γιοψύρι να περάσεις,
 να γένω κι ασημόκουπα,
 να σε κερνώ να πίνεις.

Αφού τα σόγια χορέψουν και είναι προχωρημένο πια απομεσήμερο, όλοι είναι κουρασμένοι και πρέπει ν' αποσυρθούν για δυο τρεις ώρες, να ξεκουραστούν, για να επανέλθουν το σούρουπο για το μεγάλο γλέντι.

Στο μεταξύ εκείνοι που είναι επιφορτισμένοι με την προετοιμασία του τραπεζιού δίνουν τον καλύτερό τους εαυτό, ο καθένας στον τομέα του, προκειμένου το τραπέζι που θα στρωθεί το βράδυ να είναι από κάθε άποψη άψογο.

Ο βασικός συντελεστής, δηλαδή ο μάγειρας, πρέπει να είναι έμπειρος από πανηγύρια και γάμους, αλλά και οι ψηστάδες, που θα ψήσουν τα σφάγια, πρέπει να κατέχουν την τέχνη του ψησίματος, για να μη μείνει το κρέας ωμό.

Αφού εξασφαλιστούν αυτά τα βασικά, πρέπει και αυτός που θα έχει το γενικό πρόσταγμα στο σερβίρισμα να είναι έμπειρος και συνετός, έτσι ώστε να εξασφαλίζει συνεχή ροή μεζέδων όλο το βράδυ σ' αυτούς που πίνουν και γλεντούν, αλλά να έχει και αποθέματα για τυχόν αργοπορημένους επισκέπτες.

Ο χώρος που θα γίνει το γλέντι είναι συνήθως το χοροστάσι του χωριού ή κάποιο αλώνι κοντά στο σπίτι του γαμπρού, για να υπάρχει άπλα και άνεση, για το χορό κυρίως.

Σε περίπτωση που οι γάμοι ήταν κλειστοί, το τραπέζι στήνονταν μέσα στο σπίτι – στον οντά συνήθως.

Έτσι με το σούρουπο άρχιζε η προσέλευση των προσκεκλημένων. Εκεί τους περίμεναν οι γονείς και οι συγγενείς του γαμπρού, για να δεχτούν τις ευχές τους, και στη συνέχεια να στρωθεί το τραπέζι με τους πλούσιους μεζέδες, τα νόστιμα φαγητά και το βαρελίσιο κρασί.

Αφού τακτοποιηθούν όλοι, θ' αρχίσει το σερβίρισμα· οι πρώτοι που θα σερβιριστούν είναι οι μουσικοί, έτσι ώστε να τελειώσουν πρώτοι, για να είναι ετοιμοπόλεμοι ανά πάσα στιγμή, γιατί σε λίγο θ' αρχίσει το γλέντι.

Όμως ο πρώτος σκοπός που θ' ακουγόταν θα ήταν ένα βαρύ μοιρολόι, για να τιμηθούν όλοι εκείνοι που έλειπαν από τη συγκεκριμένη εκδήλωση. Η τιμή ήταν για εκείνους που έφυγαν πρόωρα απ' τη ζωή, για εκείνους που έμειναν στην ξενιτιά για πάντα, και το μαράζι πότιζε τις ψυχές των δικών τους, για τη νιόνυμφη που ο αγαπημένος της έφυγε για τα ξένα αμέσως μετά το γάμο κι άργησε να γυρίσει κ.ά.

Τον πρώτο λόγο λοιπόν έχει το κλαρίνο, ν' αρχίσει αργά, βαριά, και σιγά σιγά να μπει το βιολί, το λαούτο και το ντέφι, κι ύστερα να πάψει το κλαρίνο και τη σκυτάλη να πάρει το βιολί και το λαούτο και πάλι το κλαρίνο.

Στο άκουσμα αυτού του ρυθμού όλοι έχουν συγκινηθεί, γιατί στο νου του καθενός έρχεται κάποια δυσάρεστη οικογενειακή ή προσωπική ανάμνηση.

Μετά το μοιρολόι σειρά έχουν να τιμηθούν οι κτηνοτρόφοι, οι τσομπαναραίοι, αυτοί που παλεύουν μέρα νύχτα με τα στοιχεία της φύσης και τ' αγρίμια του δάσους.

Ο σκοπός που τους εκφράζει και τους ευχαριστεί είναι ο «Σκάρος», κι αυτόν θα παίξει τώρα η ορχήστρα.

Όμως εδώ έχουμε γάμο, έχουμε χαρά και ο σκοπός γρήγορα θα γίνει χαρούμενος, εορταστικός, και ευτυχισμένοι άνθρωποι θα μπουν στο χορό.

Τζουμέρκα

Στα Τζουμερκοχώρια, όταν κάθονται όλοι γύρω απ' το γαμήλιο τραπέζι, ένα απ' τα πρώτα τραγούδια που θ' ακουστούν είναι το τραγούδι της πεθεράς:

Απόψε η μάνα του γαμπρού
 κι η πεθερά της νύφης
 με τους αέρες μάλωνε,
 με το βοριά μαλώνει.
 – Πάψε, βοριά μ', τα κύματα,
 πάψε και τους αέρες,
 ν' ανάψω το λυχνάρι μου,
 τα χρυσοφάναρά μου,
 για να ιδώ τη νύφη μου,
 που μου 'φερε ο γιος μου,
 ο γιος μου ο καμαριάρης
 κι ο πολυαγαπημένος.

Πωγωνί

Στα χωριά του Πωγωνίου υπάρχει ένα έθιμο που δεν το συναντάμε στην υπόλοιπη Ήπειρο. Είναι το «ντολί».

Κατ' αυτό το έθιμο ορίζεται κάποιο σεβάσμιο άτομο απ' το σόι του γαμπρού, συνήθως ο γηραιότερος, σαν «Ντολήμπασης».

Ο Ντολήμπασης είχε το καθήκον να χαιρετήσει τους συμπέθερους και να τους απευθύνει ευχές: «Συμπέθεροι, καλώς ορίσατε, να μας προκόψουν τα νιόγαμπρα, και σ' άλλα να χαρούμε».

Απ' αυτή τη στιγμή αρχίζει και οινοποσία, γιατί μέχρι τότε απαγορευόταν ρητά να πει κάποιος πριν ο Ντολήμπασης κάνει την αρχική πρόταση.

Ο Ντολήμπασης λοιπόν, απευθυνόμενος σε κάποιον απ' τους συμπέθερους, του λέει:

«Συμπέθερε Τσιάβο, καλώς όρισες στο σπιτικό μου! Το πρώτο ποτήρι το πίνουμε εις υγείαν των νεονύμφων. Να μας προκόψουν, να έχουν ζωή ευτυχισμένη και τέλη αγαθά! Το δεύτερο το πίνουμε εις υγείαν του κουμπάρου. Να του προκόβουν τα νιόγαμπρα και με λάδι».

Αφού πουν τα δύο πρώτα ποτήρια όλοι οι παρευρισκόμενοι άντρες στο τραπέζι, το λόγο παίρνει –την εντολή, όπως την ονομά-

ζουν— ο συμπέθερος, στον οποίο απευθύνθηκε νωρίτερα ο Ντολή-
μπασης. Θ' ακουστούν βέβαια ανάμεσα στα διάφορα ντολιά τρα-
γούδια, που έχουν να κάνουν με ευχές προς το νοικοκύρη και τα νιό-
γαμπρα:

Εμείς εδώ δεν ήρθαμαν,
κέρνα μας, κέρνα μας,
αμάν, αμάν,
να φάμε και να πιούμε,
άιντε να κερνάς, να καλοπερνάς.
Έρθαμαν να γλεντήσουμε,
κέρνα μας, κέρνα μας,
αμάν, αμάν,
και να σας ευχηθούμε,
άιντε να κερνάς, να καλοπερνάς.
Να ζήσει η νύφη κι ο γαμπρός,
κέρνα μας, κέρνα μας,
αμάν, αμάν,
να ζήσουν κι οι γονιόί τους,
άιντε να κερνάς, να καλοπερνάς.
Να ζήσει κι η παρέα μας,
κέρνα μας, κέρνα μας,
αμάν, αμάν,
και όλοι οι συμπεθέροι,
άιντε να κερνάς, να καλοπερνάς.

Σε τούτη τάβλα που 'μαστε,
σε τούτο το τραπέζι,
τον άγγελο φιλεύουμε
και το Χριστό κερνούμε,
και τη χρυσή την Παναγιά
πολύ την προσκυνούμε,
που μας χαρίζει τα κλειδιά
κλειδιά του παραδείσου.

Για νά μπω μέσα και να δω
 λουλούδια ανθισμένα,
 να πάρω και να μυριστώ
 το πού 'ναι ευλογημένα.
 Να δω τους νιους που χαίρονται,
 γερόντους να χορεύουν,
 να δω και τους καλότυχους
 στους μόσχους καθισμένους.

Ο συμπέθερος εντολέας θ' απευθύνει τις ευχές του, θα πιουν δυο πατηράκια και θα ορίζει άλλον να συνεχίσει το ντολί. Οπότε ακούγεται το σκωπικό τραγούδι μετά από μερικά ντολιά.

- Το πίνει ο Γάκης¹ το ντολί;
- Το πίνει, το πίνει
 και σιάλα δεν αφήνει.
 Δώσ' του μια να πάει κάτω,
 για να βρει η κορφή τον πάπο.

Τα ντολιά και τα τραγούδια συνεχίζονται ακατάπαυστα, τραγούδια βγαλμένα μέσα απ' τις εμπειρίες της ζωής, τις ομορφιές της φύσης, την αγάπη και τον έρωτα:

Στη σκάλα π' ανεβαίνεις
 ν' ανέβαινα κι εγώ,
 σε κάθε σκαλοπάτι
 να σε γλυκοφιλώ.
 Εγώ στο παραθύρι
 κι εσύ διαβαίνοντας,
 ρίξε μου το μαντίλι
 να σου 'ρθω τρέχοντας.

1. Γάκης: Γιώργος.

Πολύτσανη Βορείου Ηπείρου

Σε πολλές χαρές που πήγα,
φίλντισι καρνοφύλλι,
τέτοιο αντρόγυνο δεν είδα.
Να 'ναι η νύφη περιστέρα
κι ο γαμπρός περιστεράκι.

Νύφη μου, ευχή σου κάνω,
νύφη, σε παρακαλώ,
να μου κοιτάς το Σπύρο μου
σαν τα μάτια σου τα δυο.
Σπύρο μου, ευχή σου κάνω,
Σπύρο, σε παρακαλώ,
να μας κρατάς τη νύφη
για καφέ και για γλυκό.

Δεν σ' έχω να δουλεύεις,
να βασανίζεσαι,
σ' έχω να τρώς, να πίνεις
και να στολίζεσαι.

Χορός μετά το γάμο στο Πωγώνι.

Εν τω μεταξύ το κέφι έχει φτάσει στο απόγειό του και ήρθε η ώρα ν' αρχίσει ο χορός, που θα ξεκινήσει αργά το βράδυ και θα κρατήσει ως τις πρώτες πρωινές ώρες. Η νύφη θα μπει απ' την αρχή στο χορό και θα μείνει σ' αυτόν έως ότου χορέψει και ο τελευταίος χορευτής.

Τα τραγούδια που θ' ακουστούν και θα χορευτούν αυτή τη βραδιά απ' τους μερακλήδες –άντρες και γυναίκες– είναι πολλά, γι' αυτό θα σας παραθέσω τα πιο χαρακτηριστικά και πιο μερακλίδικα κατά τη γνώμη μου.

Στην πρώτη φάση τραγουδιούνται τραγούδια της τάβλας.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΟΥ ΓΛΕΝΤΙΟΥ

ΕΥΧΕΣ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ

Ένα τραγούδι θα σας πω
απάνω στο ρεβίθι,
χαρά στα μάτια του γαμπρού
που διάλεξαν τη νύφη.

Ένα τραγούδι θα σας πω,
με όλο μου το θάρρος.

Να ζήσει η νύφη κι ο γαμπρός,
να ζήσει κι ο κουμπάρος.

Ένα τραγούδι θα σας πω
απάνω στην κιθάρα.

Να ζήσει η νύφη κι ο γαμπρός,
να ζήσει κι η κουμπάρα.

Ένα τραγούδι θα σας πω
απάνω στο κεράσι.

Τ' αντρόγυνο που γίνηκε
να ζήσει, να γεράσει.

ΠΕΡΔΙΚΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΣΤΕΡΑ

(πολυφωνικό)

Πέρδικα και περιστέρα,
κλαίν' τα μάτια μου για σένα.
Κλαίν' τα μάτια μου για σένα

τα δικά σου για τ' εμένα.
 Τα δικά σου για τ' εμένα
 το πρωί που θα ξυπνήσεις.
 Το πρωί που θα ξυπνήσεις
 ξύπνα με να με φιλήσεις.
 Ξύπνα με να με φιλήσεις
 και στην ξενιτιά να πάνω,
 τι καλά θες να σου στείλω.

ΠΩΣ ΝΑ ΤΗΣ ΤΟ ΠΩ
 (πολυφωνικό)

Την ημέρα δεν κοιμούμαι
 και το βράδυ περπατώ,
 και το βράδυ περπατώ,
 μ' ένα έμορφο κορίτσι.
 Να το φιλήσω ντρέπομαι,
 να της το πω φοβούμαι,
 να την αφήσω αμίλητη
 ταχιά γελάει με μένα.
 Να πάω σε κρασοπουλειό,
 να πιω και να μεθύσω,
 για να διαβώ την πόρτα της
 να της το πω τραγούδι.
 Αν είσαι με τη μάνα σου,
 κάτσε και χαιδέψέ με,
 κι αν είσαι με τον άντρα σου,
 με γεια σου, με χαρά σου.

ΓΙΑΝΝΗ ΜΟΥ,
ΤΟ ΜΑΝΤΙΛΙ ΣΟΥ
(καθιστικό)

Γιάννη μου, το μαντίλι σου,
τι το 'χεις λερωμένο;
Το λέρωσε η ξενιτιά,
τα έρημα τα ξένα.
Πέντε ποτάμια το 'πλεναν
και βάψαν και τα πέντε.
Όσοι διαβάτες πέρασαν
έβαψαν τ' άλογά τους
κι οι πέρδικες που θέλησαν
νερό να παν να πιούνε
και τη φωνή τους έχασαν
και βάψαν τα φτερά τους.

Η ΧΑΪΔΩ
(καθιστικό)

- Τ' ακούτε σεις οι ανύπαντρες
κι οι αρραβωνιασμένες;
Φλωριά να μη ζηλέψετε
μπροστά στα παλικάρια.

Έτσι τα ζήλεψα κι εγώ
και πήρα γέρον άντρα.
Του στρώνω πέντε στρώματα,
πέντ' έξι μαξιλάρια.
Σήκω, μαράζι, πλάγιασε,
σήκω, γιαρένι μ', πέσε
κι άπλωσε το χεράκι σου
στον αργυρό μου κόρφο,

να βρεις τ' Απρίλη τις δροσιές,
του Μάη τα λουλούδια.
– Τι να σου κά-, σου κάνω, Χάιδω μου,
τι να σου κάνω, Χάιδω μου,
τι να σου κάνω, γιε μου. (δισ)
Εγώ (ν) ο μά-, (ν) ο μαύρος γέρασα,
εγώ (ν) ο μαύρος γέρασα
και συ θέλεις παιχνίδια. (δισ)
Θέλεις στην κού-, στην κούνια βάλε με,
θέλεις στην κούνια βάλε με,
θέλεις στη σαρμανίτσα, (δισ)
με το 'να πόδι, Χάιδω μ', κούνα με,
με το 'να πόδι κούνα με
και με τα χέρια γνέσε, (δισ)
και με το στόμα σ', Χάιδω μ', το γλυκό,
και με το στόμα σ' το γλυκό
πες μας γλυκά τραγούδια (δισ).

ΚΑΤΩ ΣΤΑ ΔΑΣΙΑ ΤΑ ΠΛΑΤΑΝΙΑ

(καθιστικό)

Κάτω στα δασιά τα πλατάνια, (δισ)
στην κρυόβρυση, Διαμαντούλα μ', στην κρυόβρυση.
Κάθονταν δυο λε, παλικάρια (δισ)
και μια λυγερή, Διαμαντούλα μ',
και μια λυγερή.
Κάθονταν και τρώγαν και πίναν (δισ)
και κουβέντιαζαν, Διαμαντούλα μ',
και κουβέντιαζαν.
– Διαμαντούλα μ', τι είσαι τέτοια, (δισ)
τέτοια κίτερη,¹ Διαμαντούλα μ',
τέτοια κίτερη;

1. κίτερη: κίτρινη.

- Μήν' ο ήλιος λε σε πειράζει, (δισ)
μήνα¹ φάντασμα, Διαμαντούλα μ',
μήνα φάντασμα.
Μήτ' ο ήλιος λε με πειράζει, (δισ)
μήτε φάντασμα.
Με πατάει ο γιος λε του Ρήγα (δισ)
του γραμματικού.

ΤΩΡΑ ΤΑ ΠΟΥΛΙΑ

(καθιστικό)

- Τώρα τα πουλιά, τώρα τα χελιδόνια,
τώρα οι πέρδικες.
Τώρα οι πέρδικες συχνολαλούν και λένε:
– Ξύπνα, αφέντη μου, και μη βαρυνισιάσαι,
ξύπν', αγκάλιασε.
Ξύπν', αγκάλιασε κορμι κυπαρισσένιο
κι άσπρονε λαιμό.
Κι άσπρονε λαιμό σαν τη δροσιά του Μάη.
– Άσε, λυγερή, λίγον ύπνο για να πάρω,
γιατ' ο αφέντης μου,
γιατ' ο αφέντης μου στη βάρδια μ' έχει απόψε
και στον πόλεμο.

ΑΝΑΘΕΜΑ ΠΟΙΟΣ ΜΟΥ 'ΡΙΞΕ ΤΑ ΜΑΓΙΑ

(καθιστικό)

Ανάθεμα ποιος μου 'ριξε τα μάγια στο πηγάδι
και μάγεψε τον άντρα μου και θέλ' να μου τον πάρει.
Κι αν με χωρίσεις, άντρα μου, εσύ θα μετανιώσεις.

1. μήνα: μήπως.

Στις δυο, στις τρεις θα λούζομαι, στις τέσσερις θ' αλλάζω
και μες στις δεκατέσσερις άλλον άντρα θα πάρω.
Θα στήσω το σπιτάκι μου αντίκρυ απ' το δικό σου,
να μπαινοβγαίν' ο άντρας μου, για σκάσιμο δικό σου.

ΜΑΡΙΟΛΑ
(καθιστικό)

- Σήκου, Μαριόλα μ', απ' τη γη
κι από το μαύρο χώμα, Μαριόλα μου,
κι από το μαύρο χώμα, ψυχή, καρδούλα μου.
- Με τι ποδάρια η μαύρη να σηκωθώ,
χέρια για ν' ακουμπήσω, Μαριόλα μου,
χέρια για ν' ακουμπήσω, ψυχή, καρδούλα μου.
- Κάνε τα νύχια σου τσαπιά,
τις απαλάμες φκνάρια, Μαριόλα μου,
τις απαλάμες φκνάρια, ψυχή, καρδούλα μου.
Ρίξε το χώμα από μεριά,
τις πέτρες απ' την άλλη, Μαριόλα μου,
τις πέτρες απ' την άλλη, ψυχή, καρδούλα μου,
κι έβγα, Μαριόλα μ', να σε ιδώ.
Το μνήμα μ' εχορτάριασε
κι έλα να βοτανίσεις, Μαριόλα μου,
κι έλα να βοτανίσεις, ψυχή, καρδούλα μου.

ΠΑΙΡΩ
ΤΟ ΔΕΡΠΑΝΑΚΙ ΜΟΥ
(πολυφωνικό)

Παίρω το δε-,
να ζεις, μωρ' θεια,
παίρω το δερπανάκι μου.

Λέμ' και πάνω να θερίσω,
 μαύρα μάτια να φιλήσω.
 Όλη τη νύ-,
 να ζεις, μωρ' θεια,
 όλη τη νύχτα θέριζα,
 μωρ', μ' ένα φιλό τραγούδι,
 μ' ένα έμορφο λουλούδι.
 Εξύπνησα, να ζεις, μωρ' θεια,
 εξύπνησα τρία χωριά,
 λέμ' και τρία μοναστήρια,
 μαύρα μάτια, μαύρα φρύδια.
 Εξύπνησα, να ζεις, μωρ' θεια,
 εξύπνησα μια καλογριά
 από μέσα απ' το κελί της
 κι από την προσκύννησή της.

ΦΕΓΓΑΡΑΚΙ ΜΟΥ ΛΑΜΠΡΟ

Φεγγαράε, φεγγαράε-,
 φεγγαράκι μου λαμπρό,
 φεγγαράκι μου λαμπρό,
 φέγγε μου να περπατώ.
 Φέγγε και χαμήλωνε
 κι όλο απ' εδώ γύρναγε.
 Για να δω, μωρ', για να δω,
 για να δω τα νιόγαμπρα,
 για να δω τα νιόγαμπρα
 και τα νεοστέφανα.
 Για να δούμε το γαμπρό
 πώς τον σέρνει το χορό
 σαν κλωνί βασιλικό,
 σαν κλωνάρι βάλσαμο.

Πέρδικες λαλούν κι αηδόνια,
 η αυγή γλυκοχαράζει
 και οι έμορφες ξυπνάνε.
 Στ' αμπέλια και στους κάμπους πάνε,
 άλλες στ' άλογο καβάλα
 κι άλλες ψιλοτραγουδάνε.
 Μια μικρή αρραβωνιασμένη,
 αυτή έκλαιγε η καημένη
 που δεν ήταν παντρεμένη.

ΚΟΡΗ ΠΟΥ ΠΑΝΕΙΣ ΓΙΑ ΝΕΡΟ
 (πολυφωνικό)

Κόρη μ', που πάνεις για νερό με τη βαρελοπούλα
 και παίρνεις τον ανήφορο σαν την περδικοπούλα
 και το κορμί σου τυραννάς κι εμένα με παιδεύεις.
 Χαιρέτα μου τον πλάτανο, χαιρέτα μου τη βρύση,
 χαιρέτα και την κόρη μου που πάει να γιομίσει.
 Την πόρτα μου να μη διαβείς, όσο να γίνεις νύφη.
 Λαχαίνει¹ ο γιος μου από κρασί, λαχαίνει μεθυσμένος,
 σου κόβει τα χρυσά φλουριά, φιλεί τα μαύρα μάτια.

ΣΤΗΣ ΠΙΚΡΟΔΑΦΝΗΣ
 ΤΟΝ ΑΝΘΟ
 (στα δύο)

Στης πικροδάφνης τον ανθό
 έγεια ν' αποκοιμηθώ,
 λίγον ύπνο για να πάρω,
 άιντε κι είδα όνειρο μεγάλο.

1. λαχαίνει: τυχαίνει.

Παντρεύουν την αγάπη μου
για πείσμα, για γινάτι μου,
λέει και παίρνει τον οχτρό μου,
άιντε, για το πείσμα το δικό μου.
Με κάλεσαν και στη χαρά,
βάστα, καημένη μου καρδιά,
λέει για να στεφανώσω,
δυο κορμάκια να ενώσω.

ΕΓΩ ΕΙΜΑΙ ΜΑΥΡΟΣ

ΚΙ ΑΣΧΗΜΟΣ

(στα δύο)

Εγώ είμαι μαύρος κι άσχημος,
δεν αγαπώ κυράδες, (δισ)
μόν' αγαπώ μελαχρινές,
πόχουν τις νοστιμάδες, (δισ)
Όλ' αγαπούνε το κρασί
κι εγώ αγαπώ το μέλι, (δισ)
όλ' αγαπούνε λεύτερες
κι εγώ μια παντρεμένη. (δισ)
Μην αγαπάς μπιστόβλιακα¹
γυναίκα παντρεμένη, (δισ)
αγάπα κόρη ανύπαντρη,
καρσέλα κλειδωμένη. (δισ)
Εγώ κρασί δεν έπινα,
ρακί για να μεθύσω. (δισ)
Τώρα τα πίνω και τα δυο
για να σ' αλησμονήσω.² (δισ)

1. μπιστόβλιακα: λαίμαργα.

2. αλησμονώ: ξεχνώ.

Η ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ

(χορευτικό)

- Τι στέκεις μαραμένη, μωρ' Αλεξάνδρα,
τι στέκεις κλιάμενη;
Μήν' είς' απ' τον αγέρα, μωρ' Αλεξάνδρα,
μην' είς' απ' το βοριά;
- Δεν είμ' απ' τον αγέρα, μωρέ λεβέντη μ',
κι ούτε απ' το βοριά.
Μόν' είμ' από τ' εσένα, μωρέ λεβέντη μ',
που πας στην ξενιτιά.
- Τι θέλεις να σου στείλω, μωρ' Αλεξάνδρα,
από την ξενιτιά;
Θέλεις γυαλί και χτένι, μωρ' Αλεξάνδρα,
θέλεις χρυσό σταυρό;
- Ούτε το χτένι θέλω, μωρέ λεβέντη μ',
κι ούτε το σταυρό.
Μόν' θέλω τον καλό μου, μωρέ λεβέντη μ',
να είμαστε τα δυο.

ΤΟ ΔΕΛΒΙΝΑΚΙ

(στα τρία)

Όλες οι χώρες και χωριά, φοβερé μ' Αλή Πασά,
σε προσκυνούν, βεζίρ' αφέντη.

Όλοι τον τόπο σου 'διναν, φοβερé μ' Αλή Πασά,
για τσιφλίκι, βεζίρ' αφέντη.

Κι ένα χωριό Πωγωνιανής, φοβερé μ' Αλή Πασά,
το Δελβινάκι, βεζίρ' αφέντη,
δε θέλει να σου πουληθεί, φοβερé μ' Αλή Πασά,
για τσιφλίκι, βεζίρ' αφέντη.

Σε πολεμάει με τα φλωριά, φοβερé μ' Αλή Πασά,
και με τα γρόσια, βεζίρ' αφέντη.

Ο ΜΕΝΟΥΣΗΣ

(χορευτικό)

Ο Μενούσης, ο Μπιρμπίλης κι ο Ρεσούλ' Αγάς
σε κρασοπουλειό πηγαίναν, για να φάν', να πιουν.
Κει που τρώγαν, κει που πίναν, κει που γλένταγαν,
κάτι πέσαν σε κουβέντες για τις έμορφες.

- Όμορφη γυναίκα πόχεις, βρε Μενούσ' Αγά!
 - Πού την είδες, πού την ξέρεις και τη μολογάς;¹
 - Ψες την είδα στο πηγάδι, που 'παιρνε νερό,
και της ζήτησα λιγάκι, μόδωκε να πιω.
 - Σαν την είδες και την ξέρεις, πες μας τι φορεί;
 - Άσπρο φερετζέ φορούσε και χρυσό σταυρό,
και μεταξωτό μαντίλι γύρω στο λαιμό.
- Ο Μενούσης, μεθυσμένος, πάει την έσφαξε,
το πρωί, ξεμεθυσμένος, πάει την έκλαιγε.
- Σήκω, Ρούσα μ', σήκω, Τζήκω μ', σήκω, νεραντζιά,
σήκω, ντύσου κι αρματωσου κι έμπα στο χορό.
Να σε δουν τα παλικάρια, να μαραίνονται,
να σε ιδώ κι εγώ ο καημένος, να σε χαίρομαι.

ΔΕΝ ΜΠΟΡΩ, ΜΑΝΟΥΛΑ Μ'

(στα δύο)

Δεν μπορώ, μανούλα μ', δεν μπορώ,
σύρε να φέρεις το γιατρό.
Σύρε να φέρεις το γιατρό,
μην πεθάνω η δόλια και χαθώ.
Αγάπησα, μανούλα μ', αγάπησα,
πικρά η μαύρη το μετάνιωσα.

1. μολογάω: αναφέρω.

Πικρά η μαύρη το μετάνιωσα,
 αχ, μανούλα μου, δε σ' άκουσα.
 Τώρα είμαι άρρωστη βαριά,
 θα πεθάνω η δόλια, κι είμαι νια.
 Τσώπα,¹ κόρη μ', και μην κλαις εσύ,
 θα φέρω το γιατρό ταχιά πρωί.
 Θα φέρω το γιατρό ταχιά πρωί,
 να σου γιάνει, κόρη μ', την πληγή.

ΧΑΛΑΣΙΑ ΜΟΥ

(στα δύο)

Δε σ' το 'να, χαλασιά μου, στο μύλο να μην πας,
 χαλασιά μου, στο μύλο να μην πας,
 Τι θα σε κόψει η ρόδα, και γίνω 'γώ φονιάς,
 χαλασιά μου, και γίνω 'γώ φονιάς.
 Δε σ' έχω να δουλεύεις, να βασανίζεσαι,
 χαλασιά μου, να βασανίζεσαι.
 Σ' έχω να τρως, να πίνεις και να στολίζεσαι,
 χαλασιά μου, και να στολίζεσαι.
 Δε σ' το 'να χαλασιά μου, στα ξένα να μην πας,
 χαλασιά μου, στα ξένα να μην πας,
 γιατί θαλά σε χάσω, και γίνω 'γώ φονιάς,
 χαλασιά μου, και γίνω 'γώ φονιάς.
 Χαλασιά, κι απ' εμένα,
 που 'βαλα σεβνιά για σένα,
 χαλασιά μου, χαλασιά μου,
 ζωντανή ξεχωρισιά μου,
 δε σε χόρτασε η καρδιά μου.

1. τσάπα: σάπα, σιάπησε.

ΔΕΛΒΙΝΟ

(στα τρία)

Δέλβινο, Δέλβινο,
Δέλβινο και Τσιαμουριά,
Δέλβινο και Τσιαμουριά,
δεν τα δίνουν τα παιδιά.
Δεν τα δίνουν τα παιδιά
στο σουλτάνο βασιλιά.

ΜΙΑ ΠΑΠΑΔΙΑ ΣΤΟΝ ΑΡΓΑΛΕΙΟ

(πηδηχτός)

Μια παπαδιά στον αργαλειό ταραίζει το ποδάρι
και με το νου της το 'λεγε, να 'γα ένα παλικάρι.
Το παλικάρι το καλά θέλει καλή γυναίκα,
να ξέρει ρόκα κι αργαλειό, να ξέρει να κεντάει.
Το χτένισμα είναι γλέντισμα κι η ρόκα το σεργιάνι,
κι ο έρημος ο αργαλειός είναι σκλαβιά μεγάλη.

ΚΙΝΗΣΑ ΝΑ 'ΡΘΩ ΕΝΑ ΒΡΑΔΥ

(πολυφωνικό)

Κίνησα να 'ρθω ένα βράδυ, μ' έπιασε ψιλή βροχή.
Το Θεό παρακαλούσα για να σ' εύρω μοναχή.
Μήτε μοναχή σε βρήκα, μήτε με τη μάνα σου,
μόν' σε βρήκα στολισμένη με τις φιλενάδες σου.
Σαν τα μάρμαρα της πόλης, που 'ναι στην Αγιά Σοφιά,
λάμπουν τα χρυσά τσιαπράκια στην καινούρια σ' φορεσιά.
Σαν τα μάρμαρα της Πόλης που 'ναι στην Αγιά Σοφιά
όλα τα 'χεις ταιριασμένα, φρύδια, μάτια και μαλλιά.

Η ΒΕΡΓΙΝΑΔΑ

(στα δύο ή στα τρία)

Δέντρον εί-, χái χái, μωρ' Βεργινάδα,
 δέντρον είχα στην αυλή μου
 για παρη-, παρηγοριά δική μου.

Και δεν ξέ-, χái χái, μωρ' Βεργινάδα,
 και δεν ξέ-, δεν ξέρω τι λογιέται.¹

Πράσινα, χái χái, μωρ' Βεργινάδα,
 πράσινα κάνει τα φύλλα
 και γαλάζια τα κλωνάρια
 και τις ρίζες ασημένιες.

Κόρ' εκά-, χái χái, μωρ' Βεργινάδα,
 κόρ' εκά-, εκάθονταν στον ίσκιο
 και 'πλεγε χρυσό γαιϊάνι.

- Πλέξ' το, κό-, χái χái, μωρ' Βεργινάδα,
 πλέξ' το, κό-, κόρη, το γαιϊάνι,
 πλέξ' το και κρουσιάλλωνέ το.

Κι αλλουνού, χái χái, μωρ' Βεργινάδα,
 κι αλλουνού να μην το δώσεις,
 μόν' εμένα του λεβέντη.

Να το βά-, χái χái, μωρ' Βεργινάδα,
 να το βά-, το βάλω στο σπαθί μου
 και σι' αση-, σι' ασημοκούμπουρό μου.

ΜΙΑ ΠΑΠΑΔΙΑ ΜΠΕΡΑΤΙΑΝΗ

(στα τρία)

Μια παπαδιά Μπερατιανή
 πάει, μωρέ, πάει με τους λεβέντες.
 Πάει κι ο παπάς, άι, μωρ' παπαδιά,

1. Λογιέται: σκέφτεται.

πάει κι ο παπάς από κοντά.
Πάει, μωρέ, πάει παρακαλώντας.
– Το πού τ' αφή-, άι, μωρ' παπαδιά,
το πού τ' αφήνεις τα παιδιά;
Το πού τ' αφήνεις τα παιδιά,
το έ-, μωρέ, το έρημο το σπίτι;
– Φωτιά να κά-, άι, μωρέ παπά,
φωτιά να κάψει τα παιδιά,
φωτιά να κάψει τα παιδιά
και σέ-, μωρέ, κι εσένα και το σπίτι.
Κι εγώ πάω, άι, μωρέ παπά,
κι εγώ πάω για λευτεριά.

Για να παρακινήσουν τα ντροπαλά κορίτσια να μπουν στο χορό, τους απευθύνουν το τραγούδι:

Κορίτσια, μπάτε στο χορό,
τώρα που έχετε καιρό,
γιατ' ύστερα παντρεύεστε,
σπιτονοικοκυρεύεστε.

Κι αν ο χορός κάποια στιγμή δείξει σημάδια κόπωσης, ακούγεται το τραγούδι:

Τούτο σώθηκε, κι άλλο πείτε,
το χορό καλά κρατείτε.
Μά τον Άγιο Αϊ-Θανάση,
ο χορός δε θα χαλάσει.
Μά τον Άγιο Κωνσταντίνο,
το χορό δεν τον αφήνω.
Μά τον Άγιο Αϊ-Νικόλα,
πού 'ν' τα παλικάρια όλα.

Ο ΚΩΣΤΑΝΤΑΣ

(χορευτικό)

Όρε (ν) ο Κώσταντας κι ο Κωσταντής,
κι ο μικρο-Κωσταντίνος.

Τρεις χρόνους επερβάταγε
να βρει καλή γυναίκα.

Να βρει λιγνή, να βρει ψηλή,
να βρει της αρεσιάς του.

Βρήκε ψηλή, βρήκε λιγνή,
βρήκε της αρεσιάς του.

Και με μεγάλη του χαρά
πάει στο σπίτι για προικιά.

Πατέρας τάζει τα προικιά,
μουχτάρης¹ γράφει τα χαρτιά.

Και τα κρυφά της μάνας της
λογαριασμό δεν έχουν.

Τρεις χρόνους 'τοιμαζότανε
το γάμο του να κάνει.

Καλάει τον άγγελο λουνό,
τον Αϊ-Γιώργη βλαμνη.

Εκάλει τους χωριανούς
και στο Πωγώνι.

Στο δρόμο όπου πήγαιναν
τη νύφη για να πάρουν

πουλάκι πάει κι έκατσε
στου Κωσταντή τη σέλα.

Δεν ελαλούσε σαν πουλί,
ούτε σαν χελιδόνι,

λαλούσ' ανθρώπινη λαλιά,
ανθρώπινη κουβέντα.

– Για γύρνα πίσω, Κώστα μου,

1. μουχτάρης: κοινοτάρχης.

- γύρνα στο σπιτικό σου,
εσένα σου ῥθε ο θάνατος
κι η ώρα να πεθάνεις.
- Πού ξέρεις συ, πουλάκι μου,
όπου θε να πεθάνω;
- Εψές ήμουν στους ουρανούς
και τώρα ήρθα κάτω
και είδα που σε έγγραφαν
με τους απεθαμένους.
- Μάνα, για πάψε τ' όργανα,
πάψτε και σεις, λαούτα,
εμένα μου ῥθε ο θάνατος
κι η ώρα να πεθάνω.

ΕΨΕΣ ΜΕ ΤΗΝ
ΑΣΤΡΟΦΕΓΓΙΑ
(πολυφωνικό χορού)

(v) Εψές με την αστροφεγγιά
μια ῥρεχε, μια χιονίζε,
με το λαμπρό φεγγάρι,
(v) ας βρέχει κι ας χιονίζει.
Παίρνω το ντουφεκάκι μου,
μια ῥρεχε, μια χιονίζε,
και πάω να κυνηγήσω,
(v) ας βρέξει κι ας χιονίσει.
Ρίχνω, βαρώ δυο πέρδικες,
μια ῥρεχε, μια χιονίζε,
τις παίρω, πάω σπίτι,
(v) ας βρέχει κι ας χιονίζει.
Τις εκαλομαείρεψα,
μια ῥρεχε, μια χιονίζε,

σε μπούτσερο¹ ντιβέτσι,²
 (ν) ας βρέχει κι ας χιονίζει.
 Καλώ και την αγάπη μου,
 μια βρεχε, μια χιονίζε,
 της κάνω το τραπέζι,
 (ν) ας βρέχει κι ας χιονίζει.

ΜΑΝΟΥΣΑΚΙΑ

(στα δύο)

Εμένα η μάνα μ' μ' έστειλε
 να μάσω³ μανουσάκια.
 Μανουσάκια, μανουσάκια,
 μόσχους και γαριφαλάκια.
 Να μάσω και γαρίφαλα,
 να στρώσω στα σοκάκια.
 Μανουσάκια, μανουσάκια,
 μόσχους και γαριφαλάκια.
 Τα έμασα, τα έδεσα
 και τα 'κανα ματσάκια.
 Μανουσάκια, μανουσάκια,
 μόσχους και γαριφαλάκια.
 Και ήρθα και τα σκόρπισα
 έξω από την αυλή σου.
 Μανουσάκια, μανουσάκια,
 μόσχους και γαριφαλάκια.
 Μανουσάκια κι από μένα,
 στο χαρτί τα 'χω γραμμένα.

1. μπούτσερο: καθαρό.

2. ντιβέτσι: βαθύ ταψί.

3. να μάσω: να μαζέψω.

Στο χαρτί και στο τευτέρι¹
 και στο παχουλό σου χέρι.
 Μανουσάκια στην αυλή σου,
 πώς κοιμάσαι μοναχή σου;
 Πώς κοιμάσαι μοναχή σου,
 δεν κρυώνει το κορμί σου;

Η ΓΚΑΪΝΤΑ
 (χορευτικό)

Πέντε παλικάρια κι έξι κοριτσάκια,
 βρήκαν κι ένα γέρο, για να τα μοιράσει.
 Για να τα μοιράσει και να τα λαχνίσει,²
 και να τα λαχνίσει τα έξι κοριτσάκια.
 Λαχνίζουν, ξελαχνίζουν, παίρνουν από ένα,
 (ν) η καλή κοπέλα (ν) έπεσε του γέρου.
 Την τραβάει στο γέρο, για να τον πειρίσει
 και να τον γτενίσει, να τον ξεκουκουδιάσει.
 'Ποκοιμήθηκι ο γέρος, του 'φυγ' η κοπέλα,
 αδυναίει ο γέρος και τραβάει τα γένια
 και στρίβει τα μουστάκια.
 Κλαίει, κλαίει ο γέρος, ποιος θα μου τη φέρει;
 Ποιος θα μου τη φέρει εμένα την κοπέλα;
 Ένα παλικάρι τον ρωτάει το γέρο.
 – Τ' έχεις, μωρέ γέρο, και τραβάς τα γένια
 και στρίβεις τα μουστάκια;
 – Τι να σου πω, παιδί μου, που να 'χεις την ευχή μου,
 μου 'φυγ' η κοπέλα και τραβώ τα γένια
 και στρίβω τα μουστάκια.
 – Τσώπα, τσώπα, γέρο, εγώ θα σου τη φέρω,

1. τευτέρι ή δευτέρι: μπλοκ σημειώσεων.

2. λαχνίζω: ρίχνω κλήρο.

κι αν θα σου τη φέρω, το τι θε να μου δώσεις;
 – Φέρ' την μου, παιδί μου, που να 'χεις την ευχή μου,
 του Θεού και τη δική μου.

ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΑΚΙ
 Μ' ΚΟΚΚΙΝΟ
 (στα τρία)

Τριανταφυλλάκι μ' κόκκινο
 και ρόιδο μου γραμμένο,
 και ρόιδο μου γραμμένο.
 Και κοριτσάκι ανύπαντρο,
 μικρό αρραβωνιασμένο,
 μικρό αρραβωνιασμένο.
 Τ' έχεις, κόρη μ', και θλίβεσαι
 και χύνεις μαύρο δάκρυ,
 και χύνεις μαύρο δάκρυ.
 Μη με στανιό¹ σ' αγάπησα,
 μήνα με ζορ' σε πήρα,
 Μήνα με ζορ' σε πήρα;
 Με θέλημα της μάνας σου,
 με θέλημα δικό σου.

Έρθε η ώρα να ζητήσουν απ' τη νύφη να πει ένα τραγούδι:

Άνοιξε το χειλάκι σου,
 μικροπαντρεμένη μου,
 και πες ένα τραγούδι,
 μικρή αρραβωνιασμένη.
 Για να σ' ακούσει ο πεθερός,
 μικροπαντρεμένη μου,

1. στανιό: με το ζορι, με εξαναγκασμό.

να είν' ευχαριστημένος,
 μικρή αρραβωνιασμένη.
 Για να σ' ακούσει η πεθερά,
 μικροπαντρεμένη μου,
 να είν' ευχαριστημένη,
 μικρή αρραβωνιασμένη.

ΤΡΥΓΟΝΑ

(στα τρία)

- Αυτού ψηλά που περπατείς,
 τρυγόνα, μωρή τρυγόνα,
 και χαμηλολογιάζεις,
 τρυγόνα μου γραμμένη,
 και χαμηλολογιάζεις,
 τι στέκεις μαραμένη;
 Μην είδες τον ασίκη μου,
 τρυγόνα, μωρή τρυγόνα,
 τον άντρα τον δικό μου,
 τρυγόνα μου γραμμένη,
 τον άντρα τον δικό μου,
 τι στέκεις μαραμένη;
- Εψές, προψές τον είδαμε,
 τρυγόνα, μωρή τρυγόνα,
 στον κάμπο ξαπλωμένον,
 τρυγόνα μου γραμμένη,
 στον κάμπο ξαπλωμένον,
 τι στέκεις μαραμένη;
 Μαύρα πουλιά τον τρώγανε,
 τρυγόνα, μωρή τρυγόνα,
 κι άσπρα τον τροϋργιάζαν,¹

1. τροϋργιάζω: τριγυρίζω.

μωρέ πουλί γραμμένο,
κι άσπρα τον τροϋργιάζαν,
τι στέκεις μαραμένο;

ΕΧΑΣΑ

ΤΟ ΜΑΝΤΙΛΙ ΜΟΥ

(στα τρία, πολυφωνικό)

Έχασα το μαντίλι μου,
παιδιά μου, παιδιά μου,
το χρυσοκεντημένο,
μωρέ παιδιά καημένα.
Το 'χα για την αγάπη μου,
παιδιά μου, παιδιά μου,
και μου το πήραν άλλοι,
μωρέ παιδιά καημένα,
με τετρακόσια δυο φλωριά,
παιδιά μου, παιδιά μου,
κι εξήντα δράμα μύσχο,
μωρέ παιδιά καημένα.
Αν το 'βρε νιος, να το χαρεί,
παιδιά μου, παιδιά μου,
και γέρος να το χάσει,
μωρέ παιδιά καημένα.
Αν το 'βρε κόρη ανύπαντρη,
παιδιά μου, παιδιά μου,
με άντρα να μην ανταμώσει,
μωρέ παιδιά καημένα.

ΠΑΠΑΡΟΥΝΑ

(χορευτικό)

Ψες, προψές απέρασα,
 ρούνα, παπαρούνα μου,
 από τη γειτονιά σου,
 παπαρούνα, γεια σου, γεια σου.
 Κι άκουσα που σε μάλωνε,
 ρούνα, παπαρούνα μου,
 η μάνα σου κι η θεια σου,
 παπαρούνα, γεια σου, γεια σου.
 Αν σε μάλωναν για με,
 ρούνα, παπαρούνα μου,
 πες μου να μην ξαναπεράσω,
 παπαρούνα, γεια σου, γεια σου.

Έρθε η ώρα ν' ακουστεί και μια ευχή για το νοικοκύρη του σπιτιού:

- Φίλοι, καλώς τον ήβραμε
 τούτο το νοικοκύρη,
 με τα γλυκά του τα κρασιά
 και τα καλά του λόγια.
- Φάτε και πιείτε, βρε παιδιά,
 χαρείτε, να χαρούμε,
 σ' τούτον τον κόσμο τον καλό,
 όσο να 'ρθει κι ο άλλος.
 Εκεί χαρές δε γίνονται,
 ούτε και πανηγύρια,
 ούτε μεγαλοτράπεζα,
 να φάμε και να πιούμε.

Η ΖΑΧΑΡΟΥΛΑ

(στα δύο)

Σειούνται¹ τα δέντρα, σειούνται,
σειούνται και τα κλαριά,
σειέται κι η Ζαχαρούλα
με τα ξανθά μαλλιά.

– Τ' έχεις, μωρ' Ζαχαρούλα,
και κάθεσαι και κλαις
κι εμένα της μανούλας
γιατί δε μου το λες;

– Βαρέθηκα, μωρ' μάνα,
μαντίλα να κεντώ,
και θα τα παρατήσω,
να πάω να παντρευτώ.
Τι να σου πω, μωρ' μάνα,
τι να σου διηγηθώ;
Το γείτονα το Γάκη
πολύ τον αγαπώ
κι ένα Σαββάτο βράδυ
θα τον στεφανώθω.

– Βάστα, κόρη μου,
βάστα και τούτη τη χρονιά,
να γένουν τα σταφύλια
και τα γλυκά κρασιά.
Κι απέ θα σε παντρέψω
μέσα στα Δολιανά,
πόχει όμορφα αγόρια
μ' ολόξανθα μαλλιά.

1. σειούνται: κουνιούνται.

ΤΗΝ ΑΜΜΟ ΑΜΜΟ ΠΗΓΑΙΝΑ

(στα δύο)

Την άμμο άμμο πήγαινα κι αγνάντευα τη θάλασσα,
θάλασσα, πικροθάλασσα, τι μου 'κανες τον άντρα μου;
Τι μου 'κανες τον άντρα μου, το φως μου και τα μάτια μου;
Τον άντρα σου η μαύρη γω, τον άντρα σου τον έπνιξα,
τον άντρα σου τον έπνιξα και στα βαθιά τον έριξα.
Πού νά βρω γω κολυμβητή, να κολυμπάει σαν το παπί;

ΚΑΤΩ ΣΤΗΝ ΑΓΙΑ-ΜΑΡΙΝΑ

(στα τρία)

Κάτω στην Αγια-Μαρίνα και στην Παναγιά
δώδεκα χρονών κορίτσι πάει καλογριά.
Με σταυρούς, με κομπολόγια πάει στην εκκλησιά.
Μήτε το σταυρό της κάνει, μήτε προσκυνά.
Μόν' κοιτάει τα παλικάρια και χαμογελάει.
Κάθεται στο σταυροδρόμι και πουλάει κρασί.
Πέρασ' ένας, πέρασ' άλλος, πέρασα κι εγώ.
- Βρε καλό μου παλικάρι, γύρνα, πιες κρασί.
- Πόσο το κρασί, κυρά μου, πόσο το ρακί;
- Πέντε δέκα στους γερόντους, τζάμπα στα παιδιά.
- Κι αν γυρίσω και μεθύσω, πού θα κοιμηθώ;
- Κι αν γυρίσεις και μεθύσεις, πάμε στο κελί,
έχω ρούχα να σ' αλλάξω και καλό φαϊ,
έχω και ζεστό κρεβάτι για να ζεσταθείς.

ΕΜΠΙΑΤΕ, ΑΓΟΡΙΑ, ΣΤΟ ΧΟΡΟ

(στα τρία)

Εμπιάτ', αγόρια, στο χορό, ματάκια, ματάκια,
 κορίτσια, στα τραγούδια, ματάκια λιγωμένα,
 να δείτε και να μάθετε, ματάκια, ματάκια,
 πώς πιάνει η αγάπη, ματάκια λιγωμένα.

(ν) Από τα μάτια πιάνεται, ματάκια, ματάκια,
 στα χείλη κατεβαίνει, ματάκια λιγωμένα.

Κι από τα χείλη στην καρδιά, ματάκια, ματάκια,
 ριζώνει και δε βγαίνει, ματάκια λιγωμένα.

ΤΡΙΚΑΛΙΝΗ ΜΟΥ

ΠΕΡΔΙΚΑ

(στα δύο ή στα τρία)

Τρικαλινή μου πέρδικα,
 μωρ', έλα, μωρ', έλα,
 και λαμπερή τρουγόνα,
 μωρ', έλα με τ' εμένα.

Για να σε πιάσω ζωντανή,
 μωρ', έλα, μωρ', έλα,

στα χέρια τα δικά μου,
 μωρ', έλα με τ' εμένα.

Για να σε βάλω στο κλουβί,

μωρ', έλα, μωρ', έλα,

για να λαλείς κάθε πρωί,

μωρ', έλα με τ' εμένα.

Και να ξυπνάς τις όμορφες,

μωρ', έλα, μωρ', έλα,

κι όλες τις μαυρομάτες,

μωρ', έλα με τ' εμένα.

ΜΑΥΡΑ ΜΑΤΙΑ

ΣΤΟ ΠΟΤΗΡΙ

(στα δύο)

Μαύρα μά-, μωρή κοντούλω,
μαύρα μάτια στο ποτήρι,
μαύρα μάτια στο ποτήρι,
γαλανά στο παραθύρι.

– Δώσ' μου τα, μωρή κοντούλω,
δώσ' μου τα να τ' αγοράσω,
δώσ' μου τα να τ' αγοράσω
κι ό,τι έχω ας το χάσω.

– Δεν πουλιού-, μωρέ λεβέντη,
δεν πουλιούντ' αυτά με γρόσια,
δεν πουλιούντ' αυτά με γρόσια,
μ' εκατό και με διακόσια.

Θα τα δώ-, μωρέ λεβέντη,
θα τα δώσω στον καλό μου,
θα τα δώσω στον καλό μου
και στον αγαπητικό μου.

Ο ΣΕΒΝΤΑΣ

(στα τρία ή της τάβλας)

Αχ, μωρέ σεβντά,¹ καρασεβντά,
πώς μ' έχεις καταντήσεις τον μαύρον,
αχ, πώς μ' έχεις καταντήσει.
Αχ! δεκαοχτώ χρονών παιδί
στον Άδη μ' έχεις στείλει τον μαύρον,
αχ, στον Άδη μ' έχεις στείλει.
Το σεβντά μου ν' αποχτήσεις
και ζουρλή² να καταντήσεις.

1. σεβντάς: καημός.

2. ζουρλή: τρελή.

*Αχ, όποιος δεν ξέρει από σεβντά
 εμένα να ρωτήσει τον μαύρον,
 αχ, εμένα να ρωτήσει.
 Αχ, να πάρει μαύρη κλειδωνιά
 το σπίτι του να κλείσει, τον μαύρον,
 αχ, το σπίτι του να κλείσει.
 Αχ, σεβντά μου, αχ, σεβντά μου,
 δε σε χόρτασε η καρδιά μου.
 Αχ, όποιος δεν ξέρει από σεβντά
 δεν ξέρει ν' αγαπήσει, τον μαύρον,
 δεν ξέρει ν' αγαπήσει,
 δώσ' του πέντ' έξι πρόβατα να πάει
 να τα βοσκήσει, τον μαύρον,
 αχ, να πάει να τα βοσκήσει.*

ΣΤΟΥ ΠΑΠΑ
 ΤΑ ΠΑΡΑΘΥΡΙΑ
 (στα τρία)

*Στου παπά τα παραθύρια
 κάθονταν δυο μαύρα φρύδια.
 Να 'χα εγώ τα μαύρα φρύδια
 κι ο παπάς τα παραθύρια.
 Στου παπά το μπαλκονάκι
 κάθεται ένα κοριτσάκι.
 Να 'χα 'εγώ το κοριτσάκι
 κι ο παπάς το μπαλκονάκι.
 Στου παπά το περιβόλι
 κάθονταν πουλί κι αηδόني,
 να 'χα εγώ πουλί κι αηδόني
 κι ο παπάς το περιβόλι.*

Ο ΑΜΑΡΑΝΤΟΣ

(στα δύο)

Ποιος είδε τον αμάραντο
σε τι γκρεμό φυτρώνει;
Φυτρώνει στ' αγριολίβαδα,
στον έρημο τον τόπο.
Τον τρών' τα λάφια και ψοφούν,
τ' αρκούδια κι ημερεύουν,
τον τρών' τα λάγια πρόβατα
κι αυτά αρνιά δεν κάνουν.
Να το 'χε φάει κι η μάνα μου
κι εμέν' να μη 'χε κάνει.
Σαν μ' έκανε, τι μ' ήθελε,
σαν μ' έχει, τι με θέλει;
Ξένες πλένουν τα ρούχα μου,
ξένες τα σαπουνίζουν.

ΕΛΕΝΑΚΙ

(χορευτικό)

Ελενάκι, Ελενάκι, συ με πότισες φαρμάκι.
Συ μου το 'βαλες, Ελένη, το μαχαίρι και δε βγαίνει.
Συ μου το 'βαλες, κυρά μου, το μαχαίρι στην καρδιά μου.
Ελενάκι, στο Θεό σου, πάρ' εμένα στο πλευρό σου.

ΑΠΟΨΕ, ΠΕΡΔΙΚΟΥΛΑ ΜΟΥ

(στα τρία)

- Απόψε, περδικούλα μου,
εδώ θα ξημερώσω. (δισ)
- Κι αν ξημερώσεις, ξένε μου,

στη ρούγα¹ θα πλαγιάσεις, (δισ)
 τ' είναι στενό το σπίτι μου,
 στρώμα για σε δεν έχει. (δισ)
 Στο στρώμα το νυφιάτικο
 ξένος δε θα πλαγιάσει. (δισ)
 Ο άντρας μου πάει στην ξενιτιά
 δώδεκα χρόνους τώρα (δισ)
 κι ακόμα δυο τον καίτερω²
 και τρεις τον παντεχαίνω (δισ)
 κι απέ³ θα κόψω τα μαλλιά,
 καλογριά θα γένω. (δισ)
 Θα πάω σ' έρημο βουνό
 να στήσω μοναστήρι, (δισ)
 κείνον να τρώει η ξενιτιά
 κι εμέ τα μαύρα ράσα. (δισ)

ΤΟΥΤΟ ΤΟ ΚΑΛΟΚΑΙΡΑΚΙ

(στα τρία)

Τούτο το, γεια σου, Γιαννάκη,
 τούτο το καλοκαιράκι (δισ)
 κυνηγούσα ένα πουλάκι.
 Κυνηγού-, γεια σου, Γιαννάκη,
 κυνηγούσα, προσπαθούσα, (δισ)
 να το πιάσω δεν μπορούσα.
 Κι έστησα, γεια σου, Γιαννάκη,
 Κι έστησα τα ξώβεργά μου (δισ)
 κι ήρθε η πέρδικα κοντά μου.
 Έπαψα, γεια σου, Γιαννάκη,

1. ρούγα: πλαγιά.

2. καίτερω: περιμένω.

3. κι απέ: και από κει και πέρα, και μετά.

έπαψα απ' το κυνήγι, (δισ)
το πουλί για να μη φύγει.
Κι άρχισα, γεια σου, Γιαννάκη,
κι άρχισα να τραγουδάω, (δισ)
το βιολί μου να λαλάω.
Τα τραγού-, γεια σου, Γιαννάκη,
τα τραγούδια, το βιολί μου (δισ)
το 'φεραν στην κάμαρή μου.
Και με τα, γεια σου, Γιαννάκη,
και με τα καμώματά μου (δισ)
το 'βαλα στην αγκαλιά μου.

Η ΠΑΝΑΓΙΩ

(στα δύο)

Παίρω, σκίζω ένα λειμόνι
βρίσκω την Πανάγιω μέσα.
- Γεια σ', Πανάγιω μ', μια,
γεια σ', Πανάγιω μ', δυο,
γεια σ', Πανάγιω μ', τρεις
και θα παντρευτείς.
Τι καλό θα δεις, σαν θα παντρευτείς,
θα φιλήσεις, θ' αγκαλιάσεις
και θα βαρεθείς.

Η ΠΕΡΔΙΚΑ

(στα τρία)

Έκανα, πώς έκανα, μωρ' μάνα,
έπιασα μια πέρδικα, μωρ' μάνα.
Στο κλουβί την έβαλα, μωρ' μάνα,
να λαλάει κάθε πρωί, μωρ' μάνα,

να ξυπνάει τα νιόγαμπρα, μωρ' μάνα,
να ξυπνάει τις έμορφες, μωρ' μάνα,
τις ξανθές, μελαχρινές, μωρ' μάνα,
που κοιμούνται' ως το πρωί, μωρ' μάνα.

Τα τραγούδια που θ' ακουστούν αυτό το βράδυ είναι πολλά και το κέφι, με τη βοήθεια του κρασιού και του τσίπουρου, πολύ μεγάλο. Όμως άρχισε να γλυκοχαράζει και ήρθε η ώρα να φύγουν οι συμπέθεροι, πάντα με το τραγούδι στο στόμα:

Έρθε καιρός να φύγουμε,
παιδιά μου, παιδιά μου,
καιρός να χωριστούμε,
μωρέ παιδιά καημένα.
Κι αύριο καλές αντάμωσες,
παιδιά μου, παιδιά μου,
στης νύφης τα πιστρόφια,
μωρέ παιδιά καημένα.

Απ' το σόι του γαμπρού απαντούν με τραγούδι:

Στο καλό, συμπέθεροί μας,
και μεγάλοι και μικροί μας,
στο καλό και τιμημένοι,
στο καλό και τιμημένοι,
και στους άγιους δοξασμένοι.
Γεια χαρά σ' εσένα, νύφη,
που ξεπροβοδάς τους φίλους.

Σ' αυτή τη συγκινητική στιγμή τα όργανα έπαιρναν τη σκυτάλη, να παίξουν ένα μοιρολόι, που έδενε απόλυτα με τα συναισθήματα που κυριαρχούσαν.

Με την αποχώρηση των συμπεθέρων το γλέντι θα συνεχιστεί για λίγο και στη συνέχεια ακολουθεί η στιγμή της αποχώρησης του νούνου.

Στο καλό, καλέ μας νούνε,
στο καλό και τιμημένε.
Να σου ζιουν τ' αναδεχτούρια,
να σου ζιουν, να σου προκόβουν,
και σε άλλα να χαρούμε,
στο καλό, καλέ μας νούνε.

Άλλο

Κουμπάρε μ', που στεφάνωσες
τα δυο τα κυπαρίσσια,
να σ' αξιώσει ο Θεός
να 'ρθεις και σε βαφτίσια.

Τζουμέρκα

Στα Τζουμέρκα, όταν φεύγει ο νούνος, τον αποχαιρετούν με το εξής τραγούδι:

Τώρα την αυγή, τώρα σιμά να φέξει,
τώρα τα πουλιά, τώρα τα χελιδόνια,
τώρα οι πέρδικες συχνολαλούν και λένε:
– Ξύπνα, αφέντη μου, ξύπνα, γλυκό μου ταίρι,
ξύπνα κι έφεξε, ξύπνα και πήρε η μέρα,
ξύπνα και φίλησε δυο μάτια λιγωμένα
και άσπρονε λαιμό, άσπρονε σαν το χιόνι,
σαν το κρύο νερό, που 'ρχεται από χιόνια
και από τα ψηλά βουνά, κι από τα κρούσταλλα.

Μετά την αποχώρηση του νούνου ακολουθούσε η αποχώρηση σταδιακά όλων των καλεσμένων.

Οι στενοί συγγενείς ανανέωναν το ραντεβού τους για τα πιστρόφια

(αντιχαρά), δηλαδή την επιστροφή της νύφης στα γονικά της, που θα γίνονταν στο σπίτι της νύφης το επόμενο Σάββατο.

Η πρώτη νύχτα του γάμου τα πολύ παλαιά χρόνια (πριν από εκατόν πενήντα ή διακόσια χρόνια) δεν ήταν όπως τη φανταζόμαστε σήμερα.

Την εποχή εκείνη την πρώτη νύχτα του γάμου στο νυφικό κρεβάτι θα έπεφτε ο γαμπρός μόνος του, ενώ η νύφη θα έπεφτε με τη «φυλάχτρα», η οποία θα την ορμήνευε για το πώς έπρεπε να φερθεί σε σχέση με τα συζυγικά της καθήκοντα.

Σταδιακά το έθιμο αυτό, ευτυχώς για τους νεόνυμφους, ατόνησε και τελικά εγκαταλείφθηκε.

Γάμος στη Σωτήρα Βορείου Ηπείρου (1934).

ΜΕΤΑ ΤΟ ΓΑΜΟ

Στα χωριά του Πωγωνίου τη Δευτέρα το πρωί υπήρχε το έθιμο η νύφη μαζί με τις φιλενάδες της να πηγαίνουν στο πηγάδι, να γεμίζουν με νερό μαστραπάδες και μπρίκια και να ακολουθεί στην αυλή του σπιτιού το αλληλομπουγέλωμα ανάμεσα στο γαμπρό και στη νύφη. Αυτό είχε την έννοια ν' αποκτήσουν οικειότητα τα νιάγαμπρα, δεδομένου ότι ουσιαστικά ακόμη δε γνωρίζονταν καλά καλά. Στο μπρίκι με το οποίο μετέφεραν νερό είχαν κρεμασμένο ένα χρυσό σταυρό.

*Πάνε νύφη για νερό
με το μπρίκι το χρυσό,
για να βρέξει το γαμπρό.*

Τζουμέρκα

Στα Τζουμέρκα τη Δευτέρα το πρωί έπρεπε να σηκωθεί πρώτη η νύφη και να σκουπίσει την αυλή. Από πίσω της πήγαινε η πεθερά και έριχνε κέρματα, για να έχουν πάντα χρήματα και να στεριώσει ο γάμος.

Ζαγόρι

Τη Δευτέρα το πρωί η νύφη θα πήγαινε στη βρύση, να πάρει νερό. Γι' αυτό και στα προικιά περιλαμβάνονταν και το περίφημο «μπρικολέγενο».

Αυτό το μπρικολέγενο είναι ένα οικιακό σκεύος με τρία κομμάτια, το λεγένι (λεκάνη), με πολύ πλατύ γύρο και στη μέση βαθουλωτό, το

σκέπασμά του, θολωτό και τρυπητό, που στη μέση είχε θήκη, για να μπαίνει το σαπούνι.

Το χρησιμοποιούσαν και την ημέρα του γάμου πριν από το φαγητό. Όπως κάθονταν για φαγητό γύρω απ' τους σοφράδες,¹ περνούσε η νύφη μ' αυτό το μπρικολέγενο για να πλύνουν τα χέρια τους.

Το έθιμο αυτό φαίνεται ότι ήταν το σύμβολο της υποταγής της νύφης στο νέο της σπιτικό.

Πωγώνι

Νωρίς το απόγευμα της Δευτέρας έρχονται κοντινοί συγγενείς της νύφης να την επισκεφθούν, τραγουδώντας της:

- Καλησπέρα δυο σου μάτια
και κορμί σου αγγελικό,
ήρθα για να σε ρωτήσω
πώς ενύχτωσες εδώ;
- Σαν καλύτερα είν' εδώ
παρ' εκεί στο πατρικό.
- Τι ποτίζεις, τι φυτεύεις
και σε βγαίνεις, να σε ιδώ;
Μωρ', ποτίζω ρόιδο κι άνθη
και κλωνί βασιλικό.

Άλλο

Εδώ που ήρθες, κόρη μας,
καρδιές να μη ραγίσεις.
Σαν κυπαρίσσι να σταθείς,
σαν μήλο να μυρίσεις.

1. σοφράς: στρογγυλό χαμηλό τραπέζι.

*Ἦβρες πεθερό καλό,
 να του έχεις σεβασμό.
 Ἦβρες πεθερά καλή,
 να της κρατήσεις την τιμή.
 Ἦβρες και καλά αντραδέρφια,
 να τα έχεις σαν αδέρφια.*

Η κίνηση αυτή των συγγενών είχε την έννοια της ψυχολογικής στήριξης της κοπέλας, που ήταν μικρή και άπειρη και οπωσδήποτε η αλλαγή του οικογενειακού περιβάλλοντος, στην αρχική τουλάχιστον φάση, θα της στοίχιζε.

Μπορεί οι πρόγονοί μας να μην είχαν την παιδεία και την καλλιέργεια τη σημερινή, είχαν όμως τη σοφία για να καλύψουν τέτοιες συναισθηματικές ανάγκες.

Τα νιόγαμπρα γαμήλιο ταξίδι βέβαια δεν πήγαιναν, όμως, αντί αυτού, ολόκληρο μήνα μετά το γάμο θα τον αφιέρωναν στις επισκέψεις στα σπίτια των συγγενικών τους προσώπων, μετά από πρόσκληση που τους απηύθυναν (τα γαμπρολόγια).

Η αρχή γινόταν τη Δευτέρα το βράδυ, απ' το σπίτι του κουμπάρου.

Οι νεόγυμφοι, μαζί με λίγους συγγενείς τους, ξεκινούσαν απ' το σπίτι του γαμπρού πεζοί, να πάνε στο σπίτι του νουνού, πάντα τραγουδώντας:

*Και στο νούνο θα λα πάμε
 τηγανίτες για να φάμε,
 τηγανίτες με το μέλι
 και κρασί απ' το βαένι.¹*

Εκεί τους περίμεναν με χαρά, με τραγούδι και με το τραπέζι γεμάτο από μεζέδες και γλυκίσματα, με απαραίτητες τις τηγανίτες.

Στο σπίτι του κουμπάρου θα μείνουν δυο, τρεις ώρες, θα φάνε, θα πουν και θα τραγουδήσουν.

1. βαένι: βαρέλι.

Αυτού του είδους οι επισκέψεις θα συνεχιστούν, μέχρι να εξαντληθούν οι προσκλήσεις, και σκοπό είχαν οι συγγενείς να γνωρίσουν καλύτερα το νέο ζευγάρι και αντίστροφα.

Έτσι οι δυο νέοι θα ενταχθούν γλυκά και ομαλά στην ευρύτερη οικογένεια, ο ένας του άλλου.

Η ιεροτελεστία του γάμου όμως θα τελειώσει το πρώτο Σάββατο μετά την τελετή, όπου οι γονείς της νύφης θ' ανταποδώσουν τα τραπέζωματα στο σόι του γαμπρού και σε φίλους.

Απ' τα μέσα της εβδομάδας στο πατρικό σπίτι της νύφης αρχίζουν οι προετοιμασίες για τα «πιστρόφια», τα οποία γίνονται με τον ίδιο ακριβώς τρόπο που έγινε και το τραπέζι του γάμου, δηλαδή προσκλητήρια, σφαχτά, ψωμιά, άφθονο κρασί, ψήστες, γκαρσόνια κτλ.

Τα όργανα παρόντα και το γλέντι που ακολουθούσε τρικούβεργο.

Μετά το τέλος των πιστροφιών όλο το σόι του γαμπρού κατευθυνόταν σύσσωμο στο σπίτι του γαμπρού, όπου η νύφη θα τους έφτιαχνε τις παροδοσιακές τηγανίτες, κι αυτοί τραγουδούσαν:

*Και στον Σπύρου θα λα πάμε
τηγανίτες για να ψάμε,
τηγανίτες με το μέλι
και κρασί απ' το βαένι.*

Έτσι κλείνει γλυκά ο κύκλος αυτής της ιεροτελεστίας του γάμου, που δυστυχώς σήμερα σπάνια τελείται μ' αυτό τον παραδοσιακό τρόπο, από μερικούς ρομαντικούς πατριδολάτρες.

Εκείνα τα χρόνια –τα πέτρινα– για την Ήπειρο, λόγω της σκλαβιάς, συνήθως ο γαμπρός, έναν ή δύο μήνες μετά το γάμο, έπρεπε να ταξιδευτεί, για να βρει δουλειά, να καζαντήσει χρήματα, για να μπορέσει να συντηρήσει την οικογένειά του, με στόχο να γυρίσει μετά από λίγα χρόνια.

Αν λοιπόν ήταν γνωστό ότι ο γαμπρός θα ταξίδευε μετά το γάμο, τότε τα τραγούδια της ξενιτιάς έπαιζαν κυρίαρχο ρόλο στο γλέντι που ακολουθούσε.

Τραγούδια ποτισμένα με δάκρυ, με πόνο, με καημό, με στέρηση, με αγωνίες, με εγκαρτέρηση, αλλά και με ελπίδες.

Έτσι έζησε η Ήπειρος, αυτά τα τραγούδια τραγούδησε και τραγουδάει ακόμη.

ΧΑΡΙΤΩΜΕΝΗ ΣΥΝΤΡΟΦΙΑ

(καθιστικό)

Χαριτωμένη συντροφιά μου λέει να τραγουδήσω,
κι εγώ τους λέω δεν μπορώ, τους λέω γω δεν ξέρω.
Βασιάξτε με να σηκωθώ και βάλτε με να κάτσω,
τα ποδαράκια με πονούν, τα γόνατα με σφάζουν,
μ' επήραν τα γεράματα, ασπρίσαν τα μαλλιά μου.
Και τώρα για τους φίλους μου, για τους αγαπημένους
θα πω τραγούδια θλιβερά και παραπονεμένα.
Η ξενιτιά κι η (γι)ορφανιά, η πίκρα κι η αγάπη,
τα τέσσερα τα ζύγισαν, βαρύτερα είν' τα ξένα.
Πάνουν ανύπαντρα παιδιά, κι έρχονται γερασμένα.
Παρηγοριά έχει ο θάνατος και λησμοσύν' ο χάρος,
κι ο ζωντανός ο χωρισμός παρηγοριά δεν έχει.
Χωρίζει η μάνα το παιδί και το παιδί τη μάνα.
Χωρίζονται τ' αντρόενα τα πολυαγαπημένα.
Να 'χουν ανάθεμα οι γονιοί και οι προξενητάδες
οπού παντρεύουν τα παιδιά, χωρίζουν τις νυφάδες.
Αυτό είναι κρίμα κι άδικο και ο Θεός ας κρίνει.

ΑΝΑΘΕΜΑ ΣΕ, ΞΕΝΙΤΙΑ

(καθιστικό)

Ανάθεμά σε, ξενιτιά, και συ και τα καλά σου,
πλιότερ' είν' τα φαρμάκια σου, περί¹ το διάφορό σου.
Το τι 'δαν τα ματάκια μου στα (γ)έρημα τα ξένα,

1. περί: παρά.

τους ξένους πού τους έθαβαν, τους ξένους τους καημένους.
 Απ' όξω από την εκκλησιά, σ' ένα παλιό μπαϊρι,¹
 χωρίς θυμιάμα και κερί, χωρίς παπά να ψάλλει,
 χωρίς αδέρφρων κλάματα και μάνας μοιρολόγια.

ΤΗΣ ΞΕΝΙΤΙΑΣ

(καθιστικό)

- Άνοιξε, θλιβερή καρδιά και πικραμένα χείλη,
 άνοιξε, παίξε, γέλασε, σαν που ήσουν μαθημένα.
- Με τι ν' ανοίξω να χαρώ, να παίξω, να γελάσω;
 Τα χέρια που 'χουν τα κλειδιά είναι ξενιτεμένα,
 πολλοί εξενιτεύτηκαν, πολύ μακριά στα ξένα.
- Τι να σου στείλω, ξένε μου, τι να σου προβοδήσω;
 Σου στέλλω μήλο σέπεται, κυδώνι μαραγκιάζει,
 σου στέλλω και το δάκρυ μου σ' ένα φτενό μαντίλι.
 Τα ξένα θέλουν φρόνηση, Θεού ταπεινοσύνη,
 θέλουν γυναίκα στο πλευρό και μάνα στο κεφάλι,
 της αδερφής προσκέφαλο, να το ρωτούν τι θέλει.
- Να 'γω νερό απ' τον τόπο μου και μήλο απ' τη μηλιά μου,
 να 'χα και μοσχοσιτάφυλο από την περγουλιά μου.

Η μια τρέχει για το νερό κι η άλλη για το μήλο,
 κι η τρίτη η μικρότερη πάει για το σταφύλι.
 Όσο² να παν κι όσο να 'ρθουν, τον βρίσκουν πεθαμένο.

1. μπαϊρι: κομμάτι γης ακαλλιέργητο.

2. όσο: μέχρι.

ΚΛΑΙΝ' ΟΙ ΠΕΤΡΕΣ, ΤΑ ΛΙΘΑΡΙΑ

(καθιστικό)

Κλαίν' οι πέτρες, τα λιθάρια, κλαίνε τον καημό,
έκλαιγα κι εγώ ο καημένος τον ξεχωρισμό.
– Έλα 'δώ, αγάπη μ', φεύγω, θα ξενιτευτώ,
δέκα χρόνια θε να κάμω, πάλι θα λα 'ρθω,
έλα να χαιρετηθούμε τώρα εμείς τα δυό.
Δε μου βάρεσαν τα ξένα και τα μακρινά,
μου βαρέσαν της αγάπης τα νοήματα.
Με γραφή γράμμα μού στέλνει χαιρετήματα.
– Άντρα μου, που είσαι στα ξένα και στα μακρινά,
όταν θέλεις νά 'ρθεις, έλα, έλα το ταχειό.
Οι δικοί σου, σύζυγέ μου, με βαρέθηκαν
κι έβαλαν να με παντρέψουν και με προξενούν.
Με παντρεύουν και με δίνουν μέσα στη Φραγκιά,
και μου δίνουν γέρο(ν) άντρα εκατό χρονών.
Μήνα που 'ναι γέρος, είναι και ράθυμος.
Ωρ', κάθε πρωί με δέρνει, για τα στρώματα,
ωρ', και κάθε μεσημέρι, για κρύο νερό.

ΑΛΗΣΜΟΝΩ

ΚΑΙ ΧΑΙΡΟΜΑΙ

(καθιστικό)

Αλησμονώ και χαίρομαι,
θυμούμαι και λυπούμαι.
Θυμήθηκα την ξενιτιά
και θέλω να πηγαίνω.
Σήκω, μάνα μ', και ζύμωσε
καθάριο παξιμάδι.
Με δάκρυα βάλε το νερό,
με δάκρυα ζύμωσε το,

και με τ' αναστενάγματα
 βάλε φωτιά στο φούρνο
 και παρακάλα το Χριστό
 κι αυτή την Παναγία
 για να μη φύγ' ο κερατζής
 ακόμη λίγες μέρες.

Με πόνους βάζει το νερό,
 με δάκρυα το ζυμώνει,
 και με τ' αναστενάγματα
 βάνει φωτιά στο φούρνο.

– Άργησε, φούρνε, να καείς
 και συ ψωμί να γένεις,
 για να περάσει η συντροφιιά
 κι ο γιος μου ν' απομείνει.

Ο ΧΩΡΙΣΜΟΣ

(στη τριά)

Του ξένου δώσε του ξενιτιά, πουλί μου, πουλί μου,
 κι αρρώστια μη του δίνεις, μωρέ πουλί γραμμένο.
 Η αρρώστια θέλει στρώματα, πουλί μου, πουλί μου,
 θέλει προσκεφαλάκια, μωρέ πουλί γραμμένο.

Θέλει γυναίκα στο πλευρό, πουλί μου, πουλί μου,
 μανούλα στο κεφάλι, μωρέ πουλί γραμμένο.

– Τ' έχεις, λεβέντη μ', και βογκάς, πουλί μου, πουλί μου,
 και βαριαναστενάξεις, μωρέ πουλί γραμμένο;

Μήνα κεφάλι σε πονεί, πουλί μου, πουλί μου,
 μήνα καρδιά σε σφάζει, μωρέ πουλί γραμμένο;

– Κι ουδέ κεφάλι με πονεί, πουλί μου, πουλί μου,
 κι ουδέ καρδιά με σφάζει, μωρέ πουλί γραμμένο.

Μόν' το 'χω που χωρίζομαι, πουλί μου, πουλί μου,
 από τους δικούς μου, μωρέ πουλί γραμμένο.

ΝΕΡΑΝΤΖΟΥΛΑ ΦΟΥΝΤΩΜΕΝΗ

- Νεραντζούλα φουντωμένη, πού 'ναι τ' άνθη σου;
Πού 'ναι η πρώτη λεβεντιά σου, πού 'ν' τα κάλλη σου;
- Φύσηξε βοριάς κι αγέρας και τα τίναξε.
- Σε παρακαλώ, βοριά μου, φύσα ταπεινά,
να κινήσουν τα караβάνια τα Ζαγοριανά,
να μου φέρουν τον καλό μου απ' την ξενιτιά.

ΣΤΗΣ ΔΕΡΟΠΟΛΗΣ ΤΟΝ ΚΑΜΠΟ

(καθιστικό)

- Στης Δερόπολης τον κάμπο, μωρέ μπιρμπιλίό,
δέντρος ήταν φυτρωμένος, μωρέ, κι άι μηλιό.
Κι ο Γιαννάκης ξαπλωμένος, μωρέ μπιρμπιλίό,
με το γρίβα¹ του δεμένο, μωρέ κι άι μηλιό.
Τρώει φαΐ και χλιμντρίζει, μωρέ μπιρμπιλίό,
τον αφέντη του φωνάζει, μωρέ, κι άι μηλιό.
- Σήκου, αφέντη, καβαλικά, μωρέ μπιρμπιλίό.
 - Δεν μπορώ, καημένε γρίβα μ', μωρέ, κι άι μηλιό.

ΤΑ ΜΑΤΙΑ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ

(στα τρία)

Αυτά τα μάτια, Δήμο μ', τα 'μορφα,
τα φρύδια τα γραμμένα, γεια σ', αγάπη μου,
τα φρύδια τα γραμμένα, σε κλαίν' τα μάτια μου.
Αυτά με κάνουν, Δήμο μ', κι αρρωστώ,
με κάνουν κι απεθαίνω, γεια σ', αγάπη μου,
με κάνουν κι απεθαίνω, σε κλαίν' τα μάτια μου.

1. γρίβας: ονομασία αλόγου.

Για βγάλε, Δήμο μ', το σπαθάκι σου
 και κόψε το λαιμό μου, γεια σ', αγάπη μου,
 και κόψε το λαιμό μου, σε κλαίν' τα μάτια μου.
 Και μάσε,¹ Δήμο μ', και το (γ)αίμα μου
 σ' ένα φτενό² μαντίλι, γεια σ', αγάπη μου,
 σ' ένα φτενό μαντίλι, σε κλαίν' τα μάτια μου.
 Και σύρ' το, Δήμο μ', στα εννιά χωριά,
 στα πέντε βιλαέτια, γεια σ', αγάπη μου,
 στα πέντε βιλαέτια, σε κλαίν' τα μάτια μου.
 Κι αν σε ρωτήσουν, Δήμο μ', τ' έχεις αυτού;
 Το (γ)αίμα της αγάπης, γεια σ', αγάπη μου,
 το (γ)αίμα της αγάπης, σε κλαίν' τα μάτια μου.

Τα τραγούδια της ξενιτιάς είναι πολλά. Αυτά που σας παρέθεσα είναι ένα απάνθισμα απ' αυτά.

Έτσι λοιπόν γινόταν ο γάμος στην Ηπειρο πριν από εκατό, εκατόν πενήντα χρόνια, με σεβασμό στην παράδοση, στην οικογένεια, στη θρησκεία, στην πατρίδα, και με πολύ τραγούδι.

Το τραγούδι, που αποτελούσε το μοναδικό τρόπο έκφρασης του Ηπειρώτη τα μείζονα χρόνια της σκλαβιάς. Μ' αυτό διασκεδάζε, μ' αυτό περνούσε μηνύματα, μ' αυτό εξέφραζε τον πόνο του και τη χαρά του, μ' αυτό αγάπησε κι αγαπήθηκε, μ' αυτό αντιστάθηκε στον κατακτητή.

Έτσι κι εγώ μ' ένα τραγούδι θα κλείσω αυτή την παρουσίαση του ηπειρώτικου γάμου.

Ο ΗΛΙΟΣ ΕΠΑΝΤΡΕΥΤΗΚΕ

Ο ήλιος επαντρεύτηκε, τρυγόνα, τρυγόνα,
 και πήρε το φεγγάρι, τρυγόνα μου γραμμένη.

1. μάσε: μάζεψε.

2. φτενό: λεπτό.

Συμπέθερους εκάλεσε, τρυγόνα, τρυγόνα,
του ουρανού τ' αστέρια, τρυγόνα μου γραμμένη.
Και στρώματα τους έστρωσε, τρυγόνα, τρυγόνα,
τον κάμπο με λουλούδια, τρυγόνα μου γραμμένη.
Τους έβαλε και φαγητά, τρυγόνα, τρυγόνα,
τον άνθο και το μόσκο, τρυγόνα μου γραμμένη.
Κρασιά τους έβαλε να πιουν, τρυγόνα, τρυγόνα,
θάλασσα και ποτάμια, τρυγόνα μου γραμμένη.
Απ' όλα τ' άστρα τ' ουρανού, τρυγόνα, τρυγόνα,
Αυγερινός δεν ήρθε, τρυγόνα μου γραμμένη.
Κι αυτού στα ξημερώματα, τρυγόνα, τρυγόνα,
Αυγερινός εφάνη, τρυγόνα μου γραμμένη.
Φέρνει τον ήλιο ζωντανό, τρυγόνα, τρυγόνα,
στα νιόγαμπρα πεσκέσι, τρυγόνα μου γραμμένη.
Φέρνει και στους συμπέθερους, τρυγόνα, τρυγόνα,
φανάρι αναμμένο, τρυγόνα μου γραμμένη.
– Συμπέθεροι να φύγουμε, τρυγόνα, τρυγόνα,
τα νιόγαμπρα νιστάζουν, τρυγόνα μου γραμμένη,
τ' έχουν βραδιές ακοίμητα, τρυγόνα, τρυγόνα,
τ' έχουν και μεσημέρια, τρυγόνα μου γραμμένη.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Σπ. Στούπης: *Πωγωνισιακά και βησσανιώτικα.*
2. Νικόλαος Θ. Υφαντής: *Ο Πωγωνίσσιος γάμος.*
3. Θανάσης Μπόλος-Μπιρμπίλης: *Ο γάμος στο χωριό μου.*
4. Βασίλειος Βετσόπουλος: *Ο γάμος στην Πυρσόγιαννη τα παλιά χρόνια.*
5. Σπύρος Μουσελίμης: *Ηπειρώτικος γάμος.*
6. Σύλλογος γυναικών Ζίτσας: *Ζίτσα: Καταγραφές τραγουδιών και χορών Ζίτσας.*
7. Ελευθέριος Π. Αλεξάκης: *Η σημαία στο γάμο.*
8. Μενέλαος Σ. Ζώτος: *Το δημοτικό τραγούδι της Βορείου Ηπείρου.*
9. Χρήστος Μάτσας: *Πωγώνη - Δερβόπολη.*
10. Αδ. Μαμόπουλου: *Η Ήπειρος, τ. Α' - Β'.*
11. Χ. Ρέμπελη: *Κονισσιώτικα.*
12. Πέτρος Σπ. Σκουτέλας: *Από τις πηγές των τοπικών μας παραδόσεων.*
13. Φωτεινή Δεύτου: *Ζωντανή αφήγηση για το γάμο στην Πολύτσανη Βορείου Ηπείρου.*
14. Σημειώσεις Σωτ. Λάγγαρη: *Ο τσάμικος γάμος.*

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θέλω να ευχαριστήσω θερμά όλους εκείνους που ευχαρίστως με βοήθησαν στην προσπάθειά μου να εμπλουτίσω αυτό το βιβλίο με φωτογραφικό και άλλο υλικό.

Συγκεκριμένα τους:

- i) Δεύτου Φωτεινή, από την Πολύτσανη της Βορ. Ηπείρου.
- ii) Ζαφείρη Ιωάννη, από τη Λιγοψά Ιωαννίνων.
- iii) Κίτσιο Άγγελο, πρόεδρο του Ριζαρείου Ιδρύματος (για τη φωτογραφία του εξωφύλλου, που ανήκει στο Ριζάρειο Ίδρυμα από τη συλλογή του Πλάτωνα Οικονόμου).
- iv) Ζώτο Μενέλαο, από την Πολύτσανη της Βορ. Ηπείρου.
- v) Λάγγαρη Ηλία, από το Φοινίκι Θεσπρωτίας.
- vi) Μαζιώτη Χρήστο, από τη Βροσίνα.
- vii) Μηλιώνη Χριστόφορο, λογοτέχνη, από το Περιστερί Πωγωνίου Ιωαννίνων.
- viii) Παππά Κωνσταντίνο, από το Μαζαράκι Ιωαννίνων.
- ix) Παπαδοπούλου Λίλιαν, πρόεδρο του Συλλόγου Ηπειρωτών Αγ. Δημητρίου «Το Κούγκι», από τη Θεσπρωτία.
- x) Παπαχρήστο Γιώργο, πολιτικό συντάκτη της εφημερίδα *Τα Νέα*, από την Κράψη Ιωαννίνων.

Θεόδωρος Δεύτεος

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΕΣ ΤΟΥ CD

Οι συντελεστές του cd είναι οι εξής:

Στο τραγούδι: ο Αντώνης Κυρίτσης, η Ανθούλα Νούση και η Ασπασία Δεύτου.

Συνεργάστηκαν οι μουσικοί:

Α' Κλαρίνο: Πέτρος-Λούκας Χαλκιάς

Β' Κλαρίνο: Μπάμπης Χαλκιάς

Λαούτο: Αθανάσιος Μαρκόπουλος

Βιολί: Αχιλλέας Χαλκιάς

Ντέφι: Σπύρος Αλεύροντας

Αφηγητής: Κωνσταντίνος Θεμελής (ηθοποιός και σκηνοθέτης)

Υπεύθυνος για την επιλογή των συνεργατών και την παραγωγή του cd είναι ο κ. Θεόδωρος Δεύτος.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΤΡΑΓΟΥΔΙΩΝ ΤΟΥ CD

1. Μοιρολόι του γάμου
2. Του καλόγαμπρου η μάνα (Π. Χαλκιάς και Μπ. Χαλκιάς)
3. Ποιος αρματώνει φλάμπουρο
4. Άι στολίστρες μου
5. Ντύσου, στολίσου, λυγερή
6. Μήλο μου κατακόκκινο
7. Αργυρό ξυράφι
8. Κίνα, δέντρο μ', κίνα (κλαρίνο: Μπ. Χαλκιάς)
9. Πέρδικα, που 'σαι στη φτέρη
10. Πήγαινα το δρόμο-δρόμο
11. Ξύπνα, περδικομάτα μου
12. Μια λεμονίτσα φουντωτή
13. Πού πας, αγγελικό κορμι
14. Έβγα, μάνα, δεσ τον ήλιο
15. Έβγα, θύγω μ', έβγα
16. Αποχαιρετισμός
17. Τρέχουν τα νερά
18. Εκκλησιά μου κουκλωτή (κλαρίνο: Μπ. Χαλκιάς)
19. Τι άκουσες, κυρά νύφη;
20. Έβγα, πεθερά, στη σκάλα
21. Φίλοι μου, και ποιος τον κάνει τούτον τον καινούριο γάμο (κλαρίνο: Μπ. Χαλκιάς)
22. Εδώ είν' αλώνι για χορό
23. Σπαράξου, νούνε, απ' αυτού
24. Κουμπάρε, που στεφάνωσες (κλαρίνο: Μπ. Χαλκιάς)
25. Κέρνα, νουνέ, την τάβλα σου
26. Το πίνει ο νούνος το κρασί
27. Νύφη μου και πέρδικά μου (κλαρίνο: Μπ. Χαλκιάς)
28. Στο καλό, καλέ μας νούνε (κλαρίνο: Μπ. Χαλκιάς)
29. Στο καλό, συμπεθεροί (κλαρίνο: Μπ. Χαλκιάς)
30. Ηρθέ καιρός να φύγουμε (κλαρίνο: Μπ. Χαλκιάς)

Ο Θεόδωρος Δεύτεος γεννήθηκε το 1957 στο Μαυρόπουλο Πωγωνίου Ιωαννίνων. Έζησε στα χωριά της επαρχίας Πωγωνίου τα δέκα πρώτα χρόνια της ζωής του και μπολιάστηκε με τα ήθη, τα έθιμα και τις όμορφες παραδόσεις του τόπου.

Σπούδασε Μαθηματικά στο Πανεπιστήμιο της Αθήνας. Από το 1980 ξεκίνησε να εργάζεται ως φροντιστής. Το

1984 παντρεύτηκε την καθηγήτρια αγγλικών Ανδρούλα Μιχαήλ από την Κύπρο κι απ' αυτό το γάμο έχει αποκτήσει δύο κόρες, τη Μαρία-Λουίζα και την Ασπασία.

Το 1986 διορίστηκε στη δημόσια εκπαίδευση και εδώ και μια δεκαετία υπηρετεί σε γυμνάσιο του Δήμου Ιλίου. Από τον Ιούνιο του 2002 έχει εκλεγεί πρόεδρος στην Ένωση Ηπειρωτών Ιλίου.

Ο Ηπειρώτικος Γάμος αποτελεί το πρώτο του βήμα στη λαογραφία. Είναι μια εργασία που προσπαθεί να καταγράψει τις διάφορες παραλλαγές που υπάρχουν στις φάσεις του γάμου από περιοχή σε περιοχή της Ηπείρου.

51793

KON